

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH A ARCHIVNÍHO STUDIA

Diplomová práce

Bc. Valerija Judina

Kavalírská cesta Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska (1671–1672)

The Grand Tour of Philipp Sigmund of Dietrichstein to Spain (1671–1672)

Poděkování

Děkuji vedoucí této diplomové práce, doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc., za cenné rady, podněty a komentáře nejen k této práci, ale i za celá léta studia pomocných věd historických. PhDr. Jaroslavě Hausenblasové, Ph.D, za konzultace a vedení k pečlivé historické práci. Rovněž chci poděkovat celému osazenstvu Katedry pomocných věd historických a archivního studia, Ústavu českých dějin a Ústavu světových dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy za akademickou přípravu, Kryštofu Heroldovi za jazykové konzultace a veškerou pomoc při tvorbě této práce i při studiu vůbec a rodičům za podporu a zázemí.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. srpna 2020

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje španělskou část kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna, která proběhla v letech 1671–1672, na základě studia archivních pramenů korespondence, přehledů útrat z cesty, instrukcí a plánů cesty. Zabývá se příčinami a okolnostmi kavalírské cesty, jejími aktéry, průběhem a působením Filipa Zikmunda ve Španělsku. Významnou částí práce je edice transliterované korespondence z cesty do Španělska, včetně rozebrání vnitřních a vnějších znaků dopisů.

Klíčová slova: kavalírská cesta, cestování, Španělsko, Ditrichštejnové, Filip Zikmund z Ditrichštejna, 17. století, šlechta

Abstract

This thesis analyses the Spanish part of Philipp Sigmund of Dietrichstein's grand tour which took place from 1671 to 1672, examining various archival sources, such as correspondence, spending overviews, instructions, and route plans. It looks into the motivations behind and circumstances of the grand tour, describing its participants, course, and Philipp Sigmund's activities in Spain. A key part of the thesis is an edition of transliterated correspondence from the journey to Spain, including an analysis of internal and external characteristics of the letters.

Keywords: grand tour, traveling, Spain, Dietrichstein, Philipp Sigmund of Dietrichstein, 17th century, aristocracy

Obsah

Úvod.....	7
1. Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska.....	10
1.1 Ditrichštejnové a kavalírské cesty v 17. století.....	11
1.2 Kavalírská cesta Filipa Zikmunda z Ditrichštejna	14
1.2.1 Trasa kavalírské cesty z Francie do Španělska	17
1.2.2 Instrukce na cestu a pobyt v Madridu	18
1.2.3 Pobyt v Madridu – finance a další témata korespondence	24
1.2.4 Porovnání skutečné trasy ze Španělska s původními plány	27
2. Vnější a vnitřní znaky korespondence	29
3. Ediční poznámka.....	35
4. Korespondence z kavalírské cesty do Španělska	38
4.1 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu)	38
4.2 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu)	40
4.3 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	42
4.4 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	43
4.5 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	45
4.6 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	45
4.7 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	46
4.8 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	47
4.9 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	48
4.10 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro hofmistra Gottfrieda Zurmöllena	49
4.11 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	51
4.12 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	52
4.13 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	54
4.14 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	56
4.15 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	56
4.16 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	57
4.17 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	58
4.18 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	59
4.19 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	60
4.20 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	62
4.21 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	63
4.22 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna.....	65
4.23 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	66

4.24 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	67
4.25 Koncept dopisu Ferdinanda Ditrichštejna pro vídeňského kupce a bankéře Bartolottiho	68
4.26 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	69
4.27 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	70
4.28 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	71
4.29 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna	72
4.30 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	73
4.31 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	74
4.32 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna	75
4.33 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna	76
4.34 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	77
Závěr	78
Rejstřík	80
Jmenný rejstřík	80
Místní rejstřík	82
Seznam zdrojů a literatury	87
Literatura	87
Internetové zdroje	88
Archivní prameny	90
Seznam příloh	91
Příloha 1 – Tabulky	i
Příloha 2 – Ofocená korespondence	vii
Příloha 3 – Ukázky filigránů	lxvii
Příloha 4 – Ukázky pečetí	lxx
Příloha 5 – Ukázka přehledu útrat	lxxi
Příloha 6 – Slovníček	lxxii

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá kavalířskou cestou Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska, která proběhla v letech 1671–1672. Zaměřuji se zde pouze na část Ditrichštejnovy kavalířské cesty, která jinak kromě Pyrenejského poloostrova zahrnovala také německé země, Spojené nizozemské provincie, Španělské Nizozemí, Francii a Itálii a je datovaná léty 1670–1674. Obsah práce vychází především z korespondence ze španělského úseku, jejíž edice tvoří část této studie.

Předkládaný text je rozdělený na dvě části. V první analyzuji uvedenou kavalířskou cestu do Španělska na pozadí fenoménu kavalířských cest jako takových, které byly mezi mladými šlechtici ve střední Evropě 17. století velmi populární. Sleduji okolnosti a příčiny naplánování této kavalířské cesty, její směřování a v neposlední řadě pobyt mladého Ditrichštejna v Madridu. Pracuji při tom především s dochovanými archivními prameny – nejen s korespondencí z kavalířské cesty, ale také s přehledem útrat¹, instrukcemi a plány cest.² Právě korespondence z kavalířské cesty je předmětem druhé části tohoto textu. Přináším zde její přepis/transliteraci, registry a analýzu vnitřních i vnějších znaků písemností. Struktura edice, provedené úpravy a přepis jsou okomentovány v kapitole „Ediční poznámka“. K edici je připojen jmenný a místní rejstřík (pro celou diplomovou práci) a součástí práce je dále šest příloh.

V první příloze jsou sestaveny tabulky dochovaných pramenů z kavalířské cesty do Španělska: přehledná tabulka dochované korespondence, tabulka dopisů, tabulka konceptů, tabulka korespondence včetně chybějících položek a tabulka dochovaných přehledů útrat z cesty. Druhá příloha obsahuje ofocenou korespondenci, které se tato práce věnuje. Ve třetí se nachází ukázky filigránů, v té čtvrté pak ukázky pečetí. Ukázkový přehled útrat nalezneme ofocený v páté příloze. Čtení může usnadnit slovníček dnes již nepoužívaných německých výrazů v příloze šesté.

Tato práce se opírá o výzkum provedený v tematice kavalířských cest a rodu Ditrichštejnů, především v 17. století. Z použité literatury je potřeba zmínit práci Jiřího Kubeše *Náročné dospívání urozených: Kavalířské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, která představuje základ pro studium kavalířských cest v tomto období a ve které

¹ K přehledu dochovaných přehledů útrat viz Tabulka 5 v Příloze 1.

² Moravský zemský archiv (MZA), fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360. Korespondence z cesty do Španělska, fol. 333–361, 506–537. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, fol. 31–35. Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, fol. 29–30. Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672, fol. 68–72. *Plán cesty bez Španělska*, fol. 12–15, 16–17, 19–20. *Plán cesty ze Španělska do Itálie*, fol. 2–4. Instruction für den graffen hoffmeister, fol. 21–24, 25–28.

nalezneme také cenný přehled všech doložených šlechtických kavalírských cest v letech 1620–1750.³ Rodem Ditrichštejnů a jejich vztahu k císařskému dvoru se zabývá Rostislav Smíšek ve své knize *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenbergů za vlády Leopolda I.*⁴ a ve svém příspěvku *Služba a paměť: Dvorská kariéra Ditrichštejnů jako nadgenerační životní ideál* v knize Václava Bůžka a Pavla Krále *Paměť urozenosti*.⁵ Vztahem rodu Ditrichštejnů ke kavalírským cestám se zabývá studie Jiřího Kroupy *Ditrichštejnové v polovině 17. století a model tzv. kavalírské cesty* ve sborníku *Historická Olomouc a její současné problémy*.⁶ Bohumil Baďura se věnoval vztahu Ditrichštejnů ke Španělsku v článku *Ditrichštejnové a Španělsko* v publikaci *České země a Španělsko: Z dějin česko-španělských vztahů*.⁷

Při sestavování edice korespondence jsem použila *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti* od Ivana Šťovíčka⁸ a ke správnému pochopení textu jsem užila *Glosář starší němčiny k českým pramenům* od Libuše Spáčilové, Vladimíra Spáčila a Václava Boka.⁹ Z internetových pramenů je potřeba zmínit internetový numismatický lexikon přístupný na webových stránkách *Das große Reppa Münzen-Lexikon*¹⁰ a vývod potomků Adama z Ditrichštejna na stránkách Miroslava Marka *Genealogy.eu*.¹¹

K dalšímu studiu kavalírských cest doporučuji práci Simony Bílkové a Josefa Polišínského, *Česká touha cestovatelská*, analyzující dvacet dva kavalírských cest v 17. století (s ohledem na archivní prameny)¹². Kavalírskými cestami evropské šlechty

³ Podrobněji se zabývá kavalírskými cestami Oldřicha Františka Libštejnského z Kolovrat (1622–1625, 1626–1628), Matyáše Ferdinanda Berka z Dubé (1639–1640), Johanna Sigmunda z Hardeggu (1646–1650), Maxmiliána z Trauttmansdorffu (1651–1656), Arnošta Františka z Kounic (1664–1666), Ferdinanda Augusta z Lobkovic (1673–1674, 1675–1676), Franze Julia Verdugy (1681–1683), Johanna Nicolase St. Julien (1695–1699), Jana Františka Antonína z Götzeny (1710–1714), Františka Leopolda a Karla Jakuba Buquoye (1726–1731), Václava Antonína z Kounic (1731–1734) a Prokopa Vojtěcha Černína z Chudenic (1744–1746). KUBEŠ 2013. K úplným citacím viz Seznam literatury.

⁴ SMÍŠEK 2009.

⁵ SMÍŠEK 2007, s. 157–170.

⁶ KROUPA 1983, s. 109–115.

⁷ BAĐURA 1996, s. 41–59.

⁸ ŠŤOVÍČEK 2002.

⁹ SPÁČILOVÁ – SPÁČIL – BOK 2014.

¹⁰ Münzenversandhaus Reppa. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140826065510/https://www.reppa.de/>, cit. dne 01-08-2020.

¹¹ MAREK. Dietrichstein 6. *Genealogy.eu* [online]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html>, cit. dne 03-07-2020.

¹² BÍLKOVÁ – POLIŠENSKÝ 1989. Jejich práce se zabývá cestami Zdeňka Brtnického z Valdštejna do Anglie (1600), Jiřího Tektandra z Jablonného do Moskvy a Persie (1602),

v 18. století se zabýval Ivo Cerman ve svém příspěvku *Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert* v ročence *Orte des Wissens*.¹³ Cestováním se také zaobíral Jiří Kubeš ve sborníku *Šlechtic na cestách v 16.-18. století*¹⁴ a cestování ve starším období věnoval příspěvek *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě* Jiří Pánek v *Českém časopise historickém*¹⁵. Zdeněk Hojda, Eva Chodějovská a Alexandra Tesaříková se v práci *Přes Alpy a Pyreneje. Kavalířská cesta Heřmana Jakuba Černína do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*¹⁶ věnovali cestě Heřmana Jakuba Černína z Chudenic (1659–1710, cesta v letech 1678–1682 a 1683–1684). Zdeněk Hojda se dále zabýval cestou Jiřího Adama z Martinic (1602–1651, cesta v letech 1620–1625) v článku *Z katolického exilu do západní Evropy, „Velká cesta“ Jiřího Adama z Martinic v letech 1620–1625* ve sborníku *Cesty a cestovatelé v životě společnosti*¹⁷ a Irena Korbelařová ve studii *Kavalířská cesta Ferdinanda Jana z Lichtenštejna* v *Časopise Slezského zemského muzea*¹⁸ cestou Ferdinanda Jana z Lichtenštejna (1622–1666, cesta v letech 1640–1643[?]).

Bedřicha z Donína do Itálie (1607), Daniela Vettera Islandia na Island (1613), Oty z Nostic do Ženevy (1626), Lva Viléma z Kounic do Janova a Španělska (1636), Jana Laeta-Veselského do Dánska a Anglie (1637), Jana Ámose Komenského na moři (1641), Heřmana Černína z Chudenic do Osmanské říše (1644), Šimona Tudecia do Středomoří (1656–1659), Adama Samuela Hartmanna za Komenským (1657), Jana Ferdinanda Körninga do Laponska (1659–1660), bratrů Šternberkových do Nizozemí a Anglie (1653), Petra z Říčan do Lyonu (1664), Ambrože Poděbradského do Španělska (1670), Bernarda Leopolda Františka Tannera do Moskvy (1678), Heřmana Jakuba Černína do Itálie a Portugalska (1678–1682), Josefa Neumanna do Mexika (1682), Augustina Strobacha na Mariánské ostrovy (1682), Jiřího Františka Kreybicha za obchodem se sklem po celé Evropě (1685–1699), Samuela Fritze do Amazonie (1689–1691) a Šimona Boruhradského do Mexika (1692). Bílková a Polišínský se nezabývali pouze kavalířskými cestami, ale i cestami diplomatickými, studijními, poznávacími a obchodními.

¹³ Cerman 2004, s. 49–78.

¹⁴ Kubeš 2007.

¹⁵ Pánek 1990, s. 661–682.

¹⁶ Hojda – Chodějovská – Tesaříková 2014.

¹⁷ Hojda 1995, s. 301–306.

¹⁸ Korbelařová 2008, s. 220–227.

1. Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska

Kavalírské cesty (něm. *Kavalierstouren*, angl. *grand tours*) byly naučné cesty mladých šlechticů po Evropě, kteří je podnikali kvůli poznání světa, studiu a získání sociálních kontaktů a zkušeností. Jejich počátky lze vysledovat již v druhé polovině 16. století. Kavalírské cesty vrcholily především v 17. století, ale pokračovaly také v 18. století a podle Iva Cermana jejich obdoba existovala rovněž v 19. století.¹⁹ V průběhu věků se jejich charakter měnil. V 17. století upřednostňovali šlechtici návštěvu významných dvorů a navázání společenských vztahů, což mělo také vliv na náplň jejich studia, kdy šlo zejména o výuku jazyků, jízdy na koni, hry na hudební nástroje a dalších dovedností, které bylo možné uplatnit v dvorské společnosti. Naproti tomu v osvěcenském 18. století se kavalíři více věnovali studiu na významných univerzitách nebo například návštěvám různých hospodářských zařízení s cílem získat poznatky a po návratu provést inovace na rodinném statku.²⁰

V 17. století byla oblíbenou destinací především Itálie kvůli své bohaté historii, kultuře, rozmanitosti a významným šlechtickým akademiím a univerzitám. Další velice oblíbenou zemí, kam směřovala většina kavalírských cest, byla Francie, kam lákal prestižní královský dvůr (obzvlášť za vlády Ludvíka XIV.). Často se také jezdilo do Jižního/Španělského Nizozemí, kde zaujal místodržitelství dvůr a Lovanská univerzita nebo rytířská akademie. To všechno byly navíc katolické země, což bylo při plánování trasy důležitým faktorem pro katolické šlechtice. Dále vedly kavalírské cesty Spojenými nizozemskými provinciemi a německými zeměmi, což byly spíše tranzitní oblasti. V německých zemích se kavalíři sice zastavovali na významných dvorech a ve slavných městech, ale vždy pouze krátce. Spojené Nizozemí si pak vybírali nekatolíci a zájem o ně mezi českou a rakouskou šlechtou vzrostl až koncem 17. století, kdy se země stala spojencem habsburského císaře. Do Španělska, Portugalska, Anglie, Lotrinska, Dánska či Švédska se v 17. století jezdilo méně.²¹

Cestu obvykle plánoval a financoval otec, případně bratr či jiný poručník. Jen výjimečně do nich zasahovaly matky nebo jiné ženy. Na mladé šlechtice měl na cestě dohlížet hofmistr a pro pohodlí šlechtice jim mohl asistovat ještě komorník nebo další služebnictvo. Po naplánování trasy sepsal také poručník instrukci pro kavalírova

¹⁹ CERMAN, 2004, s. 49–78. Též viz KUBEŠ 2013, s. 8–9.

²⁰ CERMAN 2004, s. 49.

²¹ Více viz KUBEŠ 2013, s. 13–118.

hofmistra a celou cestu byl o jejím průběhu informován prostřednictvím dopisů. Dalšími prameny z cest bývají účty a v některých případech si kavalíři vedli deník.²²

1.1 Ditrichštejnové a kavalírské cesty v 17. století

V 17. století vykonali Ditrichštejnové celkem pět kavalírských cest. Mezi léty 1649 až 1653 vyjeli na kavalírskou cestu bratři Ferdinand (1636–1698) a Maxmilián Ondřej (1638–1692). Cesta naplánovaná jejich otcem Maxmiliánem z Ditrichštejna (1596–1655) začínala ve Vídni a vedla nejprve do Španělského Nizozemí (přes města Brusel, Lovaň, Antverpy, Bruggy a Ostende), Spojených nizozemských provincií (Utrecht, Amsterdam, Leiden, Haag, Rotterdam) a odtud do Francie a Itálie. V Paříži pobývali od konce dubna 1650 do konce srpna 1651. Poté se přes francouzská města Lyon, Avignon, Marseille a Toulon přesunuli do Itálie a projeli Janovem, Luccou, Pisou, Sienou a zbytek kavalírské cesty strávili v Římě (od druhé poloviny října 1651 do počátku roku 1653). Z této cesty se v rodinném archivu Ditrichštejnů dochovala instrukce a účty.²³ Podrobnější výzkum se o ní zatím nevedl.²⁴ Druhou kavalírskou cestu Ditrichštejnů v 17. století podnikl jejich mladší bratr Filip Zikmund z Ditrichštejna (1651–1716).

Filip Zikmund se narodil 9. března 1651 Žofii Anežce z Mansfeldu (1619–1677), druhé ženě zmiňovaného Maxmiliána z Ditrichštejna (1596–1655), nejvyššího hofmistra císařského dvora Ferdinanda III. (1608–1657). Ditrichštejn dostal na politické výsluní v monarchii kardinál František z Ditrichštejna (1570–1636), který se roku 1599 stal olomouckým biskupem a působil jako nejvýznamnější moravský politik a rádce několika habsburských panovníků. Maxmilián byl Františkův synovec²⁵ a po smrti svého otce přešel pod poručnictví právě kardinála z Ditrichštejna.²⁶ Stal se jedním z nejbohatších mužů monarchie a roku 1631 mu Ferdinand II. (1578–1637) potvrdil převzetí knížecího

²² Deník z cesty do Španělska si například vedl Jiří Adam z Martinic (ve Španělsku 1623–1624). O jeho cestě napsal Zdeněk Hojda. HOJDA 1995, s. 301–306. Dále můžeme uvést Lva Viléma Kounice (ve Španělsku 1638–1639), o jehož cestě vyšel text v knize Simony Bílkové a Josefa Polišenského: BÍLKOVÁ – POLIŠENSKÝ 1989, s. 165–189. A v neposlední řadě také Heřman Jakub Černín z Chudenic (ve Španělsku 1678–1682), jehož deník vydali Zdeněk Hojda, Eva Chodějovská a Alexandra Tesaříková v roce 2014 (HOJDA – CHODĚJOVSKÁ – TESAŘÍKOVÁ 2014). Více o těchto kavalírech viz KUBEŠ 2013, s. 95, 360, 371, 382.

²³ Uloženo v MZA, fond RA Ditrichštejnů, i. č. 1583, kart. 358.

²⁴ K přehledu o této kavalírské cestě KUBEŠ 2013, s. 362.

²⁵ Vývod potomků Adama z Ditrichštejna – MAREK. Dietrichstein 6. *Genealogy.eu* [online]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html>, cit. dne 03-07-2020.

²⁶ KROUPA 1983, s. 110.

titulu po kardinálovi.²⁷ Na císařském dvoře působil už od dětství jako páže, následně u císaře Matyáše (1557–1619) zastával funkci nejvyššího štolmistra. V letech 1621 až 1637 byl nejvyšším hofmistrem císařovny Eleonory Gonzagové (1598–1655). Po smrti svého strýce v roce 1636 převzal obrovské panství na Moravě a na jeden rok (1637) moravské zemské hejtmanství. Roku 1648 se opět vrátil na post nejvyššího hofmistra císařovny, tentokrát Marie Leopoldiny Tyrolské (1632–1649). V roce 1650 mu byla svěřena funkce nejvyššího hofmistra císařského dvora Ferdinanda III.²⁸

Když se Filip Zikmund narodil, bylo už Maxmiliánovi padesát pět let a se svou první ženou Annou Marií z Lichtenštejna (1597–1640) měl již osm dětí²⁹ – šest dcer: Annu Františku (1621–1685), Janu Beatrix (1625–1676), Marii Eleonoru (1623–1687), Marii Kláru (1626–1667), Marii Markétu Josefu (1637–1676) a Marii Terezu (1639–1676) a dva syny: Ferdinanda (1636–1698) a Maxmiliána Ondřeje (1638–1692). Z dětí s druhou ženou Žofií Anežkou se dospělosti dožily čtyři – dvě dcery a dva synové³⁰. První dcera Marie Josefa (1641–1676) se narodila rok po svatbě. Druhý syn (první zemřel v dětství) Žofie Anežky a třetí syn³¹ Maxmiliána František Antonín (1643–1721) si zvolil duchovní dráhu³². Po narození Filipa Zikmunda roku 1651 porodila Žofie Anežka jeho mladší sestru Marii Žofii (1652–1711). Většina Filipových sourozenců vstoupila do sňatku s někým z významných evropských rodů – například Lichtenštejnů, Kouniců, Trauttmansdorfovů, Eggenbergů, Schwarzenberků, Montecuccoli nebo Mansfeldů.³³

Jejich otec zemřel již v roce 1655 a „hlavou rodiny“ se stal nejstarší syn Ferdinand (1636–1698) z prvního manželství s Annou Marií z Lichtenštejna. Ten roku 1666 získal post nejvyššího hofmistra císařovny Markéty Terezy Španělské (1651–1673) a od roku 1683 povýšil na funkci nejvyššího hofmistra císařského dvora Leopolda I. (1640–1705), kde působil až do smrti. Podobně jako otec i Ferdinand se stal významným

²⁷ WURZBACH 1858, s. 299.

²⁸ SMÍŠEK 2007, s. 158.

²⁹ Celkem spolu měli 11 dětí, z nichž tři zemřely již v dětství. Více viz vývod potomků Adama z Ditrichštejna – MAREK. Dietrichstein 6. *Genealogy.eu* [online]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html>, cit. dne 03-07-2020.

³⁰ Podle Marka (tamtéž) měli celkem pět dětí. První syn Josef Ignác zemřel ještě v dětském věku. V přehledu je také uvedeno šesté dítě, Marie Šarlota, avšak její datum narození nekoresponduje s dobou, kdy žil Maxmilián z Ditrichštejna. Lze tedy spekulovat, kdo byli její rodiče či zda je její datum narození uvedeno správně.

³¹ Celkem však šestý. Z prvního manželství se dospělosti nedožili dva, z druhého jeden. V době Františkova narození tak Maxmilián měl dva syny Ferdinanda Josefa (dále jen Ferdinand) a Maxmiliána Ondřeje.

³² Více o Františku Antonínu z Ditrichštejna a jeho duchovní kariéře viz ORÁLKOVÁ 2017.

³³ Viz Vývod potomků Adama z Ditrichštejna – MAREK. Dietrichstein 6. *Genealogy.eu* [online]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html>, cit. dne 03-07-2020.

mužem monarchie. A dobrá kariéra na císařském dvoře čekala také Filipa Zikmunda. V roce 1699 se stal nejvyšším štolbou císaře Leopolda I. a zůstal jím až do císařovy smrti roku 1705. Stejnou funkci pak znovu zastával u Karla VI. od roku 1713 až do své smrti roku 1716.³⁴ Podobně jako otec a bratr získal Řád zlatého rouna.³⁵

Po otci dostal správu nad panstvím a své sourozence na starost Ferdinand z Ditrichštejna. Plánování Filipovy kavalírské cesty se proto zhostil on. Sám se vrátil z kavalírské cesty těsně před úmrtím otce v roce 1653. Při plánování tak mohl vycházet z vlastních čerstvých zkušeností. Kromě Filipa Zikmunda poslal Ferdinand v osmdesátých letech na kavalírské cesty také své syny Leopolda Ignáce (1660–1708), Karla Josefa (1663–1693) a Waltera Xavera (1664–1738).³⁶

Leopold Ignác vyrazil na cestu v květnu 1680 přes Norimberk, Frankfurt nad Mohanem a Kolín nad Rýnem do Nizozemí, odkud se vyplavil i na Britské ostrovy. Koncem února 1681 dorazil do Paříže, kde strávil celkem dva roky. V březnu 1683 se přesunul přes Turín do Švýcarska, poté na zasnuby do Anholtu a odtud zpět do Vídně. Na podzim na kavalírskou cestu navázal výpravou do Itálie (navštívil Benátky, Sienu, Loreto a Řím), ze které se vrátil v létě 1685. Z cesty je dochovaná instrukce a korespondence. Zatím se u nás touto kavalírskou cestou nikdo detailněji nezabýval.³⁷

Jeho mladší bratr Karel Josef odstartoval kavalírskou cestu dva roky po něm v květnu 1682. Trasa vedla opačně než u jeho předchůdců, nejprve totiž vyrazil přes Salzburg a Innsbruck do Itálie, kde navštívil Trident, Bresciu, Milán, Pavii, Turín (od června 1682 do konce dubna 1683), Cremonu, Mantovu, Veronu, Vicenzu, Padovu, Benátky, Bolognu, Florencii, Řím, Neapol, Loretu, Anconu, Modenu, Parmu a na zimu 1683–1684 se vrátil do Turína. Odtud se vydal do Francie a přes města Chambéry a Lyon dorazil 23. března na krátkou chvíli do 6. dubna do Paříže. Odtud přes Nancy do Štrasburku, Ulmu, Augsburgu a Mnichova. Do Vídně se vrátil v dubnu 1684. Z kavalírské cesty se dochovala instrukce a korespondence. Ani tato cesta nebyla podrobněji analyzována.³⁸

³⁴ SMÍŠEK 2007, s. 164–165.

³⁵ Maxmilián získal řád v roce 1634, Ferdinand roku 1668 a Filip Zikmund se držitelem stal roku 1694. Viz *Liste der Ritter des Ordens vom Goldenen Vlies*. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Ritter_des_Ordens_vom_Goldenen_Vlies, cit. dne 12-07-2020.

³⁶ Více viz KUBEŠ 2013, s. 363–364.

³⁷ KUBEŠ 2013, s. 363. Prameny uloženy v MZA, fond RA Ditrichštejnů, i. č. 1587, kart. 362.

³⁸ KUBEŠ 2013, s. 363, 364. Prameny uloženy v MZA, fond RA Ditrichštejnů, i. č. 1589, kart. 363.

Nejmladší Ferdinandův syn Walter Xaver podnikl kavalírskou cestu mezi léty 1683–1688. Začínal v srpnu 1683 v Pasově a přes Řezno, Norimberk, Würzburg, Frankfurt nad Mohanem, Mohuč a Koblenec se dostal do Spojených nizozemských provincií, kde projel Utrecht, Amsterdamem, Haagem a Rotterdamem. V univerzitní Lovani pobyl od poloviny října 1683 do konce září 1686. V říjnu přešel do Londýna a na kontinentu opět přistál v Calais, odkud dojel do Paříže. Po devíti a půl měsících francouzské hlavní město opustil a přes Nancy, Mety, Lucemburk, Trevír, Heidelberg, Štrasburk, Basilej, Curych a Lyon přijel v polovině října 1687 do italského Turína. Do Říma jel přes Milán, Parmu, Modenu, Bolognu a Loreto. Po necelém roce stráveném v Římě, během něhož navštívil Neapol, se vydal severně přes Sienu a Benátky do Innsbrucku a krátkou oklikou přes Mnichov, Řezno a Linec dojel v polovině prosince 1688 do Vídně. Z této cesty se v rodinném archivu dochoval koncept instrukce a korespondence, rovněž však zatím podrobněji nestudované.³⁹

Bylo by jistě přínosné tyto ditrichštejské kavalírské cesty v 17. století podrobněji prostudovat a porovnat jednotlivé plány a charaktery cest, obzvlášť s ohledem na skutečnost, že čtyři z nich naplánoval Ferdinand z Ditrichštejna a páté se sám účastnil. Tato diplomová práce se ovšem zabývá pouze kavalírskou cestou jeho bratra Filipa Zikmunda.

1.2 Kavalírská cesta Filipa Zikmunda z Ditrichštejna

Filipova cesta začala 1. září 1670 ve Vídni a skončila 31. května 1674 tamtéž. Po celou dobu na něj dohlížel hofmistr Gottfried Zurmöllen, komorník Johann Adam Gütter a ještě měli při ruce „Aufwartera“ von Mangena.⁴⁰

Podle dochovaných konceptů plánů cest můžeme vypožorovat, že Španělsko v původním itineráři nebylo zahrnuto. Trasa začínala ve Vídni a přes Linec směřovala do německých zemí. S první zastávkou v Řezně měla pokračovat přes Norimberk, Würzburg, Frankfurt nad Mohanem, Mohuč, Koblenec, Kolín nad Rýnem a Düsseldorf. Poté měla výprava cestovat do Spojených nizozemských provincií s návštěvou Utrechtu, Amsterdamu, Leidenu, Haagu, Delftu, Rotterdamu, Dordrechtu a Bredy. Odtud se měla vydat na území Španělského Nizozemí do Antverp (fr. Anvers), Mechelenu (fr. Malines) a Bruselu. Všude se měla zastavit pouze na několik dnů, jelikož delší zastávka byla plánovaná v Paříži, kam se měl hrabě Filip Zikmund vydat rovnou z Bruselu. V hlavním

³⁹ KUBEŠ 2013, s. 364. Prameny uloženy v MZA, fond RA Ditrichštejnů, i. č. 1586, kart. 361.

⁴⁰ Ke krátkému shrnutí trasy kavalírské cesty viz KUBEŠ 2013, 363.

městě Francie měl strávit deset měsíců a poté odcestovat do Itálie, přes Lyon a Turín do Janova. Odtud buď po zemi, nebo lodí přes Livorno a Civitavecchii do Perugie. Asi šest měsíců měl zůstat v Římě. Poté se měl vydat zpátky na sever přes města Florencie, Modena, Parma, Piacenza, Pavia, Milán, Cremona, Mantova a Padova až do Benátek. Dále měl putovat směrem do rakouských zemí přes Goricu (it. Gorizia, něm. Görz) a Lublaň (něm. Laibach) do Štýrského Hradce (Graz) a zpět do města, kde celá cesta začala – do Vídně.⁴¹

Zvlášť se dochoval koncept trasy ze Španělska do Itálie, který je však méně podrobný než ten bez Španělska. Neobsahuje žádné komentáře k zapsaným místům ani instrukce k doporučené délce pobytu či zajímavým pamětihodnostem. Jedná se o prostý výčet čtyř míst, kudy měla cesta vést, což pouze dokládá hypotézu, že kavalířská cesta neměla původně přes Pyrenejský poloostrov vůbec vést.⁴²

Jaký byl důvod změny plánu cesty a zařazení Španělska mezi navštívené země? Jak bylo zmíněno výše, Španělsko nepatřilo mezi časté destinace kavalířských cest. Sice tam také vládli Habsburkové, a tudíž mohl pobyt u tamního dvora pomoci získat kontakty pro rozvinutí kariéry na císařském dvoře ve Vídni, ale setkat se se španělskou větví bylo možné také v mnohem dostupnějším Španělském Nizozemí. Kromě vzdálenosti vadila také nutnost překonat před vstupem do země pohoří. Pro cestování se nehodily ani méně kvalitní cesty a ubytování, navíc v létě pouť komplikovaly příliš vysoké teploty. Kromě španělského královského dvora nelákala do Španělska žádná významná univerzita ani šlechtická akademie. Překážkou byla také odlišnost životního stylu. Filip Zikmund byl například zklamaný, že nemůže jezdit na koni, neboť se ve Španělsku jezdilo jiným způsobem (tzv. *a la gineta*), než byl zvyklý ze střední Evropy.⁴³ Z těchto důvodů zde proto chyběly aktivity vhodné pro mladé šlechtice na kavalířské cestě. Dalšími minusy byla drahota a údajná nevlídnost místního obyvatelstva.⁴⁴ Pro návštěvu Španělska tak

⁴¹ Viz *Plán cesty bez Španělska*. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 12–15, 16–17, 19–20. Kudy cesta nakonec vedla, lze dohledat v účtech z cesty, které jsou rovněž součástí kartonu. Případně viz také KUBEŠ 2013, s. 363.

⁴² *Plán cesty ze Španělska do Itálie*. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 2–4.

⁴³ Styl jízdy na koni „*a la gineta*“ se lišil od stylu „*a la brida*“, který se používal ve zbytku Evropy. Rozdíl byl ve způsobu sedu i druhu sedla. Více viz TOMASSINI. “A la brida” and “a la gineta.” Different riding techniques in the late Middle Ages and the Renaissance. *The Works of Chivalry* [online]. <http://worksofchivalry.com/a-la-brida-and-a-la-gineta-different-riding-techniques-in-the-late-middle-ages-%E2%80%A8and-the-renaissance/>, cit. dne 06-07-2020.

⁴⁴ Drahotu zmiňuje hofmistr Zurmöllen ve svém dopise Ferdinandovi z Ditrichštejna z 6. ledna 1672 – zde dopis č. 6. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 353. Více o Španělsku viz KUBEŠ 2013, s. 93–100.

často hrály rozhodující roli kontakty daného rodu v zemi, což byl právě případ Ditrichštejnů.⁴⁵

Ditrichštejnové měli kontakty ve Španělsku od dob Filipova pradědy Adama z Ditrichštejna (1527–1590), který poprvé přijel na Pyrenejský poloostrov v doprovodu arcivévody a budoucího císaře Maxmiliána II. (1527–1576), aby mu mimo jiné pomohl zprostředkovat uzavření sňatku s jeho sestřenicí, španělskou princeznou Marií Španělskou (1528–1603). Po návratu do Prahy si Ditrichštejn vzal její dvorní dámu Margaritu de Cardona (1530/5[?]-1609) z významného španělského rodu. Ditrichštejn se nadále těšil velké důvěře Maxmiliána II. a jeho ženy Marie, takže se stal hofmistrem jejich nejstarších synů Rudolfa (1552–1612) a Arnošta (1553–1595), kteří byli v jeho doprovodu poslání roku 1563 na výchovu ke strýci, španělskému králi Filipu II. (1527–1598). Dostal také za úkol propojovat španělský a císařský dvůr v roli císařského vyslance.⁴⁶ U španělského královského dvora pobýval od roku 1563 do roku 1571 a získal na něm velkou oblibu a vliv. Za tu dobu také provdal své čtyři dcery za španělské šlechtice a roku 1568 byl jmenován členem Řádu calatravských rytířů. S tím se pojil získání komend, z nichž plynuly peněžité zisky.⁴⁷ Ditrichštejnové si podrželi aspoň jednu komendu až do 18. století. Sami na nich nikdy nesídlili, jejich správu pronajímali místním šlechticům a pouze z nich čerpali finanční prostředky. Kvůli těmto majetkům ale také udržovali kontakty se španělským dvorem a místními šlechtici, kterým na oplátku zajišťovali kontakty na císařském dvoře.⁴⁸

Když se stal hlavou rodiny Ferdinand z Ditrichštejna, disponoval rod komendou Cañaveral. V polovině 17. století vztahy se Španělskem dočasně ochladly. Ferdinand se je snažil opět rozvinout, a proto si dopisoval s řadou místních šlechticů a šlechticů. Několik dopisů si vyměnil s dvořany a dvorskými úředníky na španělském královském dvoře, více si psal s osobami kolem španělské princezny Markéty Terezy Španělské (známé též jako Markéta Habsburská, 1651–1673), která se stala roku 1666 manželkou

⁴⁵ Avšak na kavalírskou cestu do Španělska vyrazil z Ditrichštejnů pouze Filip Zikmund. Z dalších šlechtických návštěvníků Španělska kromě již zmíněných Jiřího Adama Martinice, Lva Viléma Kounice a Heřmana Jakuba Černína z Chudenic můžeme jmenovat Oldřicha Františka Libštejnského z Kolovrat, Václava Eusebia z Lobkovic, Ferdinanda Jana z Lichtenštejna (k jeho kavalírské cestě viz KORBELÁŘOVÁ 2008, s. 220–227), Arnošta Františka z Kounic a Františka Antonína Šporka. Více k jejich cestám viz KUBEŠ 2013, s. 95, 372, 375–377, 380, 388.

⁴⁶ LUSKA 2014, s. 34, 36, 38–39.

⁴⁷ SMÍŠEK 2009, s. 423–424. Při udělení členství v řádu prominul Filip II. Adamovi povinnou službu na galérách a pobyt v řádovém klášteře. Adamovy dcery působily na královském dvoře jako dvorní dámy. Více viz BAŽURA 1996, s. 44–46, 50–52.

⁴⁸ SMÍŠEK 2009, s. 360, 423–428. Více o komendách a jejich držbě v rodě Ditrichštejnů viz BAŽURA 1996, s. 46–49.

císaře Leopolda I. (1640–1705) a jejímž hofmistrem byl Ferdinand jmenován.⁴⁹ Kontakt ve Španělsku získali Ditrichštejnové provdáním Ferdinandovy nevlastní sestry Marie Žofie v roce 1662 za Františka Eusebia Pöttinga, císařského vyslance v Madridu.⁵⁰

Na uskutečnění cesty do Španělska trvala především Filipova matka Žofie Anežka. Chtěla, aby syn navštívil svoji sestru, a navíc měl předat dopisy Leopolda I. jeho sestře Marii Anně Rakouské (1634–1696), vdově po španělském králi Filipu IV. (1605–1665), která tehdy působila jako královna-regentka na místě svého syna Karla II. (1665–1700). Mladý kavalír měl pobývat u sestry a jejího manžela, hraběte Pöttinga, což by mu usnadnilo přístup na královský dvůr a ušetřilo za ubytování. Pro Filipa Zikmunda bylo zajímavé navštívit svého švagra a dostat se díky němu do víru dění. Nicméně pokud by Pötting ze Španělska odjel, Ditrichštejn by celou výpravu do Španělska oželel.⁵¹ Pötting byl roku 1671 jmenován nejvyšším maršálkem císařského dvora a hrozilo, že se brzy přesune do Vídně. Nakonec v Madridu zůstal do roku 1674.⁵² I když měli Ditrichštejnové k zemi na Pyrenejském poloostrově blízko, kromě Filipa Zikmunda tam z rodiny další kavalírskou cestu už nikdo nevykonával.⁵³

1.2.1 Trasa kavalírské cesty z Francie do Španělska

Nakonec tedy Španělsko do plánu kavalírské cesty Filipa Zikmunda bylo zahrnuto. Díky dochovaným přehledům útrat z cesty z Paříže do Madridu můžeme sestavit přesnější trasu.⁵⁴ Z Paříže vyrazila výprava 13. října 1671 jihozápadně do Orléansu a přes Tours a Richelieu až do Angers.⁵⁵ Odtud se vydala směrem k Biskajskému zálivu do Nantes a potom podél zálivu přes La Rochelle dorazila na konci října do Bordeaux.⁵⁶ Odtud se kavalír se svým doprovodem vydal na čtyřech poštovních koních do Bayonne, kam dorazil 2. listopadu. Z Bayonne se přes Saint Jean de Lux dostali do pohraničního městečka Irun. Druhého dne vyrazili na cestu do San Sebastianu vzdáleného 20 km od hranic, kde strávili necelých pět dnů od 5. do 9. listopadu. Zde si odpočinuli, navštívili

⁴⁹ SMÍŠEK 2009, s. 423–428.

⁵⁰ Hrabě Pötting působil jako císařský vyslanec mezi léty 1663–1674. Zanechal po sobě deník, který slouží jako cenný zdroj informací. PÖTTING – NIETO NUÑO 1993. SMÍŠEK 2009, s. 357.

⁵¹ Viz koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna z 5. července 1671. In: MZA, fond Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 358, 359. Zde dopis č. 1.

⁵² KUBEŠ 2013, s. 95–96. O dvořanech na dvoře Leopolda I. viz CERMAN 2002, s. 33–54.

⁵³ Viz přehled kavalírských cest. KUBEŠ 2013, 362–366.

⁵⁴ Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35.

⁵⁵ V celém textu uvádím dnešní názvy měst pro snadnější orientaci a přehlednost.

⁵⁶ Přehled navštívených měst viz také KUBEŠ 2013, s. 363.

gubernátora a prohlédli si přístavní městečko. Na cestu ze San Sebastianu do Madridu se vydali na čtyřech mulách.

Cesta pokračovala 9. listopadu jihozápadním směrem přes Tolosu, kde se občerstvili, až do Zegamy. Ráno pak opět vyjeli a v poledne dorazili do vesničky Galarreta, kde přespali. V poledne 11. listopadu vkročili do starobylého městečka Vitoria-Gasteiz. Ještě téhož dne přešli do Pancorba, odkud nazítří pokračovali přes Briviescu do Quintanavides, kde strávili noc z 12. na 13. listopad. Toho dne se zastavili ve slavném městě Burgos, kde si prohlédli dominikánský kostel, a na noc přijeli do Lermy. Ta zažívala rozkvět na počátku 17. století za vévody z Lermy, který dal vystavět rozsáhlý komplex budov v herreriánském stylu. Do města tehdy jezdili šlechtici i královská rodina na večírky a za odpočinkem. V době návštěvy Filipa Zikmunda již byla sláva města zašlá, komplex budov však stojí dodnes.⁵⁷ V této malé vesničce strávili celý následující den, podle přehledu útrat ale zřejmě pouze odpočívali nebo si prohlíželi město, neboť peníze utratili jen za nocleh a občerstvení. V poledne 15. listopadu pak projeli městem Tresmillo. Noc strávili v zájezdním hostinci. Druhého dne pokračovali v cestě na jih přes Robregordo do Cabanillas de la Sierra, kde přespali v noci z 16. na 17. listopad. Do cílové destinace Madridu dorazila výprava 17. listopadu.⁵⁸ V hlavním městě Španělska strávil hrabě celkem sedm a půl měsíce. Dva měsíce, od 2. dubna do 5. června 1672, věnoval výletu do Lisabonu a jižního Španělska.

1.2.2 Instrukce na cestu a pobyt v Madridu

Podívejme se, jak Filip Zikmund trávil čas v Madridu. Program byl nastíněn v instrukci, kterou sepsal Ferdinand z Ditrichštejna před začátkem kavalírské cesty. Dochovaly se dva koncepty instrukce, které jsou téměř totožné, s výjimkou několika pasáží, na které dále v textu upozorním.⁵⁹ První instrukce obsahuje množství škrťů a doplňků, druhá jich má méně. Datace zapsaná na poslední straně (1. září 1670) se shoduje s datem počátku kavalírské cesty. Obě instrukce byly určeny hofmistru Gottfriedu Zurmöllenovi a skládají

⁵⁷ Viz webové stránky města – Ayuntamiento de Lerma. Historia. *Lerma* [online]. Dostupné z: <http://lerma.burgos.es/content/historia>, cit. dne 08-07-2020.

⁵⁸ Podle konceptu dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna z 13. srpna 1671 (In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, fol. 357. Zde dopis č. 2.) měl s hrabětem z Francie do Španělska cestovat hrabě Kolovrat a Pötting. Filip Zikmund ani hofmistr Zurmöllen však ani jednoho v dochovaných dopisech nezmiňují a tyto osoby nefigurují ani v přehledu útrat.

⁵⁹ Instruction für den graffen hoffmeister. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 21–24, 25–28.

se z osmnácti bodů. Za své služby měl hofmistr od září 1670 vydělávat tři sta florinů, není však uvedeno za jaký časový úsek. Pro komorníka Johanna Adama Güttera byla stanovena částka 60 florinů. Jídlo, nocleh a platby za světlo jim byly zajištěny, vlastní potřeby si měli platit sami. V přehledu útrat nacházíme vyplacení mzdy hofmistrovi a komorníkovi jednou (dohromady dostali 2 760 realů⁶⁰), a to ke konci února 1672.⁶¹ Dochované instrukce nyní porovnám s přehledem útrat a korespondencí z cesty do Španělska.

První bod se jako u většiny instrukcí z této doby týkal praktikování náboženství.⁶² Každý den se měl hrabě ráno a večer pomodlit a zúčastnit mše, v neděli a o svátcích jít na kázání a jednou za měsíc měl vykonat pobožnost, přičemž není specifikováno jakou („*seine Andacht verichte*“). V sobotu se měla číst duchovní kniha. Tento bod platil po celou kavalírskou cestu. V pramenech nenacházíme zmínky, zda toto nařízení Filip Zikmund ve Španělsku výslovně plnil, avšak dá se předpokládat, že pro katolického kavalíra byla tato činnost zásadní a běžná, a tudíž ji nebylo potřeba bratrovi hlásit. Z přehledu útrat víme, že kostely na cestě navštěvoval, protože hofmistr evidoval vydané almužny.⁶³

Druhým bodem se zakazovalo pití a hraní s odůvodněním, že tyto aktivity zabírají příliš mnoho času a můžou hraběte dostat do nepříjemností. Zřejmě se tím myslelo nadměrné pití, neboť v přehledu útrat jsou mezi položkami běžně zahrnutý výdaje za víno. Z pobytu v Madridu hlásil kavalír bratrovi v dopise, že po večerech hraje karetní hru alhambru.⁶⁴

Za třetí se měl hrabě vyhýbat společnosti žen, které ho prý na cestě nic dobrého kromě procvičení cizího jazyka při konverzaci nenaučí. Jediné ženy, se kterými se hrabě podle dochovaných pramenů stýkal, byly jeho sestra (hraběnka Pötting), královna-regentka a služebné.

⁶⁰ Real byla španělská a portugalská stříbrná mince. Münzenversandhaus Reppa. Real. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20131226021249/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=r&link=Real.htm>, cit. dne 31-07-2020.

⁶¹ Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 29–30.

⁶² Viz KUBEŠ 2013, s. 183–189.

⁶³ Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 68–72.

⁶⁴ Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. 2. 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 347–348. Zde dopis č. 11.

Výzva k zápisu do nejslavnějších a nejvýznamnějších akademií a univerzit je uvedena ve čtvrtém bodě. Pro tuto příležitost si měl zařídit pomocné služebnictvo, které by ho oblékalo. Další pokyn zněl nenavazovat se spolužáky žádná velká přátelství, chovat se k nim lhostejně a jen příležitostně se s někým setkávat. To měl být návod na to, jak být vážen a milován. Tato výzva neplatila pro Španělsko, neboť tu žádné významné akademie ani univerzity nenavštěvoval.

V pátém bodě Ferdinand uvedl, že se má hofmistr s hrabětem dopoledne učit právním a humanitním vědám a látku si opakovat i po zbytek dne. Bylo také nutné naučit hraběte latinsky – „mater omnium linguarum“. Studium s hofmistrem nebo najatým učitelem bylo hlavní náplní dnů strávených delší dobu na jednom místě a obzvlášť to platilo pro Španělsko, kde nebylo pro mladého šlechtice tolik aktivit.⁶⁵

Šestý bod zdůrazňoval, aby za hrabětem nejméně prvních šest měsíců docházel dobrý učitel francouzštiny a učil ho jazyk od základu, tak aby hrabě získal správný přízvuk. Výuka francouzštiny platila především pro pobyt ve Francii. Jak dokládají prameny, ve Španělsku za hrabětem pravidelně docházel učitel španělštiny.⁶⁶ Zároveň jsou v účtech uvedeny koupě španělských knih.⁶⁷ Pro kavalírskou cestu Filipa Zikmunda neplatí hypotéza, že jazyk kavalírový korespondence jeho poručníkovi odpovídá jazyku země, ve které zrovna setrvává.⁶⁸ Drtivá většina dopisů – nejen ze Španělska – je psaná v němčině. Můžeme pouze polemizovat, co bylo příčinou. Co se týče Španělska, lze předpokládat, že ve španělštině nebyl kavalír tolik zblhlý, důraz byl kladen především na výuku francouzštiny a již po pár měsících pobytu v Madridu zvažoval odjezd. K pobytu ve Francii a Itálii bude potřeba výzkum korespondence a účtů z těchto zemí, abychom určili, co bylo důvodem korespondence v německém jazyce.

⁶⁵ V několika dopisech z cesty se zmiňuje studium, obvykle ale není specifikováno, o kterou nauku se jedná. Viz dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 25. listopadu 1671, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. listopadu 1671 a dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 361, 537, 347, 348. Zde dopisy č. 3, 4, 11.

⁶⁶ V přehledu útrat jsou uvedeny platby za období od 23. listopadu do 23. prosince, potom za leden, únor, březen a následně od 14. července do 14. srpna. Učitel španělštiny za své služby dostával 84 nebo 85 realů. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35. Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672. In: TAMTÉŽ, fol. 29–30. Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: TAMTÉŽ, fol. 68–72.

⁶⁷ Jednalo se o knihy *Catalago Royal* a *Patrocinio de nostra seňora*. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 29–30, 68–72.

⁶⁸ Hypotéza například v díle SMÍŠEK 2009, s. 161.

V sedmém bodě byl hofmistr nabádán, aby se hrabě příliš neunavoval a odpočinul si od studia. Dvakrát za týden mu měl dovolit jít tancovat a rovněž dvakrát jít cvičit s kopím. Z voltiže (tzv. „tance na koních“, který se vyučoval, aby si šlechtici osvojili jízdu na koni a mohli ji pak následně využít v boji) se měl naučit jen běžný skok, aby ho mohl při některé příležitosti předvést, a také seskakování z koně. Dále měl na akademii navštěvovat přednášky o fortifikacích, které měly být zábavné a potřebné. Jak už víme, ve Španělsku nebyla žádná slavná akademie, kde by mohl hrabě fortifikace studovat, a zároveň zde nebylo možné jezdit na koni kvůli nácviku jiného způsobu jízdy (viz výše). O tanci a cvičení s kopím není z doby pobytu v Madridu žádná zmínka. Z pramenů lze vyvodit, že se hrabě chodil bavit na oslavy a zábavy na královském dvoře a na býčí zápasy. V prosinci 1671 si koupil kytaru a platil učitele, který ho na ni učil hrát.⁶⁹

Bod osmý instruoval hofmistra, aby o každé neděli a svátku obstaral hraběti kočár se dvěma koňmi, aby mohl dojet do kostela a potom případně na dvůr, do zahrady nebo se jet podívat na nějakou pamětihodnost. Hrabě se měl stýkat s osobami, které dobře ovládají francouzštinu, aby s nimi v tomto jazyce mohl hovořit a dále se zlepšovat. Zároveň měl dostat vlastní pokoj s postelí, aby nespál v jedné místnosti s komorníkem nebo dalším služebnictvem. Stejný nárok na soukromí se vztahoval také na poštovní koně, místo v kočáře nebo lodní kajutu. Nešlo jej však uplatnit při pobytu v Paříži a Římě (kvůli vozům). V korespondenci ani jiných pramenech ze Španělska není o těchto instrukcích zmínka. Jelikož byl Filip Zikmund ubytovaný u svého švagra, jistě mu byl zajištěn veškerý komfort.

Hofmistr měl za deváté dbát na to, aby se v letních vysokých teplotách hrabě nepřehřál a dodržoval pitný režim. V případě nemoci měli použít ty nejlepší léky. Během pobytu ve Španělsku se velmi dbalo na to, aby přesuny neprobíhaly v nejvyšších letních teplotách. Od května do konce srpna nebylo vůbec možné cestovat, a proto odjezd ze Španělska mohl proběhnout buď na jaře, nebo na podzim. Od začátku roku 1671 usilovali hrabě Filip Zikmund a jeho hofmistr o svolení odjet ze země ještě před nástupem vlny veder. V dopise Ferdinandovi z Ditrichštejna psal hofmistr Zurmöllen, že zde pro hraběte není dostatek aktivit a cvičení, a tak celé dny tráví v domě. Trval proto na tom, aby jim

⁶⁹ Dopisy Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 20. ledna 1672, 3. března 1672, 6. července 1672 a 3. srpna 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 351, 349, 339, 514, 515. Zde dopisy č. 9, 14, 24, 30. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres. In: TAMTÉŽ, fol. 31–35.

bylo umožněno odjet již na jaře. Zároveň hrozilo, že s nadcházející holandskou válkou⁷⁰ bude odjezd ze Španělska příští jaro znemožněn kvůli očekávatelným bojům na hranicích. Nakonec jim ale hrabě Pötting navrhl navštívit na jaře Lisabon a po velikonočních svátcích cestou zpět vyjet na krátkou okružní jízdu po jižním Španělsku přes Seville, Cádiz a Granadu. Odjezd ze země tak odložili na podzim.⁷¹ Časté platby za vodu v přehledech útrat napovídají, že pitný režim dodržován byl.⁷² Hrabě byl v Madridu nemocný jednou, a to na konci března, což hofmistr řešil podle instrukce nákupem léků a příspěvky církvi jako přímluvu k jeho uzdravení.⁷³

V desátém bodě bylo hofmistrovi nařízeno, aby dodržoval stanovenou trasu a dobu pobytu v jednotlivých místech. V případě, že by chtěl hrabě někde zůstat déle, má mu být vyhověno. Kromě plánu, se kterým byl hofmistr obeznámen před kavalířskou cestou, probíhala domluva nad směřováním kavalířské cesty i prostřednictvím korespondence. Ke konci pobytu v Madridu si tak hofmistr dopisoval s knížetem z Ditrichštejna o tom, kudy by měla vést zpáteční cesta.⁷⁴

Podle jedenáctého bodu měl hrabě strávit čtyři měsíce v Perugii a plně se tam věnovat vzdělání. Bylo naplánováno opakování práva i konverzace a čtení ve francouzském jazyce. Měl zde také pilně užívat italštinu, aby se pak dobře porozuměl při pobytu v Římě. S oblékáním mělo pomoci přijetí služebníka. V tomto městě si neměli objednávat kočáry, neboť je malé a případně je mohla svézt pošta.⁷⁵

Bod dvanáctý stanovil, že v Římě je potřeba obstarat pokoj, dva služebníky a kočár.

⁷⁰ Holandská válka – myšlena francouzsko-nizozemská, která probíhala mezi lety 1672–1678. Španělsko se zapojilo na straně Nizozemí, tudíž se daly očekávat střety na francouzsko-španělských hranicích.

⁷¹ Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 2. března 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. srpna 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 16. března 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 6. ledna 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 345, 346, 512, 532, 343, 355. Zde dopis č. 13, 31, 12, 15, 7.

⁷² Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 29–30, 68–72.

⁷³ Podle zápisu v instrukci bylo hraběti „*ein tag oder 8 etwaß ubel*“. Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 29–30.

⁷⁴ Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. června 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 523, 524, 521. Zde dopisy č. 21, 22.

⁷⁵ Nakonec Filip Zikmund do Perugie vůbec nedorazil, několik měsíců naopak pobyl v Grenoblu. KUBEŠ 2013, s. 363.

Podepsání směnky (*wechselbriefu*) od hofmistra a jeho kavalíra vyžadoval bod třináctý.

Čtrnáctý bod se týkal zábavy pro hraběte. Koncepty se v tomto bodě mírně liší. Zatímco první nařizoval vyplácet hraběti deset tolarů na bály a zábavy, druhý už přesnou částku nestanovuje, ale trvá na kapesném, přičemž místo pro konkrétní částku zůstalo nevyplněno. Z přehledu útrat zapsaných hofmistrem Zurmöllenem můžeme vypožorovat, že v době, kdy výprava zůstávala delší dobu na jednom místě, dostával hrabě každý měsíc kapesné.⁷⁶

Za patnácté měl hofmistr každý měsíc odeslat přehled útrat a každý nový měsíc dostat příjem, což se nakonec takto neuplatňovalo a oba úkony se prováděly nepravidelně. Během španělského pobytu hofmistr odesílal přehled útrat vždy za několik měsíců – od září do prosince 1671, od ledna do března 1672 a potom od září do listopadu 1672. Chybí tedy období mezi druhým a třetím přehledem útrat. Začátkem srpna psal hofmistr v dopise, že neměl příliš mnoho útrat, a tak přehled za „posledních šest měsíců“ pošle na konci srpna. A skutečně tak učinil, v dopise zaslaném Ferdinandu z Ditrichštejna 31. srpna 1672 upozorňuje na přiložený přehled útrat. Tento dokument se zřejmě nedochoval. Poslední přehled, datovaný 3. prosince 1672 v Grenoblu, sice uvádí před zářijovými dny několik útrat bez přesného času a v přehledu je uvedena platba učiteli španělštiny za červenec a srpen 1672, avšak předchozí měsíce zjevně neuvádí.⁷⁷

Podle šestnáctého bodu se měl hrabě každý den sám oblékat. Na neděli a svátky se měl obléci do čistého a střídmeho oblečení bez ozdob. Zároveň touto instrukcí přijímali hofmistr a komorník jmenování do funkce. Hofmistr Zurmöllen dbal na řádné oblékání hraběte, důkazem mohou být četné položky zařazené do přehledu útrat a týkající se odívání a obouvání mladého Ditrichštejna.⁷⁸

⁷⁶ Kapesné dostal hned po příjezdu do Madridu, na listopad a prosinec celkem 72 francouzských livrů, a potom byla zaznamenána výplata 276 realů na měsíce leden, únor a březen 1672. Na cestě zřejmě hrabě peníze nedostával. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 29–30.

⁷⁷ Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 29–30, 68–72. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 3. srpna 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 31. srpna 1672. In: TAMTÉŽ, fol. 516, 506. Zde dopisy č. 29, 33.

⁷⁸ Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35, 29–30, 68–72.

Směnky (*Wechselbriefe*) měly být vypláceny přes vídeňského bankéře a kupce Triangela⁷⁹, což stanovoval bod sedmnáctý. Hofmistr si tak měl na cestu vzít seznam měst a korespondentů pracujících pro Triangela. Byl nabádán k šetření, za rok neměl utratit víc než tři tisíce florinů⁸⁰. Obzvlášť v Římě se měli zdržet okázalostí a šetřit. Po příjezdu do Madridu se chtěl hrabě předvést u císařského vyslance v nových šatech a udělat tak dobrý dojem, proto vydal hofmistr velký obnos peněz právě za koupi těchto šatů, o čemž knížete Ditrichštejna informoval v dopise. Záhy však knížete uklidňoval, že bude nadále šetřit a další nové šaty nakoupí až pro pobyt v Římě. Za „španělské“ šaty utratili 4 190 realů. Pro srovnání s ostatními údaji uvádím, že součet za leden až březen 1672 činil 1 109 realů. Tyto šaty tak byly téměř čtyřikrát dražší než výdaje za tři měsíce pobytu v Madridu a ne náhodou tak představují nejdražší madridskou položku.⁸¹

V posledním, osmnáctém bodě měl hofmistr nařízeno asistovat hraběti ve dne, v noci. Měl ho také podporovat v počestnosti, studiích a cvičeních, zároveň však dbát na to, aby si kavalírskou cestu užil a bavil se. Takto byla stanovena instrukce Ferdinanda z Ditrichštejna, kterou se měl hofmistr řídit.

1.2.3 Pobyt v Madridu – finance a další témata korespondence

Po celou dobu cesty musel hofmistr věnovat značnou pozornost otázce financí, konkrétně získávání peněžních prostředků. Na tak dlouhou výpravu s sebou nemohli vozit truhlu s penězi. Jednak by je zatěžovala a jednak na některých cestách hrozilo přepadení, při němž mohli přijít o veškeré peníze a cesta by tak mohla těžko úspěšně pokračovat. Řešili to proto jiným – pro tuto dobu běžným – způsobem: buď používali směnky (*wechselbriefe*) nebo tzv. *creditivy*.⁸² Ferdinand uložil u bankéře ve Vídni určitou sumu peněz (tzv. *laggio, aggio*) a obdržel *wechselbrief*, který spolu se seznamem míst, kde se dají peníze vybrat, zaslal bratrovi a jeho hofmistrovi. Vídeňský bankéř zase poslal svým místním korespondentům pokyn, aby peníze těmto osobám vydali. *Creditivy* fungovaly trochu jako dnešní kreditní karty. Kavalírovi byl zaslán dvojlist (*creditiv*), na nějž si mohl

⁷⁹ Bližší informace o bankéři Triangelovi se nepodařilo dohledat.

⁸⁰ Kvůli chybějícím přehledům útrat za duben až srpen 1672 nelze jasně stanovit, zda tento pokyn ve Španělsku dodrželi.

⁸¹ Viz dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 24. listopadu 1671. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 537. Zde dopis č. 4. Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres. In: TAMTÉŽ, fol. 31–35. Musíme však také brát v potaz skutečnost, že hrabě Ditrichštejn trávil pobyt v Madridu u švagra a sestry, a tudíž neutratil tolik peněz za ubytování a stravování.

⁸² Používám zde německé výrazy *Wechselbrief* a *Creditiv*, neboť se jedná o speciální termíny, které v češtině nemají ustálený ekvivalent.

u korespondentů půjčit relativně libovolnou částku. Tu pak bratr ve Vídni splatil. *Creditivy* se obvykle limitovaly, aby kavalíři na cestách příliš neutráceli.⁸³

Jak bylo zmíněno výše, oním bankéřem ve Vídni byl Triangel a jeho korespondent ve Španělsku se jmenoval Johann Batista Crota. S ním se Filip Zikmund a hofmistr Zurmöllen dostali do problémů, neboť jim odmítal na předložený *wechselbrief* vydat požadované peníze. Samozřejmě o tom hofmistr knížete Ditrichštejna ihned informoval a žádal ho o nápravu prostřednictvím bankéře Triangela ve Vídni. Poprvé tento problém vyvstal už v hofmistrově dopise ze 7. ledna 1671, a přestože se do jeho řešení v Madridu zapojil i císařský vyslanec, hrabě Pötting, vyřešil se až v červenci přechodem k jinému vídeňskému bankéři Bartolottimu⁸⁴, neboť Crota nakonec vydal jen nedostatečnou sumu. O tom informoval Ferdinand z Ditrichštejna hofmistra Zurmöllena 15. července.⁸⁵

Většina dopisů Gottfrieda Zurmöllena Ferdinandovi z Ditrichštejna se věnovala finančním záležitostem, ať už šlo o problémy s výdejem peněz u korespondentů bankéře nebo útraty. Bylo pro něj důležité zajistit dostatek finančních prostředků na cestu, proto se toto téma přirozeně objevuje v jeho korespondenci nejvíce. Dalším důležitým tématem byly přesuny a řešení otázek ohledně toho, kudy má vést další část kavalířské cesty. Hofmistr také hlásil zdravotní stav mladého hraběte a informoval o průběhu studia a náplni dnů.

Filip Zikmund považoval za důležitější informovat svého bratra o společenském životě na kavalířské cestě. Dvakrát psal o návštěvě letní královské rezidence El Pardo⁸⁶

⁸³ *Creditivy* vydával vídeňský bankéř Oktavio Pestalozzi, což platilo i pro cestu Filipa Zikmunda. KUBEŠ 2013, s. 200–201.

⁸⁴ Bližší informace o bankéři Bartolottim se nepodařilo dohledat.

⁸⁵ Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 7. ledna 1672, koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro hofmistra Gottfrieda Zurmöllena z 10. února 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 30. března 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 2. dubna 1672, koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena z 21. dubna 1672, koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena z 5. 5. 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 8. června 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 22. června 1672, koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro vídeňského kupce a bankéře Bartolottiho z 12. července 1672, koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena z 15. července 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 535, 534, 527, 530, 526, bez. fol. mezi 529 a 530, 523, 524, 521, 519, 520. Zde dopisy č. 8, 10, 16, 18–22, 25, 26.

⁸⁶ El Pardo byla letní španělská královská rezidence. Komplex byl postaven za Karla V. (1500–1558, španělským králem 1516–1556) jako lovecký zámek. K Madridu připojen v roce 1950. Viz El Pardo. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: [https://es.wikipedia.org/wiki/El_Pardo_\(Madrid\)](https://es.wikipedia.org/wiki/El_Pardo_(Madrid)), cit. dne 11-08-2020.

a třikrát o rekreačním sídle Buen Retiro⁸⁷. Dvakrát se také vyjel podívat na velkolepý královský palác El Escorial⁸⁸, který byl však v té době v rekonstrukci po poškození požárem v roce 1671. Zůstal prý stát pouze kostel, královské pokoje, knihovna, dvě galerie a část nábytku a tapisérií. Kavalír také navštívil královský palác v Madridu. Účastnil se významných oslav a býčích zápasů a informoval bratra o společenském ruchu, návštěvách zahraničních vyslanců, zdraví královské rodiny a různých příhodách či úmrtích. Během jeho pobytu například zemřel vážený hrabě Alba de Liste⁸⁹, o čemž psal jak Filip Zikmund, tak hofmistr Zurmöllen, podle něhož úmrtí hraběte mladého Ditrichštejna velmi zachmuřilo.⁹⁰

Zůstali v Madridu také během vánočních svátků a Nového roku, zatímco velikonoční svátky strávili v Lisabonu. Prostřednictvím dochovaného přehledu útrat z ledna až března 1671 si můžeme přiblížit alespoň oslavu Nového roku. Hofmistr musel zaplatit dostatek služebnictva na obsluhování hraběte na návštěvách a hostinách, kočár na vyjížďky a kuchaře.⁹¹

Před koncem pobytu v Madridu zaznamenal hofmistr více plateb. Bylo totiž potřeba nakoupit na cestu například zrcátko, truhlu na jídlo⁹², zámek anebo třeba jezdecké polštářky. Navíc hrabě před odjezdem obdaroval služebnictvo a věnoval několik almužen.⁹³

⁸⁷ Buen Retiro byla další španělská královská rezidence, vybudovaná za španělského krále Filipa IV. mezi léty 1630–1640. Viz Palacio del Buen Retiro. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Palacio_del_Buen_Retiro, cit. dne 11-08-2020.

⁸⁸ El Escorial představoval jeden z nejoblíbenějších palácových komplexů španělských králů. Stavba trvala necelých 21 let od roku 1563 do 1584. Viz El Escorial. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/El_Escorial, cit. dne 11-08-2020.

⁸⁹ Jedná se zřejmě o Manuela Enríqueze de Guzmána a Córdoba (1640–1671), desátého hraběte Alba de Liste. Viz Manuel Enríquez de Guzmán a Córdoba. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Manuel_Enr%C3%ADquez_de_Guzm%C3%A1n_y_C%C3%B3rdoba, cit. dne 31-07-2020.

⁹⁰ Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna ze 17. února 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 3. března 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 6. července 1672, dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 20. července 1672, dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna z 3. srpna 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 347, 348, 532, 349, 339, 335, 516. Zde dopisy č. 11, 12, 14, 24, 27, 29.

⁹¹ Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 29–30.

⁹² V němčině Außenspeiß, tj. doslovně „venkovní spíží“.

⁹³ Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 68–72.

1.2.4 Porovnání skutečné trasy ze Španělska s původními plány

Dne 5. září opustil Filip Zikmund se svým doprovodem Madrid a vydal se směrem do jihovýchodní Francie.⁹⁴ První noc strávili ve městě Alcalá de Henares, vzdáleného 30 km severovýchodně od Madridu, kam je doprovodili lidé od císařského vyslance Pöttinga. V poledne 6. září projeli malým městečkem Marchamalo poblíž Guadalajary a noc strávili na cestě. Přes Sigüenzu přijeli druhý den do Fuencaliente de Medinaceli, kde přespali a druhý den 8. září cestou přes Arcos de Jalón překonali hranice do Aragonu. V noci doputovali do lázeňského městečka Alhama de Aragón. Následující den projeli v poledne městem Calatayud, až 10. září se v poledne zastavili v zájezdním hostinci a večer dorazili do Zaragozy. V tomto starobylém centru Aragonu strávili celý následující den a vyrazili odtud až 12. září v poledne. Zvířata ustájili u jistého Dona Jeana a ve městě zakoupili cestovní nůž. Dále cesta pokračovala směrem k Leridě. První noc strávili zřejmě v dnešní vsi Villafranca de Ebro a po zastávce v Bujaralozu přespali druhou noc v Candasnosu. Zde pobýli ještě následující den a navštívili kapucínský kostel. Cestou do Leridy museli překonat hraniční přechod do Katalánska a zastavit se k proclení na celnici. V Leridě strávili noc ze 14. na 15. září.

Cesta dál pokračovala přes Lebritz (který však pod tímto názvem není dohledatelný v mapách) až do vsi Cervera. Po noci strávené v Cerveře pokračovala výprava 16. září dál do starobylého městečka Igualada. Odtud druhého dne přešli přes horský masiv Montserrat, na němž se nachází slavný benediktinský klášter téhož jména, a noc strávili v Martorellu. Do Barcelony vkročili 18. září, kde si odpočinuli až do 21. září. Ve městě se ubytovali v hostinci a zakoupili zde pouzdro na nůžky. Po noci strávené na cestě projeli v poledne městem Ballalla⁹⁵ a dojeli do Les Mallorquines. Druhého dne projeli přes větší město Girona, kde se k nim přidali čtyři jezdci, a 23. září dojeli do starobylého pohraničního městečka Figueres. To byla poslední zastávka ve Španělsku. Ve městě se k nim přidali další jezdci, kteří je druhý den doprovodili k hranicím. V poledne 24. září opustili Španělsko a vstoupili do Francie, kde přenocovali v zájezdním hostinci a 25. září dojeli do Perpignanu. Odtud pokračovala cesta dál po jižní Francii a do Itálie.

⁹⁴ Následující přehled trasy ze Španělska do Francie byl vytvořen na základě přehledu útrat za září až listopad 1672. Rechnung von I. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 68–72. Ukázka přehledu útrat v Příloze 5.

⁹⁵ V přehledu útrat je uvedeno město Ballalla. Přesně tento název se mi nepodařilo dohledat v žádné mapě. Domnívám se proto, že buď je myšleno město Badalona, které je dnes součástí barcelonské aglomerace a od centra Barcelony je vzdáleno zhruba 10 km. Nebo se pod tímto názvem skrývá pobřežní městečko Calella, vzdálené 56 km od Barcelony. Vzhledem k tomu, že cestou do „Ballally“ strávila výprava noc na cestě, je pravděpodobnější, že se jedná o vzdálenější Calellu.

Oproti plánům se další průběh cesty mírně proměnil. Pomineme-li úplně původní návrhy, které nepočítaly se Španělskem a podle nichž měla výprava pokračovat z Paříže rovnou do Lyonu, mohli se podle plánu doplněného o Španělsko vydat dále hned několika trasami. Podle prvního návrhu se měli z Barcelony zřejmě přeplavit lodí do Janova, vynechat tak celou jižní Francii a cestovat dál do Itálie. Druhý, třetí a čtvrtý plán byly téměř totožné a více se blížily později uskutečněné cestě. Z Perpignanu měla kavalírská cesta pokračovat přes Montpellier, Marseille, Toulon a Aix-en-Provence do Avignonu, což nakonec odpovídalo i realitě. Podle plánů měli před Lyonem projet městy Montélimar, Valence a Vienne. Cesta do Lyonu však vedla přes Grenoble, kde Filip Zikmund strávil zimní měsíce od poloviny října 1672 do začátku února 1673.

Původní plán cesty bez Španělska počítal s tím, že po Lyonu projede hrabě Turínem a Janovem a zastaví se v Perugii, kde stráví delší čas (místo Perugia se nakonec Filip Zikmund na delší dobu ubytoval v Grenoblu). Další zastávka, tentokrát na šest měsíců, měla proběhnout v Římě, odkud se měl hrabě vydat zpátky na sever k Milánu, pak na východ do Benátek a dál přes Goricu a Lublaň do Štýrského Hradce a zpět do Vídně. Další plány zahrnující Španělsko už s touto trasou z Benátek nepočítaly (a skutečná trasa také vedla jinudy). Zato však počítaly s návštěvou Neapole, kam nakonec družina nedojela, a také s tím, že výprava cestou z Milána (dvě z navrhovaných tras zahrnovaly i zajížděku do Janova) pojede směrem do Bologni, odtud k Florencii a po *Via Regia* do Říma. Na rozdíl od původních plánů cesty bez Španělska nepočítaly tyto další návrhy s návštěvou Perugia. Cesta z Říma pak měla vést přes Loreto buď podél východního pobřeží, nebo přes Bolognu do Benátek.

Nakonec vedla skutečná cesta z Lyonu přes Turín a Janov do Milána, odkud se skutečně došlo přes Piacenzu, Parmu a Modenu do Bologni. Avšak místo směru přes Florencii zamířila výprava k východnímu pobřeží do Ancony a Loreta a následně přes Tolentino a Foligno zavítala do Říma, kde hrabě strávil necelých jedenáct měsíců od 4. května 1673 do 29. března 1674. Z Říma se potom vydal po *Via Regia* přes Sienu a Luccu do Florencie. Vrátil se do Bologni a přes Mantovu, Veronu a Padovu přijel 21. dubna do Benátek. Poté se v souladu s plánem cesty zahrnujícím Španělsko vydali směrem na Trident a Innsbruck a přes Rottenburg a Altötting se vrátili 31. května 1674 do Vídně.⁹⁶

⁹⁶ Sestaveno na základě *plánu cesty bez Španělska*. In: MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 12–15, 16–17, 19–20; *plánu cesty ze Španělska do Itálie*. In: TAMTÉŽ, fol. 2–4. Porovnáno s KUBEŠ 2013, s. 363.

2. Vnější a vnitřní znaky korespondence

Korespondence z celé kavalírské cesty, účty, plán cesty a instrukce se nachází v kartonu číslo 360 v Rodinném archivu Ditrichštejnů, který byl uložen do Moravského zemského archivu.⁹⁷ Karton není nijak tematicky ani chronologicky roztržěn, a tak se v něm korespondence z cesty do Španělska nachází na různých místech.

Korespondence týkající se španělské cesty zahrnuje 34 položek (dopisů a konceptů dopisů) za období od listopadu 1671 do září 1672 s tím, že součástí této edice jsou i dva koncepty z července a srpna 1671. Dochovalo se 26 originálů dopisů odeslaných z Madridu a adresovaných Ferdinandovi z Ditrichštejna. Z toho 15 jich napsal Filip Zikmund z Ditrichštejna a zbylých 11 hofmistr Gottfried Zurmöllen. Ferdinand z Ditrichštejna je autorem všech osmi konceptů napsaných ve Vídni, z čehož dva již zmíněné koncepty z července a srpna byly určeny Žofii Anežce, kněžně z Ditrichštejna (matce Filipa Zikmunda), jeden vídeňskému bankéři Bartolottimu a zbylých pět hofmistru Zurmöllenovi.

Korespondence sice není kompletní, ale lze předpokládat, že se dochovala většina dopisů. Máme však pouze osm konceptů Ferdinanda z Ditrichštejna, přičemž žádný z nich nebyl určen jeho bratrovi. Ferdinandovi přicházely dopisy jak od hofmistra, tak od bratra a dalo by se očekávat, že odpovídal oběma. Navíc Filip Zikmund odkazuje na bratrovy odpovědi ve svých dopisech č. 7, 11, 15, 31 a 34. Co se týče dopisů hofmistra Zurmöllena, víme o jednom konceptu, který se nedochoval – odkazuje na něj dopis č. 12. Tyto koncepty pravděpodobně existovaly, ale buď byly zničeny, nebo se nacházejí v jiné části Rodinného archivu Ditrichštejnů. To samé platí i pro originály Ferdinandových dopisů. Z došlé korespondence Ferdinanda z Ditrichštejna se dochovalo více, zaznamenala jsem pouze jedno chybějící psaní od hofmistra Zurmöllena, na které odkazuje Ferdinand v dopise č. 19, a Filip Zikmund potvrzuje v dopise č. 15, že takový dopis hofmistr připraví. To jsou dopisy, o jejichž absenci víme z korespondence, ale chybět jich může i více.

Koncepty i dopisy jsou psány na papír, s tím rozdílem, že při psaní konceptů sáhli autoři po těžším materiálu horší kvality. Pro korespondenci použili dvojlisty, v některých případech se druhý, nepoužitý list odříznul.

Na většině dopisů Filipa Zikmunda a Gottfrieda Zurmöllena nalezneme různé filigrány (viz Příloha 3 – Ukázky filigránů). Jejich přesné určení se nepodařilo dohledat

⁹⁷ Moravský zemský archiv, fond RA Ditrichštejn, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 333–361, 506–537.

v žádné z příruček⁹⁸, proto usuzuji, že mohou být španělské provenience. V příručce Gerharda Piccarda spadají navíc za časovou hranici filigránů uvedených v katalogu. V Příloze 3 předkládám ukázky čtyř čitelných filigránů na dopisech a jednoho na konceptu.

První (v korespondenci označován jako „Varianta 1“) se skládá ze tří kolmo na sebe postavených kruhů, v horním je zobrazen rovnoměrný kříž se zakončeními v podobě kříže, prostřední obsahuje zřejmě číslo „20“ a dolní kruh zrcadlově převrácené velké písmeno „B“. Nad horním kruhem je posazena koruna se třemi lístkovými/liliovými výběžky.

Druhý filigrán („Varianta 2“) je složen z oválu a pod ním umístěných dvou kruhů. V oválu je zakreslen kříž s kratším horizontálním břevnem, v prostředním kruhu se nachází velké písmeno „M“, zrcadlově převrácené velké „B“ a číslo „8“, dolní kruh zůstal prázdný. Nad ovál je posazena koruna s křížkem na vrcholu čepce. Z koruny vystupují příkryvadla.

Třetí filigrán („Varianta 3“) z korespondence obsahuje tři na sebe postavené kruhy. V horním kruhu se, podobně jako u prvního filigránu, objevuje rovnoměrný kříž se zakončeními v podobě kříže, v prostředním kruhu nalezneme písmeno „T“ a zrcadlově převrácené „D“, znak v dolním kruhu je těžko identifikovatelný, můžeme spekulovat, zda se jedná o srp nebo část některého písmene obsahující polokruh jako „P“, „D“, „O“ nebo „C“. Rovněž jako u prvního filigránu je zde nad kruhy posazena koruna se třemi lístkovými/liliovými výběžky.

Čtvrtý filigrán („Varianta 4“) je zase téměř totožný s druhou ukázkou, s výjimkou prostředního kruhu obsahujícího písmena „G“ (nebo „6“) „B“ a „M“. Filigrány jsou v příloze řazeny chronologicky podle dat dopisů.

Na konceptech se většinou filigrány neobjevují, s výjimkou pátého filigránu („Varianta 5“) v ukázkách (viz Příloha 3 – Ukázky filigránů). Kvůli hrubosti papíru je bohužel těžko čitelný. Rozpoznáme meč s rýhou uprostřed čepele a výrazným jílcem. Pod ním lze rozeznat písmeno „W“. Ani tento filigrán se nepodařilo dohledat v příručkách.

V dopisech doručených Ferdinandovi z Ditrichštejna používali jeho bratr a hofmistr inkoust černé nebo hnědé barvy s tenkými tahy písma (více k typologii písma

⁹⁸ BRIQUET 1991. Hauptstaatsarchiv Stuttgart. Wasserzeichensammlung Piccard. *Piccard-Online* [online]. Dostupné z: <https://www.piccard-online.de/start.php>, cit. dne 01-08-2020. Landesarchiv Baden-Württemberg. *Wasserzeichen-Informationssystem* [online]. Dostupné z: <https://www.wasserzeichen-online.de/wzis/index.php>, cit. dne 01-08-2020.

níže). Koncepty knížete z Ditrichštejna jsou psány inkoustem černé barvy se silnými tahy. Neuvádím zde rozměry dopisů a konceptů, neboť jsem pracovala s digitalizáty.

V celé korespondenci rozeznáváme tři písáře, jejichž identita je pravděpodobně shodná s autory dopisů a konceptů.⁹⁹ Dopisy i koncepty jsou psány na výšku. Autoři dopisů došlých do Vídně dodržují obvykle odsazení od pravého a levého okraje listu, horní okraj je od textu také oddělen. To platí obvykle i pro dolní okraj, s výjimkou podpisu v pravém dolním rohu. Jak bývá zvykem, koncepty jsou psané na pravé polovině, levá byla určena pro doplňky. Odsazení od okrajů v nich není respektováno.

Kromě již zmíněných chybějících dopisů a konceptů je korespondence v poměrném dobrém stavu. Dopisy jsou dobře čitelné, bez skvrn, bez poškození. Rohy a okraje některých dopisů jsou mírně ohnuté či lehce zažloutlé. Jak stojí výše, koncepty byly psány na papír horší kvality, který má jen některé strany rovně zastřížené.

V korespondenci ze španělského pobytu nenalezneme žádnou pečeť ani stopy po jejím odtržení. Dopisy od Filipa Zikmunda a Godtfrieda Zurmöllena jsou opatřeny podpisem v pravém dolním rohu. Z toho můžeme usuzovat, že byly zřejmě původně uloženy v obálce s adresou a pečeti, ale žádné obálky se nedochovaly. Co se však týče dopisů například z Francie, tam nalezneme adresu příjemce na dorsu, psanou někdy paralelně s textem na druhé straně, někdy kolmo vůči němu. Dopis uzavírala přitištěná pečeť. Podle této korespondence z Francie můžeme určit, že Filip Zikmund disponoval pečeti s rodinným znakem a jeho hofmistr měl vlastní pečeť (viz Příloha 4 – Ukázky pečeti). Obě byly otištěny na červený inkoust. Ani zde neuvádím rozměry, neboť jsem pracovala s digitalizáty.

Pečeť použitá Filipem Zikmundem měla oválný tvar s lemováním. Uprostřed se skví pozdněgotický (španělský) štít se dvěma vinařskými noži (kosíři). V klenotu je posazena hraběcí koruna s ozdobným lemem a pěti výběžky. Z dolní části erbu vystupují listy.

Hofmistrova pečeť je menší a kruhová. Uprostřed na pozdněgotickém (španělském) štítě jsou do tvaru na hrot postaveného trojúhelníku vyvedeny tři oboustranné sekyrky (labrydy). Nad znakem je umístěna turnajová přilba hledící dopředu a vystupuje z ní klenot v podobě dvou otevřených křídel. Z helmu vycházejí přikryvadla.

⁹⁹ Tzn. Prvním písářem a zároveň autorem všech konceptů byl Ferdinand z Ditrichštejna (zde položky korespondence č. 1, 2, 10, 19, 20, 25, 26 a 28). Druhý písář Filip Zikmund z Ditrichštejna sepsal část z dopisů, které jsou součástí této edice, viz dopisy č. 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 23, 24, 27, 30, 31 a 34. Posledním písářem byl hofmistr Gottfried Zurmöllen, který je autorem dopisů č. 4, 6, 8, 12, 16, 18, 21, 22, 29, 32 a 33. Ukázky viz Příloha 2.

Dopisy a koncepty jsou foliovány, číslo folia se vepsalo vždy tužkou do pravého dolního rohu. Jak bylo zmíněno výše, korespondence není seřazena chronologicky, tudíž pořadí v této práci neodpovídá pořadí v kartonu. Rovněž některá folia v kartonu byla vynechána a zůstala neoznačena (zřejmě omylem). Na zadní straně některých dopisů bývá v pravém horním rohu uvedeno jméno odesílatele, místo a datum. Tato poznámka se zřejmě objevila při ukládání písemností. Ostatní poznámky jsou ojedinělé. Například v dopise Godtfrieda Zurmöllena č. 8 je pod text dopsáno tužkou „Lisboa“, což spíše než hofmistr dopsal Ferdinand nebo je tento vpisec mladšího data. V dopise č. 17 od Filipa Zikmunda je na první straně uprostřed v horní části dopisu proškrtnuté „O“.

V konceptu Ferdinanda z Ditrichštejna (zde č. 1) jsou podtržena některá slova, na což upozorňují v poznámce pod čarou. Podtržená slova však nejsou obvykle významná, a tak vyvstává otázka, proč byla takto označena. Zřejmě byla důležitá pro sestavení originálu dopisu, nebo to má to jiný, zatím nejasný důvod. Jak je pro koncepty běžné, objevují se v nich vsuvky, které byly řešeny několika způsoby. Když doplňovaná slova nahrazovala proškrtnuté výrazy, nadepisovala se pokud možno nad ně, případně vedle nich (například když bylo proškrtnuté slovo na levé straně textu, a tudíž po jeho levé straně byl prostor na poznámky). Nad řádek se také doplňovaly vsuvky, pod kterými se žádný text neškrtal. Nebyl-li prostor nad řádkem, používala se levá strana konceptu. V konceptu č. 10 je doplnění vyznačeno dvěma vodorovnými čarami nad a pod řádkem. Vsuvka byla vepsána vedle příslušného řádku, na levou stranu konceptu. V případě, že bylo potřeba vložit jedno nebo více slov doprostřed textu, používal autor značky. Na požadované místo v textu doplnil značku a ke stejnému symbolu na volném místě listu potom uvedl příslušná slova. Používalo se několik rozličných značek – křížek (například v konceptu č. 1), písmeno „x“ (v konceptu č. 2) nebo vodorovně proškrtnuté písmeno „O“ (v konceptu č. 19). Když šlo doplňované dopsat nad řádek, vyznačil pisatel místo, kam vsuvka patří, dvěma svislými čárkami. Pokud nebylo místo nad řádkem nebo byl doplňovaný text příliš obsáhlý, použila se plocha na levé straně konceptu, jak bylo u tohoto typu pramene zvykem.

Hlavním jazykem korespondence je němčina s občasnými španělskými, francouzskými a poněmčenými latinskými výrazy. Proto je také hlavním použitým písmem německé novogotické písmo. Pouze geografické názvy (města, země), významná místa (paláce – např. „Escorial“), měsíce, vlastní jména, slova v jiných jazycích a další speciální výrazy (například „*creditiv*“, „*wechselbrief*“ apod.) jsou psány humanistickým písmem (avšak nedůsledně). Tento druh písma se používal také ke zvýraznění slov s úmyslem zdůraznit jejich důležitost, proto na jeho používání upozorňuji v předkládané edici korespondence v poznámce pod čarou.

Styl psaní dopisů originálů měli Filip Zikmund a jeho hofmistr téměř totožný. Nejprve se uváděl příjemce dopisu formulkou „*Durch leuchtig hochgebohrner Fürst*“, přičemž nikde není uvedeno jméno ani tituly Ferdinanda z Ditrichštejna, proto předpokládám, že existovala obálka dopisu, kam bylo jeho jméno řádně zapsáno. Tato část byla oddělena od zbytku textu větší mezerou. Samotný text dopisu začínal oslovením „*Gnedigster herr herr*“, případně u Filipa Zikmunda „*Gnedister herr brüder*“. V případě, že pisatel reagoval na nějaký došlý dopis, následoval po oslovení příslušný odkaz. Obsah dopisu končil vyjádřením poslušnosti vůči knížeti z Ditrichštejna, obvykle výrazem „*underthänige emphelend verbleibe*“ anebo někdy pouze „*verbleibe*“. Několik řádků pod textem bylo místo vlevo vymezeno pro uvedení lokace a datace. Na konci listu vpravo se pak podepisoval odesílatel – hofmistr jako „*Underthänig gehorsamer Knecht*“ a Filip Zikmund jako „*Treu gehorsamer brüder und diener*“ – a poté následovala celá nebo zkrácená jména odesílatelů.

Koncepty Ferdinanda z Ditrichštejna jsou tedy, jak bylo zmíněno výše, rozděleny na pravou a levou část. Vlevo nahoře začíná koncept po předložce „*an*“ (kromě konceptu č. 1 většinou s malým písmenem „*a*“) na jednom nebo dvou řádcích uvedením adresáta, za nímž nebo na dalším řádku bývá místo a datum. Pravá část je o něco širší než levá. Po pravé straně je pak zapsán koncept. Podobně jako výše sledujeme i zde na počátku textu oslovení – pro hofmistra „*Edler besonders Lieber Betreuer*“. Koncept dopisu pro Bartolottiho začíná stejnou formulkou, navíc však je na levé straně shrnut účel dopisu. Jiné je pochopitelně oslovení pro Ferdinandovu nevlastní matku Žofii Anežku – „*Gnedige Frau Mutter*“. V jednom z konceptů, který jí byl adresován, mu ještě předchází výraz „*Durch leuchtig[e] hochgebohrne Fürstin*“. Ferdinandovy koncepty končí podobnou frází jako u jeho bratra a hofmistra – koncept Žofii Anežce končí „*gehor[sam] Empfelen undt verbleibe*“, případně pouze „*verbleibe*“. Koncept pro Zurmöllena končí obvykle „*verbleibe auch ubriges mit furst[licher] Gnaden wollbeygethan*“, „*verbleiben auch Ubrigens*“ nebo „*verbleibe*“. Pod tím následuje uvedení lokace a poté datace ve tvaru „pořadí dne v měsíci“, „název měsíce“ a „rok“.

Ke gramatice zkoumané korespondence je potřeba uvést, že používané výrazy nejsou ustáleny, a tudíž nalezneme u jednoho slova i ve stejném dopise nebo konceptu různorodé varianty zápisu. To je pro sledované období a oblast typické a není potřeba se tím zvlášť zabývat. Co můžeme vytknout, je v některých případech psaní velkého „*P*“ po písmeně „*S*“ nebo „*s*“ uprostřed slova („*sPrach*“, „*versPrachen*“, „*sParet*“ nebo „*HisPanien*“), což nacházíme u Ferdinanda z Ditrichštejna a Gottfrieda Zurmöllena (nikoli však u Filipa Zikmunda z Ditrichštejna). Filip Zikmund nahrazuje v několika případech písmeno „*b*“ písmenem „*w*“, nejvíce u tvarů slovesa „*verbleiben*“

(„verbleiwe“), ve slově „halbe“ (v dopise jako „halwe“), „ergebe“ („ehrgewe“) nebo „neben“ („newen“). U všech tří autorů můžeme pozorovat vynechávání koncovek „en“ u některých slov. Především tam, kde lze slovo po vynechání koncovky ukončit písmenem „g“ – „weg[en]“, „Mang[en]“, „erfrag[en]“ nebo „empfang[en]“, ale i jinde, například „vergleich[en]“, „beyschloss[en]“ nebo „kindich[en]“.

Pochopitelně jsou originály dopisů psány úhledněji než koncepty. Bohužel nemůžeme porovnat přímo koncepty a originály týchž dopisů, neboť tam, kde se dochovaly originály, chybí koncepty a naopak.

3. Ediční poznámka

Text korespondence je až na výjimky (viz níže) transliterován, a tedy ponechám v původním jazyku korespondence – v němčině. Jelikož se v této práci věnuji ego-dokumentům, tj. osobní korespondenci, dávala jsem při přípravě edice přednost autentičnosti textu před (současnou) gramatickou správností. Korespondence vznikla v době (1671–1672), kdy nejen v německém jazyce nebyl ustálený pravopis a bylo běžné zapisovat stejná slova v jednom textu různě. Zachování autentičnosti nám může poskytnout cenné informace pro analýzu osobnosti a vzdělání autora. Takový text může posloužit i jazykovému rozboru.

Pokud byla v originálu uvedena koncovka u slova, které se dnes podle mluvnické píše jinak, slovo neopravuji. To platí i pro tvary slov, slovních spojení a posloupnost písmen. V textu ponechávám také zjevné gramatické překlady a chyby autorů (vynechaná písmena doplňuji v hranatých závorkách). Jediné úpravy, které provádím, jsou z důvodu lepšího čtení textu a přístupnosti textu širšímu čtenářstvu (jedná se například o interpunkci, rozepisování zkratk a další, viz také níže). Při rozepisování zkratk uvádím v hranaté závorce gramaticky správný tvar.

Po formální stránce jsem při transliteraci korespondence vycházela ze *Zásad vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti* od Ivana Šťovíčka¹⁰⁰.

V následujících textech se vyskytují čtyři druhy závorek. Hranaté závorky „[]“ používám k rozepisování zkratk (s otazníkem v případě nejasného čtení) a doplňování omylem chybějících písmen, složené závorky „{ }“ označují veškeré doplňky do textu přímo od autora (tzn. poznámky interlineární a marginální), lomené závorky „< >“ zachycují pisatelem přeškrtnutá slova, písmena a znaky, zatímco do obyčejných kulatých závorek „()“ vkládám text, který dal do závorky sám autor.

Pro lepší čtení nahrazuji písmeno „u“ písmenem „v“ podle významu slova. Například „*Cauallir*“ nahrazuji „*Cavalir*“. To samé platí pro přepisování „w“ písmenem „u“, nejčastěji ve slově „*Ewre*“ – „*Eure*“ a několika dalších. V textu nalezneme nepravdělné nahrazování písmena „b“ písmenem „w“, především ve slově „*verbleiwe*“ (správně „*verbleibe*“), což není zcela běžné, a proto ponechávám původní zápis. Čtenáře nechť také nepřekvapuje přítomnost velkých písmen uprostřed slov. Jak jsem zmínila výše, u dvou autorů (Ferdinanda z Ditrichštejna a hofmistra Zurmöllena) se totiž

¹⁰⁰ ŠŤOVÍČEK 2002.

vyskytuje velké písmeno „P“ za písmenem „S“, například ve slově „*SPrach*“ a někde i za malým „s“ jako „*sPrach*“, ale i u dalších slov jako „*ersParen*“ nebo „*HisPanien*“.

Některá slova stejného významu jsou i ve stejném dopise psána rozličně, což ponechávám. Platí to i pro jména osob a místní názvy.

Rozdělená slova, která patří k sobě, dávám dohromady, v opačném případě je od sebe odděluji mezerou. U vlastních jmen a geografických údajů jsou doplněna velká písmena na začátku slov. V ostatních případech ponechávám velikost prvních písmen tak, jak je autor zapsal, s výjimkou slov počátku vět. Za řadové číslovky jsem doplnila tečky.

Dále pro usnadnění orientace jsem do poměrně jednolitého textu doplnila interpunkci a rozdělení na odstavce. Autoři korespondence totiž text dělili pouze čárkami (méně často mezerami nebo novým řádkem) a je mnohdy obtížné určit, které části jsou dvě odlišné věty a kde jsou pouze vsuvky nebo části vět.

Do poznámkového aparátu vkládám jak ediční, tak textové poznámky. Podávám zde vysvětlení k různým uvedeným termínům, výrazům nebo osobám a doplňuji tam své poznámky k textu. Upozorňuji tak rovněž na jména osob, názvy, výrazy z jiného jazyka než němčiny a některá další slova, která jsou v originálním textu často, ale nedůsledně zvýrazněna užitím humanistického písma (zbytek textu je psán německým novogotickým písmem, viz také níže). Může nám to totiž napovědět, co autor textu považoval za důležité a co chtěl v textu vyzdvihnout. V jednom z konceptů také zvýrazňuje některá slova podtržením, které ponechávám.

Předkládaná korespondence je chronologicky seřazena (jak zmiňuji výše, korespondence není v kartonu uspořádaná). Každý dopis nebo koncept v této edici je členěn následovně. V názvu je uvedeno pořadí a druh archiválie, čili zda se jedná o koncept nebo dopis. Zároveň je součástí názvu také jméno autora a příjemce. Hned pod tím uvádím lokaci a ve tvaru „pořadí dne v měsíci“, „název měsíce“ a „rok“ dataci vzniku písemnosti a na dalších řádcích stručný záhlavní regist v českém jazyce.¹⁰¹ Za grafickým oddělením třemi spojovníky „---“ potom následuje přepis daného dopisu nebo konceptu.

Datace je v originálních dopisech uváděna na poslední stránce za vlastním textem a umístěna do levého dolního rohu ve tvaru „místo“, bez interpunkčního oddělení následováno „pořadím dne v měsíci“¹⁰², často zkráceného „názevu měsíce“¹⁰³

¹⁰¹ K dopisu č. 21 byl přiložen malý lístek se seznamem měst, kudy měla kavalírská cesta vést. Seznam uvádím v příslušném registu.

¹⁰² S výjimkou dopisu č. 33, kdy je místo čísla „30.“ zapsáno „*letzten*“.

¹⁰³ U měsíců s delšími názvy autoři obvykle zkracují začátek nebo konec slov. Konec slova se zkracuje například u názvů leden, únor, srpen a závěr slova u měsíců září, říjen, listopad a prosinec (kde se obvykle používá latinský název měsíce skládající se z pořadí měsíce v latinském kalendáři

a „rokem“¹⁰⁴. V konceptech bývá datace stejným způsobem uvedena hned na začátku textu v levém horním rohu, na řádce pod příjemcem. V edici dataci sjednoceně zapisuji mezi záhlaví položky a regist ve tvaru „místo“, čárkou odděleně „pořadí dne v měsíci“, „název měsíce“ a „rok“. V transliteraci korespondence však ponechávám dataci na původním místě. Pro lepší čtení však doplňuji čárku mezi místo a datum, často chybějící tečku za pořadím dne v měsíci, v hranatých závorkách rozepisuji zkrácené názvy měsíců a případně doplňuji vynechané první číslo letopočtu. V dopisech bývá pod datací uveden v pravém dolním rohu podpis autora, který v edici zarovnávám vlevo. Podpis je obvykle rozdělen do dvou odstavců. První odstavec specifikoval vztah autora k adresátovi – v dopisech Filipa Zikmunda bylo nad jeho jménem uvedeno „*underdenich gehorsampt[er] bruiider und diener*“ nebo „*treu gehorsamer bruiider und diener*“ (ne vždy ve stejném tvaru) a u Gottfrieda Zurmöllena „*Underthenig gehorsambst Knecht*“. Ve druhém odstavci se nacházelo zkrácené jméno autora. V konceptech podpisy chybí.

V regestech korespondence nechávám v němčině výrazy „*noturft*“, „*wechselbrief*“ a „*creditiv*“, protože jsou to speciální termíny.

Za textem se nachází jmenný a místní rejstřík sloužící k orientaci v celé diplomové práci. Hesla ve jmenném rejstříku uvádím v ustáleném českém tvaru nebo v jazyce země, ze které daná osoba pocházela nebo kde přebývala. Obvykle upřednostňuji tvary použité v jiné literatuře. Za jménem následují životní data osoby, funkce s datací působení nebo rodinný vztah k Filipu Zikmundu z Ditrichštejna či jiným osobám figurujícím v diplomové práci. V místním rejstříku jsou hesla uvedena současným názvem místa v češtině, případně v jazyce země, v níž se dnes nachází. V závorce následuje název země, ve které se dnes místo nachází. V obou rejstřících za pomlčkou uvádím čísla stránek, kde se heslo v textu vyskytuje.

a koncovky „bris“. Latinský název se částečně nahrazuje arabským, případně v prosinci římským číslem – tj. „Septembris“ se píše jako „7bris“, „Octobris“ jako „8bris“, „Novembris“ jako „9bris“ a „Decembris“ jako „xbris“).

¹⁰⁴ Někdy zkráceně bez první číslice.

4. Korespondence z kavalírské cesty do Španělska

4.1 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu)

Vídeň, 5. července 1671

Ferdinand se od bratra dozvěděl, že je na tom jeho hofmistr zdravotně špatně. Jeho známi ho odrazovali od vyslání nového hofmistra a Ferdinand s nimi souhlasil. Když už bylo hraběti 20 let a má s sebou ještě svého komorníka a von Mangena, mohl by vyjít i bez hofmistra. Myslí si, že by bylo prospěšnější, kdyby zůstal déle v Paříži a věnoval se zde nadále francouzskému jazyku a naukám. Až na jaře by potom mohl jet do Madridu a strávit tam léto, přičemž by byl ubytovaný u císařského vyslance, hraběte Pöttinga. Pokud by však Pötting do té doby ze Španělska odjel, celá cesta tam by byla odřeknuta, a naopak by z Francie přešel rovnou do Itálie.¹⁰⁵

An die Verw[ittibte] Fürstin von Dietr[ichstein]

Wien d[en] 5. July 1671

E[urer] f[ürstlichen] g[naden] schreiben von 19. Juny habe ich mit gehor[samen] revezien¹⁰⁶ erhalten. Wünsche das die Kay[serliche] recommenda[ti]on¹⁰⁷ in der dreßderischen sache einen gueten effect¹⁰⁸ gewinne.

Von h[err] gr[aff] <von> Philipp werde E[ure] f[ürstliche] g[naden] {Imb dato d[er] 12. Jun[y]} vermutlich selbst vernommen haben, das sein hoffmeister in extremich geleg[enheit]. Ich habe mit h[ochgebohrnem] ob[e]r[graf] burggr[aff] wie auch h[ochgebohrnem] gr[aff] Montecuculi¹⁰⁹ undt 6. Tafterner Separationen¹¹⁰ geredt. Welche alle 3 meinung <gewesen> {seindt} {daß} es <seye> unnötig {seye} Ihme einen <eine> hoffmeister zuschicken. Weilen <er> {er} den 10. Marty seine 20. Jahr erreicht hat, undt <was er selbst nicht thuen wirdt wolle,> also keinen hoffmeister¹¹¹ mehr obediren wirdt¹¹², {wurde}. Er hat seinen Cammerdiener und <daß einen> {den} von Mang[en]

¹⁰⁵ Papír konceptu je opatřen filigránem „Varianta 5“.

¹⁰⁶ Zapsáno humanistickým písmem.

¹⁰⁷ Humanistický písmem.

¹⁰⁸ Humanistický písmem.

¹⁰⁹ Jedná se zřejmě o Raimunda Montecuccoliho (1609–1680), slavného vojevůdce a v té době prezidenta císařské válečné rady. S Ditrichštejnem byl od roku 1657 spjat sňatkem s Ferdinandovou mladší sestrou Marií Markétou Josefovou z Ditrichštejna (1637–1680). Viz: SCHNIZL 1885, s. 183–189. Jméno „Montecuculi“ zapsáno humanistickým písmem.

¹¹⁰ Obě předchozí slova zapsána humanistickým písmem.

¹¹¹ V originále podtrženo.

¹¹² V originále podtrženo.

bey sich, dahero ich mich mit obiger meinung vergleich[en] wolte. Und auf das man nit glaube, das ich es weg[en] einiger ersPahrung¹¹³ melde. So bin ich erleitig, deßen ungeachtet¹¹⁴, Ihme die Jenige zugeben, was ich leztlichen versPrache, und <Ihme> {gärn} vergönnen will, das er die Jenige selbst genieße, was auf den hoffmeister aufgehen möchte.

Was nun anbelangt deß graff seine reiß, bin ich dieser meinung. Das Ihm ieziger Zeit nichts vortröglicheres sein könnte, alß daß er nach diesen weiter zue Pariß bleibe, undt sich in der SPrach undt exercitiren recht perfectioniren thete. Weilen die {hin zue} außgesezte zeit einmal zue wenig, undt wan er die Französische SPrach zur Pariß nicht volkomentlich lernet, so ist es and[er]wertig gar nit weiter zuhoffen. So d[as?] fest ein notwendigkeit sein will, weilen man bey {weyterliche[r]} verschickung. Dieser SPrach sehr vonnöten hat, unndt könnte <E[ure] f[ürstliche] g[naden]> zur aufhebung des bedenken weg[en] d[er] academi¹¹⁵ sich <ein nur Französische Kost> zue einem D[iplom?]¹¹⁶ d[es] Rechte od[er] medicinie¹¹⁷, wo er d[as] exercitium d[er] SPrach hette, in die Kost begeben.

Leufen früling hernacher <, wan anderst der h[ochgeborne] g[raff] von Pötting {die hirauf folgende} diesen Sommer zue> könnte er auf Madridt gehen, undt die Sommer über aldo verbleiben. Wan anderst h[ochgebohrn]er gr[aff] von Pötting aldorten solang Subsistiren¹¹⁸ solte. [Niedrige?] falls wiederraten es alle <mit> d[as] er in HisPanien gehen solle. Dan es erstliche ein [Spete[r]?]¹¹⁹ were, so ich nit {zu} erfrag[en] könnte {hette}. Er auch derinnen nichts thrug, sondern <er> lieb und Seel {<verttig>} {leuchtlich} ein große gefahr {<leichtlich>} sezen {<thete>}. Wurde¹²⁰ {[vieste?]}¹²¹ also auf den fall der h[ochgeborne] g[raff] von Pötting künfffig[er] Sommer zue Madridt nit

¹¹³ Velké písmeno „P“ ponechávám zde i dále z důvodů uvedených v kapitole „Ediční poznámka“.

¹¹⁴ V originále podtrženo.

¹¹⁵ Humanistický písmem.

¹¹⁶ Zapsáno jako „D.“, není však zřejmé, jak by měla být zkratka rozepsána.

¹¹⁷ Humanistický písmem.

¹¹⁸ Humanistický písmem.

¹¹⁹ Toto slovo je zapsáno humastickým písmem, které autor používá pro slova z jiných jazyků (např. výše „Subsistieren“). Je otázka, proč by zrovna běžné německé slovo „Speter“ (später = později) zapisoval humanistickým písmem, proto nevylučuji možnost, že se jedná o jiné slovo.

¹²⁰ V originále podtrženo. U podtržených slov v tomto konceptu můžeme zvažovat, co bylo důvodem podtržení. Zda šlo o zvýraznění důležitých částí konceptu, které se musely dostat do originálu, či naopak byly podtrženy části, které je ještě potřeba upravit, projednat, promyslet? Jde však pouze o jedno nebo dvě slova, která bez kontextu osamoceně nemají pro obsah konceptu význam.

¹²¹ Špatně čitelné.

bleib[en] solte, sein weg von Pariß dem ersten aufsagen nach, gerndt nach Italien {zu} nehmen, {hette}.

Wolten E[ure] f[ürstliche] g[naden] aber so wol weg[en] dießer reiß als des hofmeisters, ein <anderß> anderß dem g[raff] Philipp vorschreiben, {er befehlen} so werde ich es auf meiner seits gar gern geschehen laßen, den ich hörinen keine verantwortung über mich nehmen kan, weilen gar shwer von den <eff> erfolgenden effecten redt und antwort zugeben.

Die Quitung per [1900?] f[lorine]¹²² erwarte ich mit [erhisten?] und verbleibe.

4.2 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu)

Vídeň, 13. srpna 1671

Ferdinanda těší, že je hofmistr Zurmöllen opět zdrav. Co se týče cesty do Španělska, zařídil vše potřebné. Požádal vídeňského bankéře Triangela, aby nařídil svým korespondentům v Paříži předat hraběti Filipovi *noturft* na peníze, který se použije jak v Paříži, tak na cestě do Španělska. Zároveň má hraběti vydat *creditiv*, aby byli zajištěni v případě nouze. Takový *creditiv* zaslal také do Madridu. Nemá problém s tím, že s hrabětem do Španělska pojede hrabě Kolovrat a Pötting, ale v Madridu se budou muset rozdělit, protože Ditrichštejn bude ubytován u velvyslance.

an die verwittibte furstin von Dietrichstein¹²³

Wien den 13.¹²⁴ Augusti 1671

Durchleuchtig[e] hochgebohrne furstin.

Gnedige frau¹²⁵ mutter, Eure[r] furst[lichen] Gnade[n] schreiben vom 5. dieses hab ich zu recht erhalten undt habe ich mich selbst erfreuet, das der <herrn> Graffen sein hoffmeister widerumb zu seiner voriger gesundtheitt gelanget ist. Wordurch die

¹²² Florin byla významná zlatá mince, ražená téměř po celé Evropě. Více viz Münzenversandhaus Reppa. Floren. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140312225017/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=f&link=Floren.htm#.UyDkryj7Q2w>, cit. dne 31-07-2020.

¹²³ V originále malé „d“, jedná se však o jméno rodu, tudíž nahrazuji velkým „D“.

¹²⁴ Za řadové číslovky jsou oproti původnímu textu doplněny tečky (v původním textu se v pravém horním rohu za číslem nachází koncovka řadové číslovky). Platí i pro zbytek textu.

¹²⁵ V originále „fraw“, ale pro přehlednost a lepší čitelnost textu přepisuji rovnou „frau“. Platí i pro další podobná slova. Např. hned na dalším řádku slovo „erfreuet“ bylo v originále zapsáno jako „erfrewet“.

ungelegenheiten einen anderen tauglichen menschen zue friden, <auff ge> verhindert¹²⁶ {zuruck gebliben} werden¹²⁷. [Anieho?] wirdt er eine zeitt lang <weh> dauren, <undt der herrn Graffen weiters bedr-> unndt mit dem herrn Graffen glucklich zuruck kônnen können.

Wegen der Spanischen reiß habe ich <an mir richte wieder lassen, sondern> zu fortsetzung derselben {shon} alle anstellungen an die handt gegeben. Auch den Triangel¹²⁸ dahie <vor> ersuchen lassen, damit er seinen correspondent[en]¹²⁹ zu Pariß beorder<t>n wolte, dem herrn Graffen die nothurfft an geldt so woll aldortten, alß auch auff die reiß außfolgen zu lassen. Wie auch einige <creditivo> creditiv¹³⁰ schreiben, an ettliche orther, welche Sie [soltieren?] werden mit zu geben, damit ihnen von denen Kauffleuthen im fahl der noth beygesPrungen, unndt zur fortsetzung der reiß alle assistenz¹³¹ geleiset werde. Wie ich dan auch mit verweihner post ein solcher creditiv schreiben auff Madritt lautentdt dem herrn Graffen <zue> schribet habe, undt also meiner <meine> seits nichts erwinden lasse.

Er schreibt mir <auch> Sonsten der <herr> Graff deß einer von Kolowratt¹³² unndt einer von P[o?]ttingen¹³³ mit ihme in Spanien¹³⁴ gehen wollen. Weilen man nun keinem die strassen verbieten kan, unndt es auch viel sicherer unndt lustiger ist, wan eine gute compagnia¹³⁵ zusammen gehet, alß habe ein auch dießfals kein bedrucken. {Wan sie aber zu Madritt ankommen werden, so werden sich dieselbe [Spraniren?]¹³⁶ müssen, weilen der herr Graff bey ihro Ecc[zellenz] dem herrn botshaffter¹³⁷ logiren wirdt.}

¹²⁶ V originále podtrženo.

¹²⁷ V originále podtrženo.

¹²⁸ Humanistický písmem.

¹²⁹ Humanistický písmem.

¹³⁰ Zde a níže humanistický písmem.

¹³¹ Humanistickým písmem.

¹³² Není přesně určeno, o jakého Kolovrata se jedná. I podle Kubeše, jedině svědectví o tom, že v této době směřoval jeden z Kolovratů do Španělska, poskytuje právě korespondence z cesty Filipa Zikmunda, přičemž v tomto výběru se jedná pouze o tento konceptu dopisu. Kolovrat není například zmíněn ani v přehledu útrat. KUBEŠ 2013, s. 300.

¹³³ U Pöttinga platí to samé jako u hraběte Kolovrata. Neznáme jeho bližší určení a ve zbytku korespondence o něm již není zmínka. Podle vyznění se však nejedná o císařského vyslance Pöttinga.

¹³⁴ Humanistickým písmem.

¹³⁵ Humanistickým písmem.

¹³⁶ Nelze identifikovat správné německé slovo, nýbrž podle kontextu znamená „rozdělit se“. Po příjezdu do Madridu se měl hrabě od své společnosti oddělit, neboť bylo naplánováno, že svůj pobyt ve Španělsku stráví u hraběte Pöttinga, svého švagra a císařského vyslance v jedné osobě.

¹³⁷ Myšlen je císařský vyslanec, hrabě František Eusebius Pötting. Více o něm v kapitole „Analýza kavalířské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

Waß mir auß fohlen neues eingelassen solches, schliesse ich bey, unndt thue
ubrigens Eure furst[liche] Gn[aden] mich gehors[am] Empfelen unndt verbleibe.

4.3 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 25. listopadu 1671

Filip Zikmund hlásí, že 17. listopadu šťastně dorazil do Madridu ke svému švagrovi a sestře, kteří jsou zdraví. Dne 23. listopadu předal španělské královně dvě císařova psaní a měl možnost políbit králi ruku. Léto stráví u švagra, bude se věnovat studiu a učit se jazyk.¹³⁸

Durchleichtig¹³⁹ hochgebohrner first.

Gnedicher h[err] bruider. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] zwey gnediche schreiben von 7. und 20. Octob[ris]¹⁴⁰ hab ich gehorsamlich emphanen. Ih bin Gott sey lob den 17. dießes dahie glucklich ahngelangen habe meinen h[ochgebornen] schwageren und die fr[au] Shwester bey gütter gesundheit gefunden.

Vorgestern hab ich die gnad gehobt Ihr May[estät] der Königin die zwey Kayserlihe schreiben zu überantworten, wie auch Ihr May[estät] den König die hend zu küßen. Von Eu[re] Excel[lenz]¹⁴¹ der h[err] Schwager mich dem Sommer uber noch gern werden leiden möge, will ich dero gern gehorsamlich auf worden, und meine zeit in ehrlernung der Sprachen und anderen Studys¹⁴² nutzlich ahnwenden. Womit auch E[urer] f[ürstlichen] g[naden]gehorsamlich empfelend verpleibe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 25. Novemb[ris] 1671

underdenich gehorsampt[er] bruider und diener

Ph[ilipp] S[igismund] g[raff] von Dietrichstein

¹³⁸ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 3“.

¹³⁹ „Durchleichtig“ nebo dále v textu „durchleuchtig“ (v překladu „nejjasnější“) se používá k označení příslušníka knížecího stavu.

¹⁴⁰ Humanistický písmem.

¹⁴¹ Humanistický písmem.

¹⁴² Humanistický písmem kromě prvního písmene.

4.4 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 24. listopadu 1671

Hofmistr informuje o přechodu hranic a třídní cestě do San Sebastianu¹⁴³. Většinu cesty podnikli na mulách, které stály po osmnácti říšských tolarech. Dne 17. listopadu dorazili do Madridu. Od 1. září 1670 do 1. září 1671 měl k dispozici 4 153 florinů a 12 krejcarů a na další rok 400 florinů s tím, že nově dostal 2 000 florinů. Hofmistr také plánuje zakoupit hraběti nové šaty, aby se s nimi mohl ukázat u císařského vyslance, ale jinak bude šetřit (dlouho si hrabě žádné šaty nekoupil a na cestě už koupí jenom jedny další, na tancování v Římě). Dne 27. listopadu měl hrabě ráno audienci u její královské milosti a odpoledne navštívil nejvyššího komorníka (*Camera Maior*). Následně se věnoval studiu. Přeje knížeti k vánočním svátkům a Novému roku.

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnedigster herr herr. Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] gnedigstes schreiben von 22. [Octo]¹⁴⁴bris habe ich dahie die 21. [Novem]bris gehor[sam] empfang[en].

Unßere reiß ahnhero ahnbeLangendt¹⁴⁵, seindt wir überal got sey lob glücklich fortkommen. Außer daß wir zur S[ank]t Sebastian weg[en] mangel der gelegenheit drey tag[e] wieder Unßern willen stil Lieg[en] müßen. Maßen gleich zwey tag[e] vor Unßer ahnkunft der Marquis Monroy¹⁴⁶ überer mehr aloselbstn ahnkommen geweßen. Vor welchen mehrer theils Maultheer, wie auch weg[en] ahnkunft des frentzol botshaffters die andere auff Baione¹⁴⁷ auffgebotten geweßen daß man zur 5 od[er] 6 meil Unß andere Maulthier procuriren und wie einen ieden zue 18 R[eichs]t[halern] haben zahlen müßen. Seindt wir alßo erst die 17. [Novem]bris dahie glücklich ahnkommen.

¹⁴³ San Sebastian je španělské přístavní město ležící na pobřeží Biskajského zálivu, 20 km od francouzských hranic. Zastavili se zde cestou z Francie do Madridu. Viz kapitola „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

¹⁴⁴ Některé měsíce jsou psány zkratkou, obzvlášť tam, kde lze název zkrátit arabskou číslovkou – takže místo Octobris se uvádí „8bris“, podobně Novembris jako „9bris“, Septembris jako „7bris“ a Decembris s římskou číslovkou jako „xbris“. V hranaté závorce vypisují slovem, což platí i pro zbytek práce.

¹⁴⁵ Slovo je rozděleno na dva řádky, což je zřejmě příčinou velkého „L“ uprostřed slova.

¹⁴⁶ Nepodařilo se přesněji určit, o koho se jedná. Zřejmě jde o původně francouzský šlechtický rod. Viz Monroy (Adelsgeschlecht). *Wikipedia* [online]. Dostupné z:

[https://de.wikipedia.org/wiki/Monroy_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Monroy_(Adelsgeschlecht)), cit. dne 30-07-2020. Jméno a titul humanistickým písmem.

¹⁴⁷ Francouzské město Bayonne, kde se zastavili cestou z Paříže do Madridu. Více v kapitole „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“. Humanistickým písmem.

Ihre fürst[liche] gnad[en] gnedigstes schreiben ahnbelangendt, habe ich von 1. [Septem]bris 1670 bis 1. [Septem]bris 1671 Laut beylag mit sambt die Laggio¹⁴⁸ 4153 f[lorinen] 12 Kr[euzern] und auff daß anderte Jahr mit denen 400 f[lorinen] so vorgestern dahie erhebt 2000 f[lorine] empfang[en]. Ich habe wol auch vermeinet der herr graff sich zur Pariß weiter kein kleidt würde machen Laßen, weilen Er aber zur Pariß kein anderes alß ein Sommerkleidt, unnd ein winter kleidt mit Rhring rafften gehabt. So nit mit ahnhero führen, gleich wol von herr Potshafther mit einen sauberen kleidt ersheinen wollen. Zur daher weilen shir ein ieder Cavallier¹⁴⁹ so von Pariß gehet, etwaß von kleideren machen Laßte, alß habe es Ihme nit außreden Kommen. Ich sehe dahie keine außgaben alß vor des herrn graffen Span[ischen] kleidung[en], daß ich also hoffte es man dahie wirdt wieder einbring[en] kommen, und ist der herr graff [ahn ietzo?] mit kleidern dergestalt versehen, daß keines, außer waß etwas künfftig zur Rom vor schwartzen kleidern seye mogte. Mehr unnöthen Ihre fürst[liche] gnad[en] gelieben sich g[nädi]gist zu versichern, daß ich so viel möglich überflüssige Peßen wurde, unnd wohe ich nur etwaß ersParen Kan ahn mir nichts ermangeln Laße.

Vorgestern fruhe hatt der herr graff bey Ihr König[lichen] May[estät] audientz gehabt, unnd nachmitag der Cammer Maior¹⁵⁰ die visita¹⁵¹ geben. Wir worden innerhalb [sorg[en]?] weg[en] dergleiche visiten noch nichts bestendiges thue Konnen. Hernacher aber Unß mit fleiß zu der sPra[ch] unnd studys, weilen dahin keine andere distraction, appliciren daß ich verhoffte, woher Unß der allerhochste gesundt sParet, die zeit nit ohne nutzen verbeygehen werde.

Zu herahnnahenden hochhey[lige] wei[h]nachts feyrtag[e] und folgenden neueren Jahr alles fürs[tliche] behag[en] vorhertzen ahnwunshendt unnd mich womit zur fernern hohen furst[lichen] g[naden] underthenige empfelendt verpleibe.

Eure fürst[liche] gnad[en]
Madridt d[en] 24. [Novem]bris 1671
Underthenig gehorsambst Knecht
Godtfrid Zurmöllen

¹⁴⁸ Laggio či aggio je částka, kterou bratr uložil u bankéře ve Vídni a kterou si mohli hofmistr a hrabě vyzvednout na uvedených místech u španělských korespondentů daného bankéře.

¹⁴⁹ Humanistický písmem.

¹⁵⁰ Humanistický písmem.

¹⁵¹ Humanistický písmem.

4.5 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 9. prosince 1671

Filip Zikmund přeje bratrovi hodně štěstí k blížícím se vánočním svátkům a k vykročení do Nového roku.

Durchleichtig hoh gebohrner fürst.

Gnedicher herr bruider. Demnach der Allerhohste und mit der hernachenden fest seiner heyligen geburth erfreuert, als erfordert meine Schuldigkeit Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] hierzue gehor[sam] gluckzuwünschen, und zu bitten, daß derselbe dieß zu Endtlauffende Jahr mit antretung Eines glucklichen neueren Jahrs, neben vullen anderem außwehselen. Und Ih underdeßen vüllfältige gelegenheit haben möge E[ure] f[ürstliche] g[naden] mit höchsten gehorsamb zu iezigen wie daß ich bin.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 9. Decemb[ris] 1671

für[st] von Dietrich[stein]¹⁵²

underdeniche gehorsampten bruider

Ph[ilipp] S[igismund] g[raff] von Dietrichstein

4.6 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 6. ledna 1672

Hofmistr poslal Ferdinandovi účet za období od září do prosince 1671 a zbývá mu 559 livr. Jak Ferdinand nařídil, snaží se příliš neutrácet, ale všechno je zde velmi drahé. Hrabě je zdravý a řídí se bratrovými nařízeními.

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnedigißt herr herr. Eu[rer] fürst[lichen] g[naden] habe ich nicht underLaßen sollen, meine Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultimo [Decem]bris {zu}überschicken. Es pleiben mir noch 559 l[ivres] auf künffige Rechnung in handen. Weg[en] des Spani[schen] kleidts habe ich mich der ordnung so ihr furst[liche] g[naden] mich durch dero schreiben auf Pariß gegeben gemeß gehalten. Nemblich nach Ihre Excce[llez] her[r] Potshaffters meinung solches machen zu Laßen, es kombt sehr hoch und ist iedoch nichts alsonderliches, alles ist dahie auffß hochste teuer.

¹⁵² Umístěno do levého dolního rohu.

Mein herr graff ist sonsten dahie gott sey Lob sehr woll auff, unnd wirdt daher
waß I[hre] f[ürstliche] g[naden] weg[en] seiner fernerer reiß gnedig ahnbefehlen
gehor[sam] nachleben.

Mich zue beharlich[er] furst[licher] gnad[en] underthenigst empfelendt verpleibe.

Eure fürst[liche] gnad[en]

Madridt d[en] 6. Jan[uar] 1672

Underthenig[er] gehorsambte[r] Knecht

G[ottfried] Zurmollen

4.7 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 6. ledna 1672

Filip Zikmund se z bratrova dopisu z 3. prosince dozvěděl, že má ve Španělsku zůstat až do podzimu. Myslí si však, že by měl odjet do Itálie dříve, ať už kvůli jazyku nebo pohostinnosti. Tuto věc diskutoval se švagrem, císařským vyslancem Pöttingem, který o tom ještě Ferdinandovi napíše. Bylo mu navrženo, aby se na jaře jel podívat do Lisabonu, očekává tak v této věci Ferdinandovo svolení.

Durchleichtig hohgebohrner fürst,

Gnediger herr. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] gnediges schreiben von
3. Dec[embris] hab ich gehosamlich emphanen. Und daraus ehrsehen wie daß E[ure]
f[ürstliche] g[naden] vermeinen, daß ich bis kinfdihen herbst verbleiben mögte. Ich werte
dero gned[igste] wilen hierihnen, gar gehrne ehrfülen, wan es nur [Euer?]¹⁵³ Exce[llez]
meinen h[err] Shwager¹⁵⁴ nicht vergelegen sein mögte welches ich aber auß dero mir
ehrziehter großer wilfarichkeit nit abnehmen kan.

Wegen meiner kinflich[en] reis in Italien¹⁵⁵ habe ich mit dero geredet und sie mir
vermeldet daß sie in dießer materi E[urer] f[ürstlichen] g[naden] selbst shreiben wurde.
Ist mehrers der meinung mich will ehenden zu Siena¹⁵⁶ als zu Perugia¹⁵⁷ aufzuholden, so

¹⁵³ Uvedeno „Eu“, zřejmě se jedná o „Euer“. V tomto případě se však myslí třetí osoba – švagr Filipa Zikmunda, hrabě Pötting. Správně by tedy mělo být „Ihre“ (tedy „jeho Excelence“).

¹⁵⁴ Švagrem v tomto i v dalších dopisech označují hraběte Pöttinga, manžela sestry Filipa Zikmunda (viz kapitola „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“). U nich Filip Zikmund přebýval během svého pobytu v Madridu.

¹⁵⁵ Humanistickým písmem.

¹⁵⁶ Humanistickým písmem. Jedná se o italské město Siena.

¹⁵⁷ Perugia je rovněž italské město, vzdálené zhruba 100 km od Sieny. Česky někdy psáno jako „Perudzie“. I tento název je psán humanistickým písmem.

woll wegen den Sprach als Hospitalitet¹⁵⁸ der leid. Sie vermeinen auch weilen ich dahie, daß ich mit selbicher gelegenheit bey kinflich friling Lisbona¹⁵⁹ sehen könnte. Ehrwarte also gehorsamligh was E[ure] f[ürstliche] g[naden] hierihnen befehlen dero g[naden] wüll. Ich mich in allen [besaumer?]¹⁶⁰ und verbleiwe¹⁶¹.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid d[en] 6. Jan[uar] 1672

treu gehorsamer bruider und [diener]¹⁶²

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstein

4.8 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 7. leden 1672

Hofmistr obdržel prostřednictvím císařského vyslance, hraběte Pöttinga, zprávu, že jim korespondent bankéře Triangela odmítl vydat peníze, protože od Triangela nedostal žádné potvrzení (což platí pro *wechselbriefy* i *creditivy*). Proto hofmistr prosí o zaslání dalšího *creditivu* od bankéře Octavia Pestalozziho¹⁶³ a prosí rovněž, aby nějaké peníze přiložila i matka hraběte.

Durchleichtig hochgebohrner fürst,

Gnedigster herr her. Nach einem geschloßenen Brieff erhalte ich die nachricht, wie daß ihr Exce[llez] der her Potshaffter¹⁶⁴ einen wechßelbrieff von Triangel ahn Unßeren kauffman dahie präsentiren¹⁶⁵ Laßen, welchen Er nit acceptiren¹⁶⁶ wolte. Worauff ich mich alßbaldt erkündiget, ob es eine gleichmeßige beschaftenheit weg[en] Unßeres Creditifs hette unnd die andtwort erhalten, daß man Unß nichts geben würde, weilen Sie von gen[anntem] Triangel keine richtigkeit haben Konten. Als het[t]e Eu[re] furst[liche] g[naden] ich solches gehor[sam] berichten solle, mit underth[eniger] pitt mir

¹⁵⁸ Humanistickým písmem.

¹⁵⁹ I toto portugalské město uvádí Filip Zikmund humanistickým písmem, první písmeno „l“ však není velké, jak je zvykem a jak psal předchozí města, nýbrž malé.

¹⁶⁰ Těžko čitelné kvůli inkoustové skvrně.

¹⁶¹ Slovem „verbleiwe“ je myšleno „verbleibe“. Podobně ponechávám původní zápis s písmenem „w“ namísto „b“ v řadě dalších slov.

¹⁶² Nečitelné kvůli velké inkoustové skvrně.

¹⁶³ Ottavio Pestalozzi byl vídeňský kupec a bankéř, který vydával *creditivy*. Viz KUBEŠ 2013, s. 201.

¹⁶⁴ Císařský vyslanec Pötting.

¹⁶⁵ Humanistickým písmem.

¹⁶⁶ Humanistickým písmem.

ein anders Creditif von her Pestalotzi¹⁶⁷, auff deßen Nhamen sie sich alles erbitten herzugeben, zu zushicken. Bitte auch undert[enig] solches Eu[re] fürst[lichen] g[naden] der fürstin¹⁶⁸ so herrn graffen auch etwaß geldts zuschicken wirdt zu vernehmen zu geben. Dan die werkgehende Post nit Leidet dero es [apart?]¹⁶⁹ zu [anisiren?]¹⁷⁰. Mich zur beharlich[en] fürst[lichen] gnad[en] underthenig[iste] empfelendt verpleibe.

Eu[re] furstl[liche] g[naden]

{Lisboa}¹⁷¹

Madridt d[en] 7. Jan[uar] 1672

Underthenigist gehorsambe Knecht

G[ottfried] Zurmöllen

4.9 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 20. ledna 1672

Filip Zikmund informuje bratra, že je zdrav. Kvůli špatnému počasí nemůže chodit ven. Na koni se zde jezdí stylem „a la gineta“ a uherským způsobem, což hraběte neoslovalo. Před dvěma dny se slavily narozeniny arcivévodkyně, konala se malá oslava. Do Madridu přijel anglický velvyslanec Robert Spencer zařídit sňatek arcivévodkyně s vévodou z Yorku. Ze stejného důvodu přijede také vyslanec z Vídně.

Durchleichtig hochgebohrner first,

Gnediger herr bruider. Mit dießen zeilen küße ich E[ure] f[ürstliche] g[naden] gehorsamlich die hend. Bisdato bin ich Gott sey lob sehr woll auf.

Wegen der Spanischen roß ob es woll abgerichdete dahie geben thue, kan ich E[urer] f[ürstlichen] g[naden] nichts berichten, weilen deß wetter merehr theils gar shantlich und dahero nicht aus kamen. Wie ich höre und auch in der Stat sehen thue, so reiten sie meisten theils a la ginetta¹⁷², welches reiten sie sehr estimiren. Es ist shir auf ungriche manir. Ihre ros haben keine rechte mundstuck, seint shir auch auf ungeris. Allso daß die ros alle die [Peff?] in die höhe dragen, und shat ist daß Solche [wele] reiter so guide ros underihnen haben.

¹⁶⁷ Ottavio Pestalozzi. Viz výše.

¹⁶⁸ „Fürstin“ zde označuje matku Filipa Zikmunda, Žofii Anežku z Ditrichštejna.

¹⁶⁹ Humanistickým písmem.

¹⁷⁰ Humanistickým písmem.

¹⁷¹ Dopsáno zřejmě později, jiným psacím náčiním.

¹⁷² Humanistickým písmem. K významu více v kapitole „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

Vorgestern hat man dahie den geburzdag unserehr gnedigen herzherzogin¹⁷³ celebrirt¹⁷⁴. Habe dabey wenich Solennitet¹⁷⁵ gesehen, weilen uber drey Grandes¹⁷⁶ nit zu hoff geweßen. Vorige woche ist dahie ein Englisher Potshafter¹⁷⁷ ahnkomen. Man will reden, daß ehr underanderen ahn brenge ein heytrat zwischen der herzherzogin zu zuspruck und den Duc de Jorck¹⁷⁸. Sole auch deßwegen ein Potshafter auf Wien¹⁷⁹ gehen.

Wo mit mich zu behorlicher firstliher gnaden underdenich <verbleibe> emphelend verbleibe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 20. Ja[nuar] 1672

Underdenich[ist] gehorsamer bruider und diener

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstei[n]

4.10 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro hofmistra Gottfrieda Zurmöllena

Vídeň, 10. února 1672

Na základě sdělení z dopisu hofmistra, že jim ve Španělsku odmítají vydat peníze, promluvil Ferdinand s bankéřem Triangelem. Zjistil, že má problémy se svými korespondenty, takže bude lepší vybrat nového bankéře. Ferdinand je spokojený, že hrabě na jaře navštíví Lisabon, o čemž komunikuje s císařským vyslancem Pöttingem. Ale měl

¹⁷³ Zřejmě se jedná o arcivévodkyni Marii Annu Habsburskou, královu matku. Mezi Habsburky tehdy přítomnými ve Španělsku byly právě její narozeniny nejblíže 20. lednu.

¹⁷⁴ Humanistickým písmem.

¹⁷⁵ Francouzský výraz pro oslavu.

¹⁷⁶ Humanistickým písmem.

¹⁷⁷ V období 1671–1672 byl anglickým velvyslancem ve Španělsku Robert Spencer, druhý hrabě ze Sunderlandu (1641–1702). Viz List of ambassadors of the United Kingdom to Spain. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_ambassadors_of_the_United_Kingdom_to_Spain, cit. dne 30-07-2020.

¹⁷⁸ Vévodou z Yorku byl tehdy Jakub Stuart (angl. králem v letech 1685–1688). Viz James II. of Great Britain and Ireland. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. Band 15: Italy – Kyshtym. London 1911, s. 138. Dostupné z: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/James_II._of_Great_Britain_and_Ireland, cit. dne 30-07-2020.

¹⁷⁹ Novým vyslancem z Vídně se po Františku Eusebiu Pöttingovi stal roku 1673 Ferdinand Bonaventura z Harrachu (1637–1706). Více o něm viz Harrach, Ferdinand Bonaventura Graf von. In: *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)* [online]. Band 10. Lipsko 1879, s. 629–632. Dostupné z: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Harrach,_Ferdinand_Bonaventura_Graf_von, cit. dne 30-07-2020.

by se ještě před velkými horky vrátit do Madridu a zůstat tam až do podzimu, kdy odjede do Itálie.

An den h[err] Graff Philipp¹⁸⁰ hoffmeister

Wien den 10. February 1672

Edler besonders Lieber Betreuer. Wir haben Euere schreiben vom 7. undt 6. des verweihenen monaths January¹⁸¹ sambt der Qittung von 1. [Septem]bris biß ultima [Decem]bris {der negst beslossenen iahrs} zu recht empfangen.

Undt [Novem]bris wegen des cr[e]ditivebrieffs undt deß auch vermög[e] dessen aldortten kein geldt weitters außgefolgt werden wolle. Mit dem Triangel reden lassen, welcher [vier aber hier?] antwortt vermeldet, daß swahe <pro> zwischen ihme undt seinem aldorttigen correspondenten einige mißverstendtnüssen erwachsen, weilen aber solche widerumb beygelegt, <undt> auch die pro<vißion>vision widerumb hinein verendtnet werden. Also wurde man aldort<igen>{en} auch kein weitters bedrucken haben, <vermög[e]> Graff die vorigen Creditiv schreibens die nothurfft an geldt {aus}erfolgen zu lassen. Wirdt also keiner neuen von einen andern Kauffman vonnothen haben, {weil} <sondern> von der Triangel seinen correspondenten auch das geldt ins kunfftig [nicht?] {wirdt} geweigert worden.

Wir seidt zufrieden, daß der herr Graff auff den zu kunfftigen fruhling auff Lisboa reise, <waß> waß wir dessentwegen ihro Ex[zellenz] dem herrn Pottshaffter¹⁸² schreiben. Solches zeigt des beyliegende abschrieffs, so ehr dem herrn Graffen communiciren werdet. Undt wirdt bey dieser reiß absonderlich zu consideriren sein, das solche dergestalten angestellt werde, damit der herr Graff vor der grosser hitz widerumb zue Madritt sein mögte. Alwo alß den biß auff den herbs zu verbleiben sein wirdt.

Wie ihr aber nacher Italien¹⁸³ Euere reiß anzustellen, undt was {ihr} vor einen weg <ihr> nacher Siena zunehmen vermeinet. Solcher werdet ihr <undt specificce> erinnern, undt diese reiß Specificirter beschreibene {anhero schreiben} deme ihr schon recht zu thue wissen wirdt undt wir verbleiben.

¹⁸⁰ Kavalírovo jméno napsáno s malým „p“, zde měním na velké.

¹⁸¹ Humanistickým písmem.

¹⁸² Císařský vyslanec Pötting.

¹⁸³ Humanistickým písmem.

4.11 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 17. února 1672

Filip Zikmund čeká na vyjádření matky ohledně toho, zda zůstane ve Španělsku přes léto. Domnívá se však, že si to bude přát. Nemůže zde moc jezdit na koni, takže tráví čas čtením a studiem a večer hraje karetní hru alhambru. Oznamuje, že před osmi dny zemřel velmi vážený hrabě Alba de Liste¹⁸⁴. Královská rodina je zdravá. Filip Zikmund žádá Ferdinanda, aby mohl dát doporučení na cestu jistému známému v Bruselu.

Durchleichtig hochgebohrner first.

Gnediher herr bruider. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] gnedich[es] schreiben von 14. J[anuar] hab ich zu recht emphanen.

Die frau Mwitter hat mir noch wegen meiner vernerer reis oder hie vorbleibung in ihre[m] schreiben kein meldung gethan. Zweifeld mir nicht sie wirt zu friden sein daß ich dießen Somer hie bleiwe.

Von den Neapolitanishen preiter habe ich auch gehert, daß ehr der vornempte man in dießer Kunst soll sein, ist aber ein halwer Cavalir und weißet nicht ale wie ein preiter, ist allein alhie daß thue Ih[re] Ma[yestät] den Könichrecht zu ros soll sezen. Ist mir vohl leid daß ich mich dahie nicht ein wenich in reiten execciren kan. Der vormidach gehet mir sonsten gar geschwirt vor bey den wan ich etwas lies und Studire. So vorgehen auch etliche Stund. Nachmidach ist man Spet und auf den abend Spillen Wir Alombra¹⁸⁵. So weis ich oft nicht wo der dachhin kumpt, und kumbt mir also die zeit gar kurz vor.

Vor 8 dagen ist der Conde Alba de Liste¹⁸⁶ gestorben, und gar ein Schenes mit genomen in deme ehr die ganze kranckheit durch sich alleweil zu den datt Preperirt und nicks anders wollen hören. Es ist den grafen gar leid um ihm hat ihn nicht genuch können loben was ehr vor ein wochehr herr ware.

Sonsten reis ich E[ure] f[ürstliche] g[naden] kan hie nicks neues zu berichten als daß beyde Ihr[e] Maie[stäten] woll auf sein und mir mit {verlangen} ehrwarten ein guide post von Eu[rer] Maies[tät] glucklihen niederkunft. Mich hiemit E[ure] f[ürstliche] g[naden] underd[en]ich emphelend verbleiwend.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 17. Feb[ruar] 1672

¹⁸⁴ Jedná se zřejmě o Manuela Enríqueze de Guzmána a Córdoba (1640–1671), desátého hraběte Alba de Liste.

¹⁸⁵ Zřejmě se jedná o karetní hru alhambra.

¹⁸⁶ Celé jméno uvedeno humanistickým písmem.

PS: Es hatt der Langenberg¹⁸⁷ Postuer wolter zu Brusßel mich ehrsuchet, ich in einen sache in welcher E[ure] f[ürstliche] g[naden] Eu[re] vielleicht künfftig undert[änig] ahnlang[en] wurte ihme einige recommendation¹⁸⁸ mittheilen mögte. Habe ihm geantwort daß under anderen von ihm in meinen schreiben E[ure] f[ürstliche] g[naden] meltung thuen wolte. Bitte demnachero undert[änig] so in einer thulicher sache E[ure] f[ürstliche] g[naden] Eu[re] befelig[e] mögte ihme meinen¹⁸⁹ wenichs recom[m]endation¹⁹⁰ genießen zu laßen. Hab ihm nicht abschlagen kan weilen¹⁹¹ ehr meine brief mir mit alle [theil?]¹⁹² alle zeit [vererlhligt?]¹⁹³.

underdenichste[r] gehorsamps[ter] bruider

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichst[ein]

4.12 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 17. únor 1672

Hofmistr informuje, že hrabě Filip Zikmund byl zachmuřený kvůli úmrtí svého přítele, hraběte Alba de Liste. Hofmistr nepovažuje za dobrý nápad zdržet se ve Španělsku celé léto a dlouze to vysvětloval kněžně z Ditrichštejna. Nedá se zde nic procvičovat a hrabě většinu času sedí v domě. Navíc hrozí, že s nadcházející holandskou válkou¹⁹⁴ bude příští jaro znemožněna cesta ze Španělska kvůli bojům na hranicích. Proto bude nejlepší umožnit výpravě vyjet ze Španělska již toto jaro.

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnediger her herr. Eu[re] f[ürstliche] gnad[en] gnad[ig]en zeilen von 14. January¹⁹⁵ habe ich mit gehorsambster renevenue¹⁹⁶ empfangen. Waß die außgab dahie belanget ist solche außer der kleider fast keine.

¹⁸⁷ Humanistickým písmem, neboť se jedná o název.

¹⁸⁸ Humanistickým písmem.

¹⁸⁹ Od tohoto slova dál jsou písmena zmenšena, neboť autorovi docházel prostor na psaní, tudíž jsou hůře čitelná. Navíc tato část zasahuje do podpisu.

¹⁹⁰ Humanistickým písmem.

¹⁹¹ Zbytek věty je dopsán pod autorův podpis.

¹⁹² Kvůli zásahu autora podpisu a drobnosti písmen je problematické toto slovo spolehlivě identifikovat.

¹⁹³ Špatně čitelné kvůli drobnosti písma.

¹⁹⁴ Holandská válka – myšlena francouzsko-nizozemská, která probíhala mezi lety 1672–1678. Španělsko se zapojilo na straně Nizozemí, tudíž se dal očekávat souboj na francouzsko-španělských hranicích.

¹⁹⁵ Název měsíce je zapsán humanistickým písmem.

¹⁹⁶ Cizí slovo humanistickým písmem.

Weg[en] desienigst verstorbenen Conde Alba de Lista, alß negsten blut befreundten, hatt der h[err] graff verschieen Sontag die klag ahngelegt. Deßweg[en] den [wieder?]¹⁹⁷ einige Peßen¹⁹⁸ haben müßen gemacht werden.

Waß E[ure] fürst[liche] gnad[en] gnedig[ist] beliebet weg[en] der doppien¹⁹⁹ zu melden, hatt es die beschaffenheit wie solches E[urer] fürstl[ichen] gnad[en] gnedigstes schreiben ahnziehet, daß man Sie dahie bey die banquiren empfanget zu 4 R[eichst]h[alern]²⁰⁰, herentgeg[en] kein Laggio gezahlet würdt. Ich verhoffte aber E[ure] fürstl[iche] gnad[en] werden mir nit aufburden daß ich solche zu 4 R[eichst]h[alern] verrechnen solle. Maßen die doppie hie nit hoher gehet was ich solche einfach außgebe oder werstelen Laße, als zu 84 real²⁰¹ unnd 23 real machet einen R[eichst]t[haler], was ich Sie den zu 52 f[lorinen] verrechne, wie in meiner Letzter rechnung geschehen. Leide ich ahn drey doppie so nach unßern geldt 11 R[eichst]h[aler] machen schaden einen real, welchen einzuebring[en] ich sehe muß, <das sich> die doppie, was ich etwas ahn kleidern oder sonsten zahle Sie zu 85 real (so sich auch nit allezeit thuet) zue außzuebring[en]. Woraus den ihr fürstl[iche] gnad[en] Leucht meinen schaden oder gewin werden gnedig ahnnehmen Können.

Sonsten habe ich vor 4 wochen ihr fürstl[iche] g[naden] der fürstin ad longum²⁰² deducirt, in hoffnung daß dieselbe mit ihr fürstl[ichen] gn[aden] shon [werkeiren?] würde, daß ich gantz unnd gar nit von guth befinde die Sommer über dahie zu pleiben. Ihr E[xzellenz] des h[err] Potshaffters Secretarius wiederrhabet es auch auff alle weiß, ob Er mir solches vor sich thuet, oder aber ob darauß abzunehmen. Daß wir so Lang beschwerlich kan ich nicht penetrir²⁰³, innerhal ist es gewiß, daß der herr graff sich

¹⁹⁷ Jedná se zřejmě o zkrácené slovo, což naznačuje prodloužený dřík písmene „d“.

¹⁹⁸ Peso byla velká španělská stříbrná mince, která se dělila na osm realů. Viz OTTO 1902, s. 586.

¹⁹⁹ Doppia byla zlatá mince používána především v Itálii. Také je to název pro španělské dublony, které se rozšířily ze španělských držav v Itálii do zbytku země. Viz Münzenversandhaus Reppa. Doppia. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20131226010538/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Doppia.htm>, cit. dne 31-07-2020.

²⁰⁰ Říšský tolar byla velká stříbrná mince používaná v Říši. Viz Münzenversandhaus Reppa. Tolar. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20140730045432/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=t&link=Taler.htm>, cit. dne 31-07-2020.

²⁰¹ Zapisováno humanistickým písmem. Real byla španělská a portugalská stříbrná mince. Viz Münzenversandhaus Reppa. Real. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20131226021249/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=r&link=Real.htm>, cit. dne 31-07-2020.

²⁰² Humanistickým písmem.

²⁰³ Začátek slova byl zapsán humanistickým písmem, druhá polovina už má rozštěpení písmene „r“ typické pro písmo novogotické.

verlieget, es ist dahie in geringsten sich nicht zu excerciren. Man sitzet gantze dage, in gantze wochen zue Hauß, man kommet nirgents zue daß Er dergestelt auß allen Kommen wirdt. Zu dehme ist zuebefahren, was den holannde krieg vor sich gehet. Das Spanien mit ins [Spiel?] kommet und weg[en] deßen beykünffig[er] herbst die herauß reiß auß die Span[ischen] Lendern weg[en] deren streiffenden Partheye auff denn Frontiren gefehrlich. Daß also nach allen umbstenden Beßte Befinde, was Unß die Herauß reiße nacher Italien²⁰⁴ dießen frühling erlaubt würde iedoch alles Eu[re] fürstl[iche] g[naden] reifferen gnedig[ist] [indinio?] underwerffendt. Und mich zue behorlichen fürst[lichen] gnad[en] undert[änig] empfelendt verpleibe.

E[ure] fürst[lichen] gnad[en]

Madridt d[en] 17. Febr[uar] 1672

Underthenig gehorsambst Knecht

G[ottfried] Zurmöllen

4.13 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 2. března 1672

Filip Zikmund sděluje bratrovi, že se tu všichni těší zdraví. Dorazila k nim zpráva o šťastném císařovnině porodu. Matka (Žofie Anežka z Mansfeldu) v nedávném psaní uvedla, že chce, aby odjeli ze Španělska v polovině května, což není možné kvůli vysokým teplotám. Zároveň mu referovala o tom, že se s Ferdinandem radí ohledně jeho budoucího postavení u dvora, přičemž Ferdinand navrhuje post komorníka. Filip Zikmund si ale myslí, že by byl lepší ve službách války, takže prosí Ferdinanda o zvážení a vyřízení matce.²⁰⁵

Durchleichtig hochgebohrner first.

Gnediger herr bruider. Mit diesßen zeillen küße ich E[ure] f[ürstliche] g[naden] und[ertänig] die hend, und berichte daß wir bißhero Gott sey lob bey guiter gesundheit. Deß gleichen ich auch von E[urer] f[ürstlichen] g[naden] und von allen den schwiger verhoffe.

Dießen morgen frui ist der Kayserliche Kammerdiener dahie ahngelangt mit der ahngenemen zeitung der glucklichen Niederkunft Eu[rer]²⁰⁶ May[estät] der Kaißerin²⁰⁷.

²⁰⁴ Humanistickým písmem.

²⁰⁵ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 1“ nebo „Varianta 3“.

²⁰⁶ V originále uvedeno „Ew“, což je zkráceně „Eure“ znamenající váš, vaše, vás, nikoliv tedy její (německy „Ihre“), jak by bylo správně.

Die frau Mwitter hat mir bey lezter post geschriben, daß sie vormeinte ich gegen den halwenden May von hie verreißen kente. E[ure] f[ürstliche] g[naden] werden selbst wohl ehrahten können, daß solches wegen der großen hitz ein unmöglichkeit sein Wirt. Ehrwarte aber underdeßen vernere andwort, auf daß einige was ich in dießer Materi geschriben habe.

Die frau Mwitter hat mir auch under anderen meldung gethan, daß sie mit E[urer] f[ürstlichen] g[naden] conferirt bey welcher instanz²⁰⁸ ich kindlich bey hoff einen anfang machen mögte, und daß E[ure] f[ürstliche] g[naden] [desen[n]o?]²⁰⁹ mehrers zu der hoffkamer. Betanke mich gegen E[urer] f[ürstlichen] g[naden] ganz underdenich, daß sie beliben tragen auf mein kindliches fortkommen der gestaldige reflexion²¹⁰ zu machen. Welche ich dan bey mir auch ein wenich betrachtet, und so vill finde daß zu ieziger zeit ein Cavalir²¹¹ sein Fortan²¹² einigens beßer machen könne, als in krigs dienstern und dahero meine bisherihe inclination²¹³ vill mehr dahie gehen thette. Bitte also dieselbe belieben in diesßer Materi²¹⁴ vernens mit der frau Mwitter zu comuniciren²¹⁵ dero ich wil leifich wegen deßen geschriben habe.

Thue mich E[urer] f[ürstlichen] g[naden] Patrocinio²¹⁶ und protection²¹⁷ hiemit gehors[am] ehrgewe und verpleibwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 2. Marty 1672

underdenichster gehosampster bruider

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstei[n]

²⁰⁷ Císařovna Markéta Tereza Španělská tehdy porodila svoji poslední dceru Marii Annu Antonii (1672), která však záhy zemřela. Viz Stammliste der Habsburger. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Stammliste_der_Habsburger, cit. dne 31-07-2020.

²⁰⁸ Humanistickým písmem.

²⁰⁹ Slovo je špatně čitelné, významově však „přiklánět se k něčemu“.

²¹⁰ Humanistickým písmem.

²¹¹ Humanistickým písmem.

²¹² Humanistickým písmem.

²¹³ Humanistickým písmem.

²¹⁴ Humanistickým písmem.

²¹⁵ Humanistickým písmem.

²¹⁶ Humanistickým písmem.

²¹⁷ Humanistickým písmem.

4.14 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 3. března 1672

Filip Zikmund sděluje novinky z místního života vyšší společnosti. Minulý čtvrtek uspořádal princ Astilano komedii v Buen Retiro k oslavě královniných narozenin. Minulý týden dostaly rovněž oba královské majestáty honosné dary v hodnotě 15 000 tolarů. Markýz de Pescara, který si vzal před čtrnácti dny dvorní dámu, získal řád zlatého rouna.

Durchleichtig hochgebohrner fürst.

Gnediger herr bruider. Ich verhof E[ure] f[ürstliche] g[naden] werden meine vor und nach abgelaßen schreiben emphanen haben. Erahte meine Shuldigkeit zu sein dero verners mit dießen gehorsamen zeillen aufzuwarten.

Vergangenem Donnerstag hat der Principe Astillano²¹⁸ Ihr[en] May[estäten] der König und die Königin in Retiro²¹⁹ ein comedi gehalten. Es hat sollen zu Ihr[er] May[estät] der Königin geburtag, <seine> sein schat aber nicht ehenden können vertig weren. Als vergangen wochen hat zu gleich beyde Maiestet[en] mit gar schenen presenten regalirt²²⁰, kust ihn als zusammen auf 150000 thaller.

Vergangenem Sontag hat man den Marques de Pescara²²¹ (welcher vor 14 dage[n] ein hoff dama²²² geheiret) den guldenen flies gegeben. Womit mich zu beharliher first[licher] g[naden] emphelend verbleiwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 3. Feb[ruar] 1672

underdernich[ster] gehorsampt[er] bruider und dien[er]

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstei[n]

4.15 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 16. března 1672

Ferdinand schválil okružní cestu do Portugalska, takže Filip Zikmund plánuje záhy vyrazit a strávit velikonoční svátky v Lisabonu. Cestou zpět navštíví jižní Španělsko –

²¹⁸ Jméno i titul jsou psány humanistickým písmem. Nepodařilo se přesně určit osobu.

²¹⁹ Královská rezidence Buen Retiro. Více v kapitole „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“. Humanistickým písmem.

²²⁰ Obě předchozí slova humanistickým písmem.

²²¹ De Pescara byl významný španělský šlechtický rod. Nepodařilo se určit, kdo přesně titul držel v této době.

²²² Humanistickým písmem.

hlavně města Seville a Cádiz. Celá cesta by měla trvat šest týdnů. Čekají na pokyny Ferdinanda ohledně cesty do Itálie.

Durchleichtig hochgebohrner first.

Gnediger herr bruider. E[urer] f[ürstlichen] [gnaden] gned[iges] Schreiben von 10. Feb[ruar], habe ich zu recht emphanen, und daraus ehrsehen was maßen E[ure] f[ürstliche] g[gnaden] mir ehrlauben die reis in Portugal²²³ zu thuen. Vormein das dießer Osterfeyerdag zu Lisbona²²⁴ zu zubringen. Und von dorten dießen kleinen umkreis zu nehmen, als nemlich auf Sevilla und Cadiz²²⁵ zugehen, weilen es auch so beringte erter und nicht uber 8 tag reis von Lisbona seyn. Vormein also dieße reis gar gelegen in 6 wochen zu verichten.

Wegen der reis nach Walisland, hat der hofmaister vermeldet, daß ehr solche E[urer] f[ürstlichen] g[gnaden] uwerschicken werde, worauf mich referire und gehorsamlich ehrwarte was E[ure] f[ürstliche] g[gnaden] dießfals werden befehlen. Mich zu beharlicher first[licher] gnaden emphelen verbleibe²²⁶.

E[ure] f[ürstliche] g[gnaden]

Madrid den 16. Marti 1672

underden[ig] gehor[sam] bruider und diener

Ph[lip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstei[n]

4.16 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 30. března 1672

Před cestou do Portugalska, zasílá hofmistr svůj přehled útrat ke konci března. Od Triangelova korespondenta nedostali dosud žádné peníze, jen *noturft* na peníze na jejich cestu, a to i když se sekretář jeho excelence velvyslance přimluvil. Kupec totiž ještě nedostal žádnou provizi. (Pozoruje, že se Pestalozzi diskreditoval). Pozitří (2. dubna) odsud vyráží do Portugalska, s návratem počítají na 20. května (průměrné náklady na člověka na jedenáct dní zde vyjdou na 5,5 říšských tolarů).

Durchlechtig hochgebohrnen fürst.

²²³ Název země je humanistickým písmem.

²²⁴ Humanistickým písmem.

²²⁵ Obě města zapsána humanistickým písmem.

²²⁶ U posledního „b“ chybí smyčka nad písmenem.

Gnedigster herr herr. Vor Unßerer abreiß nacher Portugal habe ich zu mehrer richtigkeit meine Rechnung bis ultima Ma[r]ty schließe unnd Eu[re] fürstl[liche] gnad[en] gehors[am] überschicken wolle.

Von des h[err] Triangel Correspondenten dahie²²⁷ habe ich dato kein gelt haben Kommen, hatt eine versProchen morg[en] die notturff zu Unßerer reiß herzugeben herenttgegen Ihr Ex[zellenz] des Potshaffters Secretarie²²⁸ davon gut gesPrechen. Er vermeinet woll geg[en] Unßerer wiederkauff die richtigkeit mit die [fuxishe?]²²⁹ erfolgen werde. Ist aber von ihne bißhere keine provision geschehe. So viel alß ich vermerke, hatt Sie den Pestalozi discreditirt.

Übermorg[en] geliebts gott wirdt der h[err] gr[affen] von hier aufbrachen. Wir verhofften geg[en] die 20. May wieder dahie zu seye. Wir haben die gelegenheit sehe wolheyl, die Persohn wirdt kommen von 11 tag vor ungefehr 5 ½ R[eichstaler] {[fehrlehen?]}. Wir verhoften also so gar {viel} mit zu verzehren. Wohmit mich zue beharlich[e] fürst[liche] g[naden] underth[enig] empfelendt verpleibe.

Eu[re] fürst[liche] gnad[en]

Madridt d[en] 30. Marty 1672

Underthenig gehorsambt Knecht

G[ottfried] Zurmöllen

4.17 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 30. března 1672

Filip Zikmund informuje bratra, že příští sobotu odjede z Madridu do Lisabonu. Cesta tam by měla trvat jedenáct dní. Zdejší portugalský vyslanec mu dal doporučující dopisy, které může předložit, aby si usnadnil průběh cesty. Do Madridu přijela vdova a bratr po zesnulém hraběti Alba de Liste, které Filip Zikmund navštívil a vyjádřil jim upřímnou soustrast. Plánuje je navštívit znovu. Zároveň přeje bratrovi k Velikonocům.²³⁰

Durchleichdig hochgebohrner fürst.

Gnediger herr bruder. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] kome ich gehosamlich [renevenie?]²³¹ zu machen, und zu berichten, daß ich gelibs Gott kinfiligen Sampstag, von

²²⁷ Triangelovým korespondentem v Madridu byl Johann Batista Crota.

²²⁸ Sekretář hraběte Pöttinga.

²²⁹ Zřejmě termín pro tamější korespondenty. Vyskytuje se i v dalších dopisech.

²³⁰ Papír dopisu je opatřen zřejmě filigránem „Varianta 1“, případně „Varianta 2“.

²³¹ Humanistické písmo.

hier nacher Lisbona²³² aufbrechen werde. Vor meine in 11 dagen daselbsten ahnzulangen. Hiesiger Portugeschische botshafter gibt mir ein schreiben mit ahn seine befreundte durch deßen vorschub ich alles daselbsten verhoffen zu sehen können.

Deß Conde de Alba de Lista²³³ hienderlaßene Wittib²³⁴ ist dießer dagen mit ihres hern seligen h[err] brüder²³⁵ ahnhero kommen, welchen ich vorgestern heim gesucht. Zeiget gar ein große affection²³⁶ zu versehen haus. Vor meine die Wittib auch morgen heim zu suchen, und deß leid zu klagen.

Womit mich zu beharlichen gnaden emphelend winze E[urer] f[ürstlichen] g[naden] kluckliche oster freyerdag der gleichen ville folgende mit vollkommenem first[lichem] wohlehrgehen zu ehrlewen können, verbleibend.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 30. Mart[y] 1672

Treu gehorsamer brüder und diener

P[hilip] S[igmund] g[raff] von Dietrichstei[n]

4.18 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 2. dubna 1672

Na dobré slovo sekretáře císařského vyslance Pöttinga bylo hofmistrovi vydáno pouze 150 pistolí²³⁷, s čímž je nespokojený, a myslí si, že bude potřeba provize. Aby jejich cesta mohla v klidu pokračovat, nesmí mít takovéto nedostatky. Mezi osmou a devátou hodinou vyráží do Lisabonu. Dne 30. března odeslal dopis s přehledem útrat.

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

²³² Název města humanistickým písmem.

²³³ Humanistickým písmem.

²³⁴ Andrea de Velasco de Guzmán y Tovar – vdova po vévodovi Manuelu Enríquezovi de Guzmán a Córdoba, desátém hraběti Alba de Liste. Viz Manuel Enríquez de Guzmán a Córdoba. *Wikipedia* [online]. Dostupné z:

https://es.wikipedia.org/wiki/Manuel_Enr%C3%ADquez_de_Guzm%C3%A1n_y_C%C3%B3rdoba, cit. dne 31-07-2020.

²³⁵ Zřejmě Íñigo Melchor Fernández de Velasco, Marqués del Fresno (1629–1696). Viz Íñigo Melchor Fernández de Velasco, Marqués del Fresno. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/%C3%8D%C3%B1go_Melchor_Fern%C3%A1ndez_de_Velasco, cit. dne 31-07-2020.

²³⁶ Humanistickým písmem.

²³⁷ Pistole byla španělská zlatá mince ražená od roku 1566. Viz Münzenversandhaus Reppa.

Pistole. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20141007004138/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=p&link=Pistole.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Gnedigster herr herr. Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] berichte durch dieße[n] extraord[ineren] gelegenheit gehorsambst, daß Ich vorgestern bey die [fuxishen?]²³⁸ Correspondenten²³⁹ dahie auff gutsPrech[e] ihr Ex[zellenz] h[err] Secret[är] 850 Pistolen erhoben welche sich der Kauffman erbotten herzugeben unnd nichts mehr. Wie Er das solches auch in die Creditif so Ich von die [fuxihen?]²⁴⁰ habe außdruckentlich auffgemercket, weilen das Ich nit weiß wie Balt etwas die richtigkeit zwisc[hen] dießen kauffleuten erfolgen wirdt. Unnd damit künffig der h[err] E[xzellenz] graff keinen Mangel Leiden möge, zue seiner zeit seine andere reißen fortzugehe, oder sonsten {zu} anderen nach wendigkeiten, alß habe ich dießes Eu[rer] fürst[lichen] [gnaden] gehor[sam] Hinderbring[en] solle. Dieße 150 Pistolen habe ich mit harter nuhr Heraußbracht, unnd glaube ich nicht daß Sie künffige daß geringste mehrers zehlen. Es seye daß Sie die provision davon würllich in hande.

Jetzo zwishen 8 und 9 uhren sitzet der h[err] graff auff nacher Lisibona²⁴¹ unnd verhoft ich underdeßen meine schreiben von 30. Marty mit meiner Rechnung von den dreye ersten Monaten dießes Jahrs zue recht wirdt eingelaffen seye. Zue fernerer hohe fürst[liche] gnad[en] mich underthenigst empfelendt verpleibe.

E[ure] fürst[liche] gnad[en]

Madridt d[en] 2. Aprilis 1672

underthenig gehorsambst Knecht

God[tfried] Zurmöllen

4.19 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena

Vídeň, 21. dubna 1672

Triangelův korespondent Johan Batista Crota ve Španělsku odmítl vydat peníze. Provizi ale dostal, a tak by neměl mít s vydáním peněz žádný problém. Dozvěděl se však, že z nařízení Triangela ještě žádné peníze vydány nebudou. Proto by Ferdinand rád přešel k jinému bankéři. Nechal si podepsat *creditiv* od Oktavia Pestalozziho, avšak doufá, že Crota vydá *noturft* na peníze. Hrabě by měl zůstat ve Španělsku do konce srpna, kdy začne cesta z Madridu do Sieny. Měli by vybrat nejbezpečnější trasu.

²³⁸ Oslovení pro Triangelova korespondenta.

²³⁹ Humanistickým písmem.

²⁴⁰ Oslovení pro Triangelova korespondenta.

²⁴¹ Humanistickým písmem.

An der herrn Graff Pfilip²⁴² hoffmeister

Wien²⁴³ den 21. Aprilis 1672

Edler besonders Lieber Betreuer.

Wir haben Euer schreiben vom 17. des negst verweihnen monaths Marty²⁴⁴ zue recht Empfangen. Unndt darauffen vernomben, deß auch des Triangels²⁴⁵ correspondent²⁴⁶ aldortten, {Johan Baptista Crota²⁴⁷} auff daß von ihm hergegebendt Credit schreiben dazuemahlen noch kein geldt <[als ob?]²⁴⁸> erlegen wollen. Weilen er von ged[achten] Triangel noch keine <[andte?]²⁴⁹> {[iede?]²⁵⁰> provision²⁵¹} Empfangen hatte. Woruber wir Uns {<der>} gleich bey dem solten erkundigen Lassen. Unndt haben zue nachricht erhalten, daß er schon die provision wurcklich ubermacht hate, unndt seye zue seltiger zeitt {als ihr auch bey dem Crota wegen des geldts angemeldet} kein andere impedimention²⁵² gewesen. Als das sein schreiben 8 tag zue Spatt nacher {Madritt} <herein kommen> {kommen} wehre, welches weilen er [aniehe?] verhoffendtlich erhalten, so wurde er auch weiters nicht difficultirt haben, auch die nothurfft an geldt erfolgen zu lassen. So wir verhoffen also geschehen zue sein, widergenfalls aber, unndt war wir mit der negster post vernehmen werden, das auff verordnung der Triangels auch noch Kein geldt erfolgen werden will, so wollen wir auch solcher <schon> {mit negsten} davon einen andern Kauffman ermitteln lassen, damit hierin Kein abgang sein wirdt.

Hatten auch auch [anieho?] ein Creditive schreiben von dem Octavio Pestalucy ubershribt wan wir {vermuthen} <weissen> solten, das <auch die Crotta> nach geschehner weittern verordnung undt ubermachter provision der Crota sich annoch weigern solte <des geldt> des geldt auch erfolgen zue lassen. So Uns swahe in mehrers Kosten wurde, weilen der Triangel Uns des geld ohne Laggio [demittiren?]²⁵³ lasset.

²⁴² Počáteční písmeno „p“ bylo v tomto případě v originále malé. Protože se jedná o vlastní jméno, měním ho na velké.

²⁴³ Rovněž zde bylo počáteční písmeno „w“ v originále malé.

²⁴⁴ Humanistickým písmem.

²⁴⁵ Zde i ve zbylé části konceptu je toto jméno psáno humanistickým písmem.

²⁴⁶ Humanistickým písmem.

²⁴⁷ Humanistickým písmem a příjmení Crota takto psáno i ve zbytku textu.

²⁴⁸ Kvůli proškrtnutí hůře čitelné.

²⁴⁹ Kvůli proškrtnutí hůře čitelné.

²⁵⁰ Kvůli proškrtnutí hůře čitelné.

²⁵¹ Toto slovo zde i ve zbytku textu psáno humanistickým písmem.

²⁵² Humanistickým písmem.

²⁵³ Nečitelné.

Undt wir dem Pestalutzy <ohne> {ungenechtet} das gegen einen thaler aldortten ein [Pezte?] de otto bezahlt wirdt, nach drey oder 4 procento bezahlen musten. Wolten aber zu verGuttung²⁵⁴ dieses alles verhoffe, das der Crota <das ge> die noturfft an geldt wirdt <aus> {erfolgen} lassen <erfolgt haben>.

Die reis von Madrid auß bis <in Italien²⁵⁵> nacher Siena²⁵⁶ hate wir Empfangen, unndt stellen alles ihre [gr. bte?]²⁵⁷ der Furstin²⁵⁸ anheimb, was man vor ein wegnehmen solte. Weilen wir Uns Keiner kunpffiger verantwortung unterwerffen wollen, undt wirdt entlich das sieherte sein, das man ein solchen wegnehme, bey welchen die geringste gefahr zu befurchten ist.

Undt weilen der herr Graff noch bis zu endt augusti²⁵⁹ aldortten zue verblieben hatt, als wirdt entzwisehen schon genutzsamt zeitt sein, hier uber zu deliberiren. Undt hernacher zue erinnern, welche weg man gehen <nehmen> solte. Verbleibe auch ubriges mit furst[licher] Gnaden wollbeygethan.

4.20 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena

Vídeň, 5. 5. 1672

Triangelův korespondent ve Španělsku nechce na *creditiv* vydat peníze. Crota píše, že hraběti vydá *noturft* na peníze, ale vzápětí to popře. Provizi už určitě dostal, nezbývá než čekat. Jinak bude následovat další *wechselbrief* (směnka). Podle císařského vyslance se už hrabě vydal na cestu do Lisabonu.

An der Zoermollen

Wien den 5. May 1672

Edler besonders Lieber Betreuer.

Euere schreiben vom 30. Marty undt 2. Aprilis haben wir sambt der reittung biß ultima Marty zu recht Empfangen. Unndt ist woll geschehen, daß weilen der Triangel's correspondent²⁶⁰ aldortten auff <Euer> {<diese>} {sein} creditive schreiben Kein geldt

²⁵⁴ Velké „G“ uprostřed slova ponechávám.

²⁵⁵ V originále uvedeno malé „i“. Humanistické písmo.

²⁵⁶ Humanistickým písmem. Siena je italské město, viz výše.

²⁵⁷ Zkratka titulu kněžny z Ditrichštejna.

²⁵⁸ Myšlena matka Filipa Zikmunda, Žofie Anežka z Ditrichštejna. Více v kapitole „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

²⁵⁹ V originále malé písmeno na začátku názvu měsíce.

²⁶⁰ Předchozí dvě slova stejně jako v konceptu č. 19 humanistickým písmem.

erfolgene lassen, {wolle} das man solches auff guttsprachen ihre Ex[zellenz] der herrn Bottshafftere Secretari²⁶¹ auffgenomben hate.

Wir haben Swahe Eure schreiben den [heuxischen?] Erben dahier verzeigen lasse. Welche sich dan hier Uber nicht wenig verwundert. In sonderheitt aber, weilen ihnen der Crota {von 30 Marty [inaustin?]} selbsten schreibt das er dan herrn Graffen die nothurfft an geldt erfolgen lassen wolle, <undt auch ein anders verfolgt> <undt> auch {aber} ein andere vorsaget. <undt> {Weilen} er die provision²⁶² schon wurcklich in handen haben {solte}, {als} wollen {<[...?]>}²⁶³ {wir} also erwartten das er nur neher seine richtigkeitt hate. Sonsten <solt> wirdt mit negsten ein anderer weksel erfolgen, vermög[e] wissen {bau} des geldt wirdt vergewiß erfolgt werden. Ihre E[xzellenz] haben Uns selbsten geschreibt das der herr Graff seine reiß nacher Lisabona²⁶⁴ schon wurcklich fortgesetzt. Dessen gluckliche zuruckaupff wir mit negsten vernehmen wollen, undt verblieb[e].

4.21 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 8. června 1672

Ráno 5. června se kvůli přicházejícím vysokým teplotám vrátili v pořádku do Madridu. Crota vydal 75 dublonů²⁶⁵, ale hofmistr má strach, že mu na plánovanou cestu nevydá dostatek peněz, a tím se celá cesta zdrží. Plánuje odjet počátkem září. Proto prosí knížete, aby se přimluvil a poslal doporučení a *wechselbrief*.²⁶⁶

Přiložen lístek:

Seznam měst na cestu na zpět – Madrid, Barcelona, Montpellier, Marseille, Lyon, Janov, Livorno, Siena.²⁶⁷

Durch Hochgebohrner fürst.

²⁶¹ Sekretář císařského vyslance, hraběte Pöttinga. Slovo „Secretari“ humanistickým písmem.

²⁶² Humanistickým písmem.

²⁶³ Kvůli proškrtnutí nečitelné.

²⁶⁴ Humanistickým písmem.

²⁶⁵ Dublon byla španělská zlatá mince. Začala se razit od roku 1566 za vlády Filipa II. Více viz Münzenversandhaus Reppa. Dublone. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150619091632/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Dublon.htm>, cit. dne 31-07-2020.

²⁶⁶ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 1“ nebo „Varianta 3“.

²⁶⁷ K dopisu je přiložen lístek se seznamem těchto měst. Naznačují cestu, kudy měla kavalířská cesta pokračovat po odjezdu z Madridu. Město „Madrid“ napsáno jiným inkoustem, zbytek podle písma a barvy inkoustu zřejmě sepsal hofmistr Zurmöllen. Více o zpáteční cestě v kapitole „Analýza kavalířské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

Gnedigster her her. Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] berichte Ich gehor[sam] wie daß der herr graff die 5. dießes des morgens fruhe dahie ahngelangt.

Weg[en] eingefallener hitz haben wir zwischen Granada²⁶⁸ unndt Madridt²⁶⁹ eine nacht oder funff reißen müßen unnd des tags still gelegen. Der herr graff ist gott sey Lob sehr woll auff unnd viel frische alß zu vor. Er hat alles sehr wol remarquirt²⁷⁰, unnd discurrirt davon sehr wol.

Daß Ich also verhoff[e] daß geldt sehr woll wirdt ahngelangt seye. Bey Unßer ahnherokunfft habe Ich von Eu[rer] furst[lichen] g[naden] drey gnedige schreiben mit gehorßam respect²⁷¹ empfangen unnd mich auf dero gnedig[en] befehl beym Crota daher erkundiget, ob {Er} die provision von die [fexishen?] empfangen. Welcher sich das erbotten, waß der herr graff nöttig Herzugeben, weilen der h[err] graff sich auff Sommersh kleiden muß. Alß habe ich 75 dublonen erhobe unnd gem[elten] Crota dabey erinnert, weilen der her graff mit ahnfang Septembris²⁷² von hier gedachte zu verreißten. Alß thete ihn sich darauff verlaßen daß alßdan die nöttige mittel würden alßbaldt gefolget unnd keine difficulteten mehr gemachet werden.

Weilen hie unnd her zu schreiben der weg zu weit unnd die Beste zeit zu reißen vorbegehen würde. Worauff Er mir zwar versProche, daß die nöttige mittel würde gefolgt werde. So viel Ich aber auß des Crota unnd des Castirs reden under sich vernommen, wirdt die provision²⁷³ uber 900 dublonen²⁷⁴ nit verhanden seye, weilen aber underdeßen anderwertige ahnweißung[en] von den [festishe?] geschehen Kanten unnd der Crota ohne provision nichts hergibt. Alß bitte Eu[re] furst[liche] g[naden] underth[änig] dieselbe geruhen mögten die [fexishe?] nacherholen zu erinnern, damit die provision dergestelt geschehe, auff daß der herr graff künfig ahn seiner reiß nit auffgehalten werde.

Die Recommendationes²⁷⁵ {und wexelbrief} won Eu[rer] furstl[ichen] g[naden] gnedig Belieben mogte alß Herbey specificirte²⁷⁶ orter <gnedig> zuebefehlen, auch eine von hohen orts vor den h[err] gr[affen] ahn der Savoyshen hoff, iedoch alles nach Eu[rer]

²⁶⁸ Granada je jihošpanělské město, které navštívili v rámci okružní cesty při návratu z Lisabonu do Madridu přes jih Španělska. Více v kapitole „Analýza kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska“.

²⁶⁹ Obě města napsána humanistickým písmem.

²⁷⁰ Humanistickým písmem.

²⁷¹ Humanistickým písmem.

²⁷² Humanistickým písmem

²⁷³ Humanistickým písmem.

²⁷⁴ Humanistickým písmem.

²⁷⁵ Humanistickým písmem.

²⁷⁶ Humanistickým písmem.

fürst[lichen] gnad[en] gnedigster disposition²⁷⁷. Mich hiermit zue beharlichen fürst[lichen] gnad[en] underthunigst empfelendt verpleibe.

Eu[re] fürst[liche] gnad[en]

Madridt d[en] 8. Juni 1672

Underthenig gehorsambst knechte

Godt[fried] Zurmöllen

Madrid, Barcelona, Montpellier, Marseille, Lion, Genua, Livorno, Siena

4.22 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 22. června 1672

Hned na začátku září plánuje hrabě odjet z Madridu přes Barcelonu, Montpellier, Marseille, Lyon, Turín, Janov a Livorno do Sieny. Hofmistr žádá Ferdinanda o *wechselbriefy* a doporučení na zmiňovaná místa. Korespondent Crota vydal pouze 125 dublonů a tvrdí, že bez provize víc nevydá. Aby mohl hrabě pokračovat v cestě, potřebuje na ni dostat peníze včas, proto hofmistr Ferdinanda prosí přimluvit se u Triangela, aby Crotovi vyplatil provizi.²⁷⁸

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnedigster her[r] herr. Ich verhoffte meine vor 14 tagen abgelaßene gehorsame schreiben werden zu Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] gnedig[en] henden eingelaßen seye. Welche Ich iedoch zu mehrer vorsorg hiemit gehor[sam] repetire²⁷⁹ solle. Wie das nemblich gleich ahnfangs Septembris²⁸⁰ der herr graff gern von hier aufbrachen unnd seine reiß uber Barcelona, Montpellier²⁸¹, Marseille, Leon²⁸², Turyn²⁸³, Genua²⁸⁴, Livorno nacher Siena forsetzen mögte. Ich also hierauf dero Letzteren gnedigen Befelch unnd ahnordnung erwarten thete, unnd dabey ich gehors[sam] gebetten ahn obergen[nante] orten mit wechselbrief unnd recommendationes²⁸⁵ {mich} zue versehen Laßen.

²⁷⁷ Humanistickým písmem.

²⁷⁸ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 3“.

²⁷⁹ Humanistickým písmem.

²⁸⁰ Humanistickým písmem.

²⁸¹ Francouzské město Montpellier.

²⁸² Francouzské město Lyon.

²⁸³ Italské město Turín.

²⁸⁴ Italské město Janov.

²⁸⁵ Humanistickým písmem.

Seider komme ich bey die Crota in erfahrung, daß von derienigst gen[nanten] 350 dublonen bey ihme ietze nit mehr als 125 verhanden, die andere schon anderwertig ahngewießen worden, weilen es das gar Leucht geschesen Kante daß dieße auch noch ahngewießen wurden unnd der Crota sich außdruckentlich erklehret, ohne provision²⁸⁶ nichts herzugeben. Alß habe ich auch dießes ferners berichten solle, damit wir nit stecken pleiben unnd auß mangel geldts die Beste zeit zur reißen verabsaumen müsten. Ich hatte zwar zue Beßerer vorsorg ietz gleich die 125 dublonen gern erhebt, habe aber geforchten es Eu[rer] fürst[lichen] [gnaden] auff einmhal zu zahlen noch einandere zu hoch fallen mögte. Bitte also Eu[re] fürst[liche] gnad[en] nacherhalen gantz underth[enig], den Triangel dahie erinnern zu Laßen, daß sich auff einig[en] vorschuß des Crota ohne würckliche provision²⁸⁷ nichts verlaßen. Sondern dahie Bedacht seye möge damit der herr graff gegen obgen[nan]te zeit die nöttige mittel zu der reiß ohne fehler empfang[en] Könne.

Wohmit mich zue Beharlicher fürst[licher] gnad[en] underth[änig] empfelendt verpleibe.

Eu[re] fürstl[iche] gnad[en]

Madridt d[en] 22. Juny 1672

Underthenig gehorsamer Knecht

God[tfried] Zurmöllen

4.23 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 22. června 1672

Filip Zikmund plánuje odjet z Madridu počátkem září. Slavily se oktávy, a tak se konala řada procesí. Uplynulou neděli dopoledne se jedno takové uspořádalo na královském dvoře za přítomnosti královské rodiny a mnoha šlechticů. Rada pro Indii (*Consejo de las Indias*) dala vytvořit bohatě zdobenou monstranci.²⁸⁸

Durchleichtig hochgebohrner fürst.

Gnedicher herr bruider. Ih verhoffe E[ure] f[ürstliche] g[naden] weren meines vor 14 dag[en] abgelaßene schreiben zu recht emphanen haben, und weilen abgemach die zeit vorbeygehet, und ich vormein daß dieß die lezte post sein wirt auf welche ich dahie werde antwort haben können. Als hab ich mich hie durch dero lezten gned[igsten] befelch

²⁸⁶ Humanistickým písmem.

²⁸⁷ Humanistickým písmem.

²⁸⁸ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 1“.

wegen meiner vorhabenter reis ehrholen wolen, welche ich zu ahnfang Septemb[ris]²⁸⁹ fortzusezen gesinet bin.

Dieße octav²⁹⁰ seint da hie undershitliche processionen²⁹¹ gehalten worten, vor nemlich aber die an verschiennem Sontag, welche zu hoff in dem gangen nachmidach war, und beyde Maye[stäten] samt den ganzen hoff und villen grandes²⁹² mitgangen. Die Monstranzen²⁹³ So der Consejo de las Indias²⁹⁴ ehrst hat machen eußen woruber die masen shen und wurt geshezt 120 m[ilionen?]²⁹⁵ Ducados de plata²⁹⁶ hat auf 1600 diamanten, außer Inen anderen Stein.

Womit ich mich zu beharlicher firstlicher gnaden empfelend verpleiwe.

E[ure] f[fürstliche] g[naden]

Madrid den 22. Juny 1672

treu gehorsamster bruider und diener

Ph[lilip] S[igismund] g[raff] von Dietichstein

4.24 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 6. července 1672

Filip Zikmund sděluje bratrovi, že všichni jsou zdraví a připravují se na cestu do Itálie. Hrabě se baví sledováním býčích zápasů a navštívil El Escorial, El Pardo, Buen Retiro a Královský palác (v Madridu).²⁹⁷

Durchleichtig hochgebohrner fürst.

Gnediger herr bruider. Zu bezeiung meinen schuldigen gehorsam komme ich hiemit E[urer] f[fürstlichen] g[naden] underdenig zu bedienen. Wir sein Gott sey lob alle dahie woll auf.

²⁸⁹ Humanistickým písmem.

²⁹⁰ Název svátku také humanistickým písmem.

²⁹¹ Humanistickým písmem.

²⁹² Humanistickým písmem.

²⁹³ Humanistickým písmem.

²⁹⁴ *Consejo de las Indias* neboli Rada pro Indii měla na starosti správu nad španělskými koloniemi.

²⁹⁵ V originále je nad číslem „120“ čára a nad ní písmeno „m“.

²⁹⁶ Humanistickým písmem. Dukát byla zlatá mince, běžně používaná po celé Evropě. Více viz Münzenversandhaus Reppa. Dukát. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150619080512/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Dukat.htm>, cit. dne 31-07-2020.

²⁹⁷ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 2“.

Vorschinene wochen ist alhie ein Ochsenfest²⁹⁸ gehalten waren, welches ich dan auch iezo gesehen. Ist sonderlich ohne ungluck hergangen, iedoch die zwey Cavalir²⁹⁹ so dabey Taurirt³⁰⁰ beyde einen schweren fall gethan, daß sie nicht weiter continuiren³⁰¹ können. Vormidach bey ein treibung der Ochsen seint drei person todt gebliben.

Ist sonsten sehr woll zu sehen, und hat mir sehr woll gefahlen, Sampstach zu nacht bin ich gesinet auf Escorial³⁰² zu gehen und selbiches kloster³⁰³ zu sehen. Habe hernacher noch den Pardo³⁰⁴, Retiro und daß Könichliche Palatium³⁰⁵ zu sehen. Werde mich also algemach zu meiner walischen³⁰⁶ reis schicken.

Mich zu beharliche[r] first[licher] gnaden emphelend verbleiwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 6. July 1672

treu gehorsamer bruider und diener

Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichstei[n]

4.25 Koncept dopisu Ferdinanda Ditrichštejna pro vídeňského kupce a bankéře Bartolottiho

Vídeň, 12. července 1672

Ferdinand žádá o zaslání dvou směnek (*wechselbriefü*) na tisíc tolarů, jedné do Madridu a druhé do Lyonu pro svého bratra Filipa Zikmunda. Vedle toho požaduje i vydání *noturftu* na peníze. Laggio brzy zaplatí.

An he[rr] Bartholotto³⁰⁷

Wien den 12. July³⁰⁸ 1672

²⁹⁸ Ochsenfest je německé označení pro tradiční býčí zápasy ve Španělsku.

²⁹⁹ Humanistickým písmem.

³⁰⁰ Humanistickým písmem.

³⁰¹ Humanistickým písmem.

³⁰² El Escorial – španělský královský palác. Zapsáno humanistickým písmem.

³⁰³ Součástí královského paláce El Escorial je také klášter sv. Vavřince.

³⁰⁴ El Pardo – letní španělská královská rezidence. Stejně jako Retiro byl i tento palác zapsán humanistickým písmem.

³⁰⁵ Zřejmě je myšlen Královský palác v Madridu. Slovo „Palatium“ zapsáno humanistickým písmem.

³⁰⁶ Tímto myšlena italská cesta.

³⁰⁷ Bartolotti byl vídeňský bankéř. Jméno uváděno zde i dále humanistickým písmem.

³⁰⁸ Místo, den a měsíc jsou v originále na stejném řádku jako adresát. Pro lepší přehlednost rozdělují do dvou řádků.

Ersuchungs schreiben wegen uermachung der wekseln, zu seiner der Bartholotto versicherung.³⁰⁹

Edler besonders Lieber.

Demnach wir vor unsern herrn bruder Einige gelder zu Madritt undt in Franckreich vonnothen haben, als ersuchen wir derselben hiemit ob ihme beliebig wehre, an seine correspondent[en]³¹⁰ zu Madritt eine weksel per <1000> tausendt thaler, wie auch einem nacher Lion³¹¹ oberfelt per tausendt thaler zu ertheilen. {Undt beynebens die verordnung zu thue, das ihme herr Graffen darauff die noturfft an geldt <entsage> erfolgt werde}. Wir verSprachen³¹², unndt geloben herentgegen in [Crafft?] dieses, das wir das einige, so unsern herrn bruder auf ged[achte] beide wekselbrieff zu Madritt {Lion} oder anderwertig bezahlt werden, unndt dessen quittungen außweisen werden. Also balds sambt dem laggio, wie wir solches denen [fuksichen?] Erben bezahlt haben, dahie {in gutter gangbahrer munz} wider gutt zue machen unndt verbleiben derselbe Ubrigens mit furst[licher] gewogenheit wolbeygethan.

4.26 Konzept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena

Vídeň, 15. července 1672

Z hofmistrova dopisu se Ferdinand dozvěděl, že se výprava vrátila z Portugalska. Ferdinand se rozhodl využít ve Vídni jiného kupce, dostanou tak dvě směnky od Bartolottiho, které použijí v Madridu a na cestě do Lyonu. Tam pak dostanou *noturft* na peníze na cestu do Itálie. Víc jim vydáno nebude.

An den Zernmollen

Wien den 15. July 1672

Edler besonders Lieber Betreuer.

Wir haben Eure schreiben von 8. der ienigst entwinden Monaths Juny zue recht Empfangen. Erforden Unß das der herr Graff von Portugal³¹³ widerumb glucklich zuruck kommen ist.

³⁰⁹ Vepsáno jako předmět konceptu dopisu pod lokaci a dataci na levou stranu listu.

³¹⁰ Humanistickým písmem.

³¹¹ Název města humanistickým písmem. Jedná se o francouzské město Lyon.

³¹² Velké písmeno „S“ vzniklo při psaní konceptu zřejmě omylem kvůli rozdělení slova na dva řádky a „Sprachen“ se objevilo na novém řádku.

³¹³ Humanistickým písmem.

Weilen wir vor deß sücherste gehalten, auch von einen anderen Kauffman eine weksel zu überschriben. Weilen der Crota aldortten auff das creditiv schreiben {den [fuksischen?] Erben} villeicht kein geldt mehr hergeben derffte. Als habt ihr hirmit von dem Bartholotto zwey weksel brieff zue empfangen, vermög welcher auch zu Madritt unndt auff die reis bis in Franckreich nacher Lion³¹⁴, von daher aber weitters bis in Italien³¹⁵ die nothurfft an geldt wirdt erfolgt werden. Worbey ihr aber zu consideriren³¹⁶ haben werdet, das ihr auch ein mehrers an geldt nicht geben Lasset. Als was ihr an einem oder andern orth vonnothen habet. Deme ihr schon recht zu thue wissen werdet, unndt wir verbliben auch mit furstl[icher] Gnad[en] wollbeygethan.

4.27 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 20. července 1672

Filip Zikmund informuje bratra o své návštěvě královského paláce El Escorial, který byl nedávno poškozen požárem. (Podle Filipa může být opraven za jeden a půl milionu.) Královská rodina je zdráva.³¹⁷

Durchleichtig hochgebohrnen first.

Gnediger herr bruider. E[ure] f[ürstliche] g[naden] kuße ich hiemit underth[änig] die hend unnd berichte daß ich, wie ich in meinen vorichen gemelths zu Escorial³¹⁸ geweßen. Welches nicht anders als einem wohl gefahlen kan. Allein zu betauern daß deß feyer so großen schaden zu gerichthet hat, maßen nur die Kirchen die Königliche wonung die eine Bibliothec³¹⁹ zwey galerien und mehren theils mobilien und tapiseren³²⁰ ehrrechet worden. Die wonung aber denn geistlichen bis auf die mauren ganz zu grund verprant. Vermeinen aber es mit anderthalb milionen wieder aufzurichten können.

Von hier weis ich E[urer] f[ürstlichen] g[naden] verners nichts zu berichten, als daß beyde May[estäten] Gott sey lob wieder gar woll auf. Womit mich gehorsamlich empfhelend verpleiwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 20. Julio 1672

³¹⁴ Francouzské město je psáno humanistickým písmem.

³¹⁵ V originále s malým „i“, které měním na velké, neboť jde o geografický název.

³¹⁶ Humanistickým písmem.

³¹⁷ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 3“.

³¹⁸ Královský palác El Escorial. Humanistickým písmem.

³¹⁹ Humanistickým písmem.

³²⁰ „Mobilien“ a „tapiseren“ humanistickým písmem.

treu gehorsamer bruder und Diener
Ph[ilip] S[igismund] g[raff] von Dietrichst[ein]

4.28 Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena

Vídeň, 28. července 1672

Ferdinand přeje výpravě šťastnou cestu do Sieny, na kterou je vybavil dvěma směnkami (*wechselbriefy*) a *noturfte* na peníze. Zároveň nabádá, aby si nebrali víc peněz, než potřebují.

An der Zornmollen

Wien den 28. July 1672

Edler besonders Lieber Betreuer.

Wir haben Eure schreiben von 22. der verlangst entweihnen monaths Juny, in welchem ihr Unß nachmahlen erinnern wollen, wie unndt durch was orter der herr Graff seine reiß nacher Siena nehmen wirdt, zue recht Empfang[en]. Weilen wir nun Sub dato³²¹ den 14. dieses auch geantwortet, daß wir es wegen der reiß bey Eurem bericht bewenden lassen. Weilen wir vermuthmassen, daß man einen solcher weg nehmen wirdt, bey welchen die wenigste gefahr zu befurchten. Auch auch dazumahlen zwey wekselbriff ieder per 1500 fl[lorine] beygeschloss[en] vermög welcher auch die noturfft {an geldt} so woll zu Madritt als auff der reiß erfolgt werden wirdt. So ihr vor empfang dieses werden Erhalten haben, alß thue wir Unß auff oberg[enanntes] schreiben hirmit Kurtze halber verziehen mit befehl, das man ein mehrers an geldt nicht erhebe, als was man notwendig vonnothen hatt.

Unndt wirdt der herr Graff so baldt die hitze nachlassen wirdt, seine reiß fortzuesetzen haben. Worzue wir derselben unndt auch den gott[lichen] segen, unndt daß es uberall ohne gefahr durchkommen, undt entlich nacher Siena glucklich erlangen moget. {Appreciren³²² unndt an von hertz <als> winschen und}³²³ verbleiben auch Ubrigens.

³²¹ „Sub dato“ humanistickým písmem.

³²² Humanistickým písmem.

³²³ Celá tato vsuvka velmi špatně čitelná kvůli drobnosti písma.

4.29 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 3. srpna 1672

Kvůli nespolehlivé poště minulý hofmistrův dopis Ferdinandovi nedorazil, proto mu znovu píše, že budou brzy pokračovat v cestě. S sebou si vezmou méně peněz kvůli celnici, kde se musí peníze odevzdat nebo proclít. Dalšího dne vyrazí hrabě s vyslancem Pöttingem a hraběnkou do královského paláce El Pardo a později do paláce Buen Retiro a Královského paláce³²⁴. Přehled útrat za posledních šest měsíců odešle hofmistr až na konci srpna, neboť měl málo útrat.

Durchleuchtig Hochgebohrner fürst.

Gnedigster her her. Ihr Ex[zellenz] der her Potshafter³²⁵ habe mir Eu[rer] furst[lichen] gnad[en] gnedig[en] Befelch außrichten Laßen. Weilen die Poste durch gantz SPanien gar unßicher unnd nur alle 14 tag[e] gehen, alß haben wir Unßere Brieff Unß nit nachschicken sondern dahie gelaßen. So Balt alß wir wieder ahnhero kom[m]en habe ich alßbaldt alle informationes unnd gehorsame nachrichten weg[en] Unßerer Italian[ischen] Reis ihr furst[lichen] gnad[en] zergeshickt. Verhoffe selbige zue dero gnedig[en] {henden} werden gelanget seye, unnd hofte ich dießfalß mit ehete eingehender Post Eur[er] furst[lichen] g[naden] Letzterer gnediger Befelch eine ein Lauffen werde.

So Balt alß nur immer die hiz zu Laßet, <wirdt>, werden wir Unßere reiß ferners fortsetzen. Ich vermeine dahie so wenig geldt alß immer seye kan mitzunehmem, weilen man Bey der heraußreiß alles sein geldt Bey d[en] Mauten ahnsag[en], auch sogar die nöttige gelder zue d[en] reißen verzollen muß.

Ihr Ex[zellenz] gehen morg[en] mit der frau graffin unnd her[r] graffen nach die Pardo³²⁶ so 2 stunde von hie daß selbige Königl[liche] Lusthauß zue sehen, kommen geg[en] abendt wieder, unnd gehet hernacher nichts mehr ab, alß d[er] Retiro³²⁷ unnd Königl[licher] Palatium³²⁸ zue sehen.

Ich hoffe gantz undert[enig] Eu[re] furstl[liche] g[naden] werden mir gnedig nit verübelen daß zeit hero meine Rechnung nicht einigeschickt, weilen dahie wenige außgeben, alß habe ich die Letztere 6 Monat in eine Rechnung Bring[en] und selbige mit

³²⁴ Zřejmě myšlen Královský palác v Madridu.

³²⁵ Císařský vyslanec Pötting.

³²⁶ Královské sídlo El Pardo zapsáno humanistickým písmem.

³²⁷ Zapsáno humanistickým písmem. Doplnila jsem velké písmeno „R“ na začátek slova, v originále psáno s malým „r“.

³²⁸ Humanistickým písmem slovo „Palatium“, „Konig[liche]“ psáno německým novogotickým písmem.

endt dießes Monats³²⁹ einschicken wollen. Befehle mich hiemit gehor[sam] zue fernern hohen fürst[lichen] hulden unnd verpleibe.

Eure furst[liche] gnad[en]

Madridt d[en] 3. Augusti 1672

Underthenig[er] gehorsamer Knecht

Godt[fried] Zurmöllen

4.30 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 3. srpna 1672

Filip dostal dopis od Ferdinanda až po návratu z Portugalska a ihned mu odpovídá, že počítá s tím, že na začátku září opustí Madrid. Na svatou Annu se konaly poslední býčí zápasy (*Ochsenfest*). Účastnil se jich Markýz del Valle se synem, vévodou de Terra Nova, kterého vůl i s koněm vyhodil do vzduchu. Vévodovi se nic nestalo, ale kůň zemřel.

Durchleichtig hochgebohrner first.

Gnediger herr bruider. Es haben mir Ihr Excell[enz]³³⁰ auß E[urer] f[ürstlichen] [gnaden] schreiben berichtet, daß dieselbe darihn melden kein andwort auf dero schreiben ahn mich und meinem hofmaister emphanen zu haben. Worauf ich E[urer] f[ürstlichen] g[gnaden] gehorsamlich berichte daß ich bey meinen reis nach Portugal wegen unsihehrne bestehlung der briefe ich mihr solche nicht habe nachschicken laßen, unnd dahero dero hendig schreiben ehrst bey meiner zuruckunft dahie gefunden unnd damals alls balt beantwortet. Welches ich verhoffe E[ure] f[ürstliche] g[gnaden] zu recht uberantwortet sein wirt. Unnd es also noch dabey bleibet, daß ich zu ahnfang Septemb[ris] von hier aufbrechen werde.

Den doch noch den fest der heyiligen Anna³³¹ hat man daß lezte ochsenfest dahie gehalten. Bey welchen der Marques del Valle deß Duc de Terra nova³³² seine son mit hundert loquiren aufgezugen, welchen den Ochs mit sambt dem pfert in die hohe geworffen iedoch nicht beschediget werde. Deß ros aber thot gebliben. Newen ihme

³²⁹ Až na poslední písmeno „s“ zapsáno humanistickým písmem.

³³⁰ Humanistickým písmem.

³³¹ Den svaté Anny se slaví 26. července.

³³² Jméno zapsáno humanistickým písmem. Pro přesné určení této osoby by bylo potřeba provést další bádání mezi členy španělského královského dvoru, což není předmětem této práce.

haben auch noch eine anthere Cavalir Taurirt³³³. Habe vor dieß mahl vernens nichts E[urer] f[ürstlichen] [gnaden] gehorsamlich zu berichten. Mich undethenig emphelend verbliewe.

E[ure] f[ürchliche] g[naden]

Madrid den 3. Aug[ust] 1672

treu gehorsamter bruider u[n]d die[ner]

Ph[ilip] S[igismund] graf von Ditrichstein

4.31 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 17. srpna 1672

Filip Zikmund hlásí bratrovi, že na cestu z Madridu do Francie s sebou neberou peníze, pouze dvě směnky (*wechselbriefy*), protože by je jinak museli všude proclívat. Do Barcelony a Marseille získali *creditiv*. Zkraje září začne cesta a on doufá, že začnou opadat vysoké teploty. Král a královna jsou v pořádku.

Durchleichdig hochgebohrner fürst.

Gnediger herr bruider. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] gnediges schreiben von 13. July³³⁴ habe ich zu recht emphanen, wie auch der hofmaister die 2 wexel. Vermeine nit dahie einiches geld, weilen man solches durch ganz Aragon³³⁵ und anderwerz auf zwey oder drei ertern verzolen muis, sondern mir ein creditif³³⁶ brief auf Barcelona und Marseillen³³⁷ mitzunehmen. Werde also mit den ahnfang kinfdiges manez meine reis vornemen, unnd selbige so [schleinich?] als ihner sein kan fortsetzen.

Die hitze ist noch bistato ziemlich groß, ich hofe aber daß sie gegen mit dießes monez nachlaßen werden. Von meinen reis ich mihs E[ure] f[ürstliche] g[naden] zu berichten. König unnd Königin seint Gott sey lob woll auf, und vom shir teglich gegen den abend spaziren. Mich hiemit gehorsamlich emphelend verbliwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid den 17. Augusti 1672

Treu sehorsamer bruider und diener

Ph[iliph] S[igismund] g[raff] von Dietrichstein

³³³ Slovo „Cavalir“ i „Taurirt“ psána humanistickým písmem.

³³⁴ Název měsíce humanistickým písmem.

³³⁵ Humanistickým písmem. Aragon je historickým územím na severovýchodě Španělska, přes které musela cesta na jihovýchod Francie nutně vést.

³³⁶ Humanistickým písmem.

³³⁷ Oba názvy měst humanistickým písmem.

4.32 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 17. srpna 1672

Na cestu z Madridu do Francie, kterou započnou 1. září, hofmistr neplánuje brát peníze, protože by se musely celou cestu proclívat. Vezme si však *creditiv* do Barcelony a Marseille. Hrabě se plánuje dopravit až do Perpignanu pomocí mul a po Francii až do Lyonu pak pojedou většinou s poštou. Větší zavazadla pošlou zvlášť lodí přes Alicante do Janova, aby se jim lépe cestovalo.³³⁸

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnedigster herr herr. Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] gnedigsten Befelch von 14. July habe ich gehorsambst empfang[en], auch die wexelbrieff von Bartollotti praesentirt³³⁹, unnd der kauffman sich alles erbotten. Weilen aber, wie Eu[re] fürst[liche] gnad[en] ich gehor[sam] in meine vorig[en] gemeldet, man in Konigraich Arragon unnd auff die Span[ischen] frontiren alles so gar das geldt so man zum verzehren bey sich führet verzollen muß, unnd dahero bey die Duane[re]n³⁴⁰ große ungelegenheit hatt. Unnd dan mein herr graff wie ungleiche Ich etwaß ahn geldt habe daß ungefähr 100 dublonen zuesamen Bring[en] Konnen, alß bin ich gesinnet dahie kein ferners geldt, sondern von hiesig[em] Kauffman ein Creditif auff Barcelona und Marseille mitzunehmen, umb Unß deßen in fall der noth zue Bedienen. Die Duane[re]n seint so strict daß muß geringeste so man nit ahnmeldet es sey silber deg[en] uhren oder dergleichen sie ihne weg nehmen. Wie Sie dan einen graff Collobradt³⁴¹ so vor ein Jahr dahie geweßen bis in 200 ducaten, Unwegkgenhommen, sie endtlich aber mit harter muhe des Potshafters wiederbekommen.

Der herr graff ist gesinnet von hier bis auff Perpignan³⁴² die mulen, in Frankreich aber bis auff Lion mehrer theils die post zu nehmen. Dahero wir Unßere truggen mit mehrer theils sachen von hier uber Alicante³⁴³ nach Genua³⁴⁴ fortgeschickt theils, weilen die fracht weniger kosten wirdt theils auch desto gemechlicher fortzuekommen. Werden wir also in gottes ehren den 1. [Septem]bris von hier auffbrechen, in hoffnung in zwey Monat[en] dorthen zue gelang[en] wohin ihr fürst[liche] g[naden] gnedigst Befehlen. Mit

³³⁸ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 2“ nebo „Varianta 4“.

³³⁹ Dvě slova humanistickým písmem.

³⁴⁰ Španělský výraz po celníka.

³⁴¹ Není přesně určeno, o jakého Kolovrata se jedná a kdy přesně navštívil Španělsko. Podle Kubeše jediné svědectví o tom, že byl jistý Kolovrat v Madridu už před rokem, poskytuje právě korespondence z cesty Filipa Zikmunda. KUBEŠ 2013, s. 300.

³⁴² Francouzské město Perpignan, psáno humanistickým písmem.

³⁴³ Alicante je španělské přístavní město jihovýchodně od Madridu.

³⁴⁴ Italské město Janov.

nehmung des geldts werde ich mich dero gemeßenen Befelch noch wie biß hero also fort
{gehor[sam]} reguliren³⁴⁵. Wohmit mich zue beharlicher furstlicher gnad[en] underthenig
empfelendt verpleibe.

Eu[re] furst[liche] g[naden]

Madridt d[en] 17. Augusti 1672

Underthenig gehorsambt Knecht

G[odtfried] Zurmöllen

4.33 Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 31. srpna 1672

Hofmistr informuje, že museli odložit cestu na další pondělí, protože jeho Excellence chtěl
na „jednu nebo tři míle“ doprovod, ale ten bude možný až v pondělí. S tímto dopisem
posílá hofmistr přehled útrat za předchozí měsíce.

Durchleuchtig hochgebohrner fürst.

Gnedigster herr herr. Eu[rer] fürst[lichen] gnad[en] gnedigstes schreiben von
28. July³⁴⁶ habe ich mit gehosambst [renevenie?] empfang[en].

Weg[en] der reiß beziehe mich underthe[nig] auff einen voriges, weilen ihr
Ex[zellenz] den herr graffen auff ein meil wegs oder drey daß geleith geben wollen unnd
Sie vor künffig[em] Montag nit außkommen Konnen. Alß haben wir den thermin Unßerer
abreiß Bis dahie verschoben. Mit erhebung des geldts werde mich Eu[re] fürst[liche]
g[naden] gnediger Befelch mich gehorsambl[ich] verhalten unnd weilen heut den
Augusty³⁴⁷ zu endt gehet unnd wir morg[en] in daß dritte Jahr Unßerer reis eintreten, alß
habe mich hiebey gehor[sam] meine Rechnung einschicken wollen unnd also vor der
Italian[ischen] reiß die richtigkeit machen. Wohmit mich zu dero beharlich[er]
fürst[licher] gnad[en] underthe[nig] empfelendt verpleibe.

Eu[re] fürstl[iche] gnad[en]

Madridt d[en] Letzten Aug[ust] 1672

Underthenig gehorsambt Knecht

God[tfried] Zurmöllen

³⁴⁵ Humanistickým písmem.

³⁴⁶ Název měsíce humanistickým písmem.

³⁴⁷ Humanistickým písmem.

4.34 Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

Madrid, 31. srpna 1672

Filip si v dopise bratrovi pochvaluje, jak se mu bude dobře cestovat. Nedostal peníze ale *creditiv* do Barcelony a Marseille. Následující pondělí odjíždějí z Madridu.³⁴⁸

Durchleichtig hochgebohrner furst.

Gnediger herr bruider. E[urer] f[ürstlichen] g[naden] gnedig[stes] schreiben von 27. July³⁴⁹ habe ich gehosamlich empfangen.

Betuncke mich underdh[enig] wegen der großen vorsorg so dieselbe belieben wagen meiner zu tragen, wie ich E[urer] f[ürstlichen] g[naden] ihn meinen vorichen schreiben vermeldet, werde ich dahie kein geld mehr ehrheben, sondern nur ein Creditif³⁵⁰ auf Barcelona unnd Marsellen³⁵¹ mitnehmen. Werde also unselbar kinflichen mondauch von hier meinen aufbruch machen, und E[ure] f[ürstliche] g[naden] besehlich noch, mit underlaßen von ein und anderen ort den vorgang meiner reis zu berichten.

Mich ehrfreit daß E[ure] f[ürstliche] g[naden] von Ihr May[estät] die gnad gehobt dieselbe zu Nigelspurg zu bedhinen, und daß alles noch alles gnedisten Contento³⁵² Ihr Maye[stät] so woll abgangen. Womit mich gehosamlich empfelend verbleiwe.

E[ure] f[ürstliche] g[naden]

Madrid die 31. Aug[ust] 1672

treu gehorsamster bruider und diener

Ph[lip] S[igismund] von Dietrichst[ein]

³⁴⁸ Papír dopisu je opatřen filigránem „Varianta 4“.

³⁴⁹ Humanistickým písmem.

³⁵⁰ Humanistickým písmem.

³⁵¹ Barcelona i Marseille jsou psány humanistickým písmem.

³⁵² Humanistickým písmem.

Závěr

Kavalírské cesty patřily v 17. století k dospívání mladých šlechticů. Dávaly jim možnost osamostatnit se a získat cenné zkušenosti a kontakty. Navrátilci z kavalírské cesty mohli počítat se snadnější cestou ke kariéře na císařském dvoře. Záleželo samozřejmě také na schopnostech mladého kavalíra a jeho rodiny.

Cesta Filipa Zikmunda z Ditrichštejna začala v září 1671 ve Vídni a skončila tamtéž koncem května 1674. Trasu přes německé země, Spojené nizozemské provincie, Španělské Nizozemí, Francii, Španělsko, Portugalsko a Itálii naplánoval po smrti otce Filipův nejstarší bratr Ferdinand z Ditrichštejna. Na cestě na něj dohlížel hofmistr Gottfried Zurmöllen. Španělský úsek cesty probíhal od začátku listopadu 1671 do konce září 1672. Španělsko nebylo destinací, kam by kavalíři ze střední Evropy často zavítali. V případě Ditrichštejnů zavedly Filipa Zikmunda na Pyrenejský poloostrov rodinné vazby. Kromě historických vazeb rodu na zemi (trvajících pouze pár generací) hrál roli také sňatek Filipovy sestry Marie Žofie s císařským vyslancem ve Španělsku, Františkem Eusebiem Pöttingem, se kterým se Filip chtěl setkat. Tento vztah byl výhodou, neboť Filipovi usnadnil přístup na královský dvůr a vůbec do španělské vyšší společnosti. Mohl také využít pohostinnosti své sestry a švagra a ušetřit za ubytování.

Prostřednictvím dochované korespondence a přehledů útrat, které Ferdinandovi do Vídně zasílal hofmistr Zurmöllen, můžeme sestavit náplň Filipova pobytu v Madridu. Trasu do Madridu a následně z Madridu do jihovýchodní Francie nám umožňují zachytit právě přehledy útrat. Města a vesnice, kudy výprava projela, jsou zaznamenány, neboť zde platili za nocleh a občerstvení, vstup do města či přechod přes most. Zároveň se v rodovém archivu, uloženém v Moravském zemském archivu, dochovaly koncepty plánů cest, což nám umožňuje porovnat skutečnost s původními záměry. Jakou podobu měla cesta mít, nám přibližuje instrukce, kterou sestavil Ferdinand z Ditrichštejna pro hofmistra. Bratrova nařízení kavalír plnil, pokud to bylo v jeho silách. Hofmistr Zurmöllen mu v tom na cestě pomáhal a zároveň dohlížel na jeho studium, pohyb ve společnosti a finance. S těmi měla výprava ve Španělsku problémy, neboť madridský korespondent bankéře Triangela nejprve odmítal vydat požadovaný finanční obnos a později vydal jen nedostatečnou sumu. Celý tento problém vyřešil bratr ve Vídni přechodem k jinému bankéři.

Z počátku také kavalír s hofmistrem naléhali na bratra a matku, aby svolili k dřívějšímu odjezdu z Madridu. Hrabě Ditrichštejn totiž navštívil švagra Pöttinga, ale jinak nebylo ve Španělsku příliš mnoho lákavých aktivit (to byl ostatně jeden z důvodů, proč se do Španělska obecně tolik nejezdilo). Nakonec však na jaře 1672 místo odjezdu vyjeli na návrh císařova vyslance do Portugalska, kde především navštívili hlavní město

Lisabon, a cestou zpátky projeli jihošpanělská sídla Seville, Cádiz a Granadu. V polovině května se kvůli přicházejícím vysokým teplotám vrátili zpět do Madridu. Kvůli počasí mohli v kavalírské cestě pokračovat až na podzim. Oproti původním plánům se skutečná cesta mírně odlišuje výběrem trasy i měst, kde se hrabě zastavil.

Edice korespondence z kavalírské cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska 1671–1672 zahrnuje dopisy Filipa Zikmunda z Ditrichštejna a jeho hofmistra Gottfrieda Zurmöllena adresované Ferdinandovi z Ditrichštejna a koncepty dopisů Ferdinanda z Ditrichštejna adresované hofmistru Zurmöllenovi, Filipově matce Žofii Anežce a vídeňskému bankéři Bartolottimu. Korespondence zahrnuje 34 položek psaných v německém jazyce, převážně německým novogotickým písmem.

Tato práce představuje základ pro studium cesty Filipa Zikmunda z Ditrichštejna do Španělska. Podrobnější informace by šly jistě doplnit dalším bádáním v rodovém archivu Ditrichštejnů, uloženým v Moravském zemském archivu. Využít by se z téže doby také mohla snad dochovaná korespondence Ferdinanda z Ditrichštejna s hrabětem Pöttingem, Filipovou matkou Žofií Anežkou, případně s dalšími osobami ve Španělsku nebo přáteli z rakouských a českých zemí. Pomoci by mohl rovněž zmíněný deník hraběte Pöttinga nebo archivní materiály osob ze španělského královského dvora, případně dalších tamních šlechticů. Na tomto místě mohu skromně doufat, že na mou diplomovou práci někdo takto naváže.

Rejstřík

Jmenný rejstřík

Alba de Liste, Manuel Enríquez de Guzmán a Córdoba (1640–1671), hrabě – 26, 51–53, 58, 59

Bartolotti, vídeňský bankéř – 25, 29, 33, 68–70, 75, 79

Crota, Johann Batista, korespondent bankéře Triangela v Madridu – 25, 40, 41, 47, 49, 50, 57, 58, 60–66, 69, 70, 78

Ditrichštejnové

— Adam (1527–1590), Filipův praděd – 8, 11, 12, 16

— Anna Františka (1621–1685), Filipova nevlastní sestra – 12

— Anna Marie z Lichtenštejna (1597–1640), matka Ferdinanda z Ditrichštejna – 12

— Ferdinand (Josef) (1636–1698), nevlastní bratr Filipa Zikmunda, hofmistr císařovny (1666–1673), hofmistr císaře (1683–1698) – 11–26, 29–79

— Filip Zikmund (1651–1716) – 7, 11–79

— František (1570–1636), kardinál – 11, 12

— František Antonín (1643–1721), Filipův bratr – 12

— Jana Beatrix (1625–1676), Filipova nevlastní sestra – 12

— Karel Josef (1663–1693), Ferdinandův syn – 13

— Leopolda Ignáce (1660–1708), Ferdinandův syn – 13

— Margarita de Cardona (1530/5[?]-1609), manželka Adama z Ditrichštejna – 16

— Marie Eleonora (1623–1687), Filipova nevlastní sestra – 12

— Marie Josefa (1641–1676), Filipova sestra – 12

— Marie Markéta Josefa (1637–1676), Filipova nevlastní sestra – 12

— Marie Klára (1626–1667), Filipova nevlastní sestra – 12

— Marie Tereza (1639–1676), Filipova nevlastní sestra – 12

— Marie Žofie (1652–1711) – Filipova sestra, hraběnka Pötting – 12, 17, 19, 46, 72, 78

— Maxmilián (1596–1655), Filipův otec, nejvyšší hofmistr císařovny (1621/2–1637, 1648–1649), nejvyšší hofmistr dvora Ferdinanda II. (1650–1655) – 11, 12, 13

— Maxmilián Ondřej (1638–1692), nevlastní Filipův bratr – 11, 12

— Walter Xaver (1664–1738), Ferdinandův syn – 13, 14

— Žofie Anežka, roz. z Mansfeldu (1619–1677), matka Filipa Zikmunda – 11, 12, 17, 18, 29, 33, 38–42, 47, 48, 51, 54, 55, 62, 78, 79

Gütter, Johann Adam, Filipův komorník na kavalírské cestě – 14, 19, 21, 23, 38

Harrach, Ferdinand Bonaventura (1637–1706), cis. vyslanec v Madridu (1673–1676) – 49

Hasburkové

- Arnošt (1553–1595), nizozemský místodržitel, syn Maxmiliána II. – 16
- Eleonora Gonzagová, Toskánská (1598–1655), císařovna (1622–1637) – 12
- Ferdinand II. (1578–1637), císař (1617–1637) – 11
- Ferdinand III. (1608–1657), císař (1637–1657) – 11, 12
- Filip II. (1527–1598), španělský král (1556–1598) – 16, 63
- Filip IV. (1605–1665), španělský král (1621–1665) – 17, 26
- Karel II. (1661–1700), španělský král (1665–1700) – 17, 26, 42–44, 51, 56, 66, 67, 70, 74, 77
- Karel V. (1500–1558), císař (1619–1556), španělský král (1516–1556) – 25
- Leopold I. (1640–1705), císař (1657–1705) – 8, 12, 13, 17, 42
- Marie Anna (1634–1696) – tehdy španělská královna-regentka, manželka Filipa IV., sestra císaře Leopolda I. – 17–19, 26, 42–44, 49, 51, 56, 66, 67, 70, 74, 77
- Marie Anna Antonie (1672), dcera Markéty Terezy Španělské a Leopolda I. – 55
- Marie Leopoldina Tyrolská (1632–1649), císařovna (1648–1649) – 12
- Marie Španělská/Rakouská (1528–1603), císařovna (1564–1576) – 16
- Markéta Tereza Španělská (1651–1673), španělská princezna, císařovna (1651–1673) – 12, 16, 54, 55
- Matyáš (1557–1619), císař (1611–1619) – 12
- Maxmilián II. (1527–1576), císař (1564–1576) – 16
- Rudolf II. (1552–1612), císař (1576–1611) – 16

Kolovrat, blíže neurčený člen rodu, který měl cestovat s FZ do Madridu – 18, 40, 41

Kolovrat, blíže neurčený člen rodu, který měl navštívit Madrid rok před FZ – 75

Ludvík XIV. (1638–1715), francouzský král (1643–1715) – 10

Mangen, „Aufwarter“ von, služebník Filipa Zikmunda na kavalírské cestě – 14, 38

Monroy, Marquis, zřejmě člen francouzského šlechtického rodu – 43

Montecuccoli, Raimund (1609–1680) – 12, 38

Pestalozzi, Ottavio, vídeňský bankéř, který vydával creditivy – 25, 47, 48, 57, 58, 60–62

Pötting (?), blíže nespecikovaný šlechtic, který měl cestovat s FZ do Madridu – 40, 41

Pötting, František Eusebius, hrabě, císařský vyslanec v Madridu (1663–1674) – 17–19, 21, 22, 24, 25, 27, 38–47, 49, 50, 53, 57–60, 62, 63, 72, 75, 76, 78, 79

Principe Astillano, člen španělského královského dvora – 56

Sekretář hraběte Pöttinga – 53, 57–60, 63

Spencer, Robert, 2. hrabě ze Sunderlandu (1641–1702), mezi léty 1671–1672 anglický vyslanec ve Španělsku – 48, 49

Stuart, Jakub, vévoda z Yorku (1633–1701), anglický král jako Jakub II. v letech 1685–1688 – 48, 49

Triangel, vídeňský bankéř – 24, 25, 40, 41, 47, 49, 50, 57, 58, 60–62, 65, 66, 78

Velasco de Guzmán y Tovar, Andrea, manželka hraběte Alba de Liste – 58, 59

Velasco, Íñigo Melchor Fernández de, Marqués del Fresno (1629–1696), kastilský konstábl, bratr vdovy po hraběti Alba de Liste – 58, 59

Zurmöllen, Gottfried, hofmistr – 7, 10–79

Místní rejstřík

V závorkách uvedeno dnešní umístění.

Aix-en-Provence, město (Francie) – 28

Alcalá de Henares, město (Španělsko) – 27

Alhama de Aragón, město (Španělsko) – 27

Altötting, město (Rakousko) – 28

Amsterdam, město (Nizozemsko) – 11, 14

Ancona, město (Itálie) – 13, 28

Angers, město (Francie) – 17

Anholt, dříve město, dnes součást města Isselburg (Německo) – 13

Antverpy, město (Nizozemsko) – 11, 14

Aragon, historická země (Španělsko) – 27, 74

Arcos de Jalón, město (Španělsko) – 27

Augsburg, město (Německo) – 13

Avignon, město (Francie) – 11, 28

Badalona, město (Španělsko) – 27

Ballalla, město [?] (Španělsko) – 27

Barcelona, město (Španělsko) – 27, 28, 63, 65, 74, 75, 77

Basilej, město (Švýcarsko) – 14

Bayonne, město (Francie) – 17, 43

Benátky, město (Itálie) – 13–15, 28

Bologna, město (Itálie) – 13, 14, 28,

Bordeaux, město (Francie) – 17
Breda, město (Nizozemsko) – 14
Brescia, město (Itálie) – 14
Briviesca, město (Španělsko) – 18
Brusel, město (Belgie) – 11, 14, 51, 52
Buen Retiro, královská rezidence (Španělsko) – 26, 56, 67, 68, 72
Bujaraloz, město (Španělsko) – 27
Burgos, město (Španělsko) – 18
Cabanillas de la Sierra, město (Španělsko) – 18
Cádiz, město (Španělsko) – 22, 57, 79
Calais, město (Francie) – 14
Calatayud, město (Španělsko) – 27
Calella, město (Španělsko) – 27
Candanos, město (Španělsko) – 27
Cervera, vesnice (Španělsko) – 27
Civitavecchia, město (Itálie) – 15
Cremona, město (Itálie) – 13, 15
Curych, město (Švýcarsko) – 14
Delft, město (Nizozemsko) – 14
Dordrecht, město (Nizozemsko) – 14
Düsseldorf, město (Německo) – 14
El Escorial, královský palác (Španělsko) – 26, 32, 67, 68, 70
El Pardo, královský letohrádek (Španělsko) – 25, 67, 68, 72
Figueres, město (Španělsko) – 27
Florence, město (Itálie) – 13, 15, 28
Foligno, město (Itálie) – 28
Frankfurt nad Mohanem, město (Německo) – 13, 14
Fuencaliente de Medinaceli, město (Španělsko) – 27
Gallarreta, vesnice (Španělsko) – 27
Girona, město (Španělsko) – 27
Gorica, město (Slovinsko) – 15, 28
Granada, město (Španělsko) – 22, 64, 79

Grenoble, město (Francie) – 22, 23, 28
 Guadalajara, město (Španělsko) – 27
 Haag, město (Nizozemsko) – 11, 14
 Heidelberg, město (Německo) – 14
 Chambéry, město (Francie) – 13
 Igualada, město (Španělsko) – 27
 Innsbruck, město (Rakousko) – 13, 14, 28
 Irun, město (Španělsko) – 17
 Janov, město (Itálie) – 9, 11, 15, 28, 63, 65, 75
 Katalánsko, historická země (Španělsko) – 27
 Koblenz, město (Německo) – 14
 Kolín nad Rýnem, město (Německo) – 13, 14
 Královský palác v Madridu (Španělsko) – 26, 67, 68, 72
 La Rochelle, město (Francie) – 17
 Lebritz, město (Španělsko) – 27
 Leiden, město (Nizozemsko) – 11, 14
 Lerida, město (Španělsko) – 27
 Lerma, město (Španělsko) – 18
 Les Mallorquines, město (Španělsko) – 27
 Linec, město (Rakousko) – 14
 Lisabon, město (Portugalsko) – 14, 22, 26, 32, 46–50, 56–59, 62–64, 79
 Livorno, město (Itálie) – 15, 63, 65
 Londýn, město (Anglie) – 14
 Loreto, město (Itálie) – 13, 14, 28
 Lovaň, město (Belgie) – 10, 11, 14
 Lublaň, město (Slovinsko) – 15, 28
 Lucca, město (Itálie) – 11, 28
 Lucemburk, město (Lucembursko) – 14
 Lyon, město (Francie) – 9, 11, 13–15, 28, 63, 65, 68–70, 75
 Madrid, město (Španělsko) – 7, 14–29, 38–70, 72–79
 Mantova, město (Itálie) – 13, 15, 28
 Marchamalo, město (Španělsko) – 27

Marseille, město (Francie) – 11, 28, 63, 65, 74, 75, 77
Martorell, město (Španělsko) – 27
Mechelen, město (Belgie) – 14
Mety, město (Francie) – 14
Milán, město (Itálie) – 13, 14, 15, 28
Mnichov, město (Německo) – 13, 14
Modena, město (Itálie) – 13–15, 28
Mohuč, město (Německo) – 14
Montélimar, město (Francie) – 28
Montpellier, město (Francie) – 28, 63, 65
Montserrat, horský masiv a benediktinský klášter (Španělsko) – 27
Nancy, město (Francie) – 13, 14
Nantes, město (Francie) – 17
Neapol, město (Itálie) – 13, 14, 28, 51
Norimberk, město (Německo) – 13, 14
Orleáns, město (Francie) – 17
Padova, město (Itálie) – 15, 17, 28
Pancorbo, město (Španělsko) – 18
Parma, město (Itálie) – 13–15, 28
Paříž, město (Francie) – 11, 13, 14, 17, 21, 28, 38–41, 44, 45
Pasov, město (Německo) – 14
Pavia, město (Itálie) – 13, 15
Perpignan, město (Francie) – 27, 28, 75
Perugia, město (Itálie) – 15, 22, 28, 46
Piacenza, město (Itálie) – 15, 28
Quintanavides, město (Španělsko) – 18
Richelieu, město (Francie) – 18
Robregordo, město (Španělsko) – 18
Rottenburg, město (Rakousko) – 28
Rotterdam, město (Nizozemsko) – 11, 14
Řezno, město (Německo) – 14
Řím, město (Itálie) – 11, 13–15, 21, 22, 24, 28, 43, 44

Saint Jean de Lux, město (Francie) – 17

Salzburg, město (Rakousko) – 13

San Sebastian, město (Španělsko) – 17, 18, 43

Sevilla, město (Španělsko) – 22, 57, 79

Siena, město (Itálie) – 11, 13, 14, 28, 46, 50, 60, 62, 63, 65, 71

Sigüenza, město (Španělsku) – 27

Štrasburk, město (Francie) – 13, 14

Štýrský Hradec, město (Rakousko) – 15, 28

Tolentino, město (Itálie) – 28

Tolosa, město (Španělsko) – 18

Toulon, město (Francie) – 11, 28

Tours, město (Francie) – 17

Tresmillo, město (Španělsko) – 18

Trevír, město (Německo) – 14

Trident, město (Itálie) – 13, 28

Turín, město (Itálie) – 13–15, 28, 65

Ulm, město (Německo) – 13

Utrecht, město (Nizozemsko) – 11, 14

Valence, město (Francie) – 28

Verona, město (Itálie) – 13, 28

Vicenza, město (Itálie) – 13

Vídeň, město (Rakousko) – 24, 25, 29, 38–41, 47–50, 60–63, 68–71, 79

Vienne, město (Francie) – 28

Villafranca de Ebro, město (Španělsko) – 27

Vitoria-Gasteiz, město (Španělsko) – 18

Würzburg, město (Německo) – 14

Zaragoza, město (Španělsko) – 27

Zegama, město (Španělsko) – 18

Seznam zdrojů a literatury

Literatura

- BAĐURA, Bohumil. Ditrichštejnové a Španělsko. In: BARTEČEK, Ivo – RESKA, Jaroslav (edd.). *České země a Španělsko: Z dějin česko-španělských vztahů*. Ostrava 1996, s. 41–59.
- BÍLKOVÁ, Simona – POLÍŠENSKÝ, Josef (edd.). *Česká touha cestovatelská: Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989.
- BRIQUET, Charles M. *Les Filigranes: dictionaire historique des marques du papier*. Díl 1, 2, 3, 4. Hildesheim, Zurich, New York, Olms 1991.
- CERMAN, Ivo. Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert. In: SCHEUTZ, Martin – SCHMALE, Wolfgang – ŠTEFANOVÁ, Dana (edd.). *Orte des Wissens*. Bochum 2004 (Jahrbuch der Österreichische Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts. Sonderdruck 18-19), s. 49–78.
- CERMAN, Ivo. Pojmy „frakce“, „strana“ a „kabala“ v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I. In: *Český časopis historický*, 100/2002. Praha 2002, s. 33–54.
- Harrach, Ferdinand Bonaventura Graf von. In: *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)* [online]. Band 10. Lipsko 1879 [cit. dne 30-07-2020], s. 629–632. Dostupné z: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Harrach,_Ferdinand_Bonaventura_Graf_von.
- HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva – TESAŘÍKOVÁ, Alexandra. *Přes Alpy a Pyreneje. Kavalírská cesta Heřmana Jakuba Černína do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska. Edice cestovního deníku z let 1678–1682*. Praha 2014.
- HOJDA, Zdeněk. Z katolického exilu do západní Evropy, „Velká cesta“ Jiřího Adama z Martinic v letech 1620 – 1624. In: BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTOVÁ, Michaela (edd.). *Cesty a cestovatelé v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1995, s. 301–306.
- James II. of Great Britain and Ireland. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. Band 15: Italy – Kyshtym. London 1911 [cit. dne 30-07-2020], s. 138. Dostupné z: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/James_II._of_Great_Britain_and_Ireland.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena. Kavalírská cesta Ferdinanda Jana z Lichtenštejna. In: *Časopis Slezského zemského muzea*. Série B. 57. 2008, s. 220–227.
- KROUPA, Jiří. Ditrichštejnové v polovině 17. století a model tzv. kavalírské cesty. In: *Historická Olomouc a její současné problémy* 4. Olomouc 1983, s. 109–115.
- KUBEŠ, Jiří. *Náročné dospívání urozených: Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Pelhřimov 2013.
- KUBEŠ, Jiří, (ed.). *Šlechtic na cestách v 16.-18. století: sborník příspěvků (nejen) ze 3. adventního kulatého stolu, který se na téma "Prameny k dějinám šlechtického cestování, 1550-1800" konal na půdě katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005*. Pardubice 2007.
- LUSKA, Stanislav. *Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna*. Brno 2014. Magisterská diplomová práce.

ORÁLKOVÁ, Zuzana. *František Antonín z Ditrichštejna a jeho duchovní dráha. Cesta šlechtice do řad Tovaryšstva Ježíšova ve 2. polovině 17. století* [online]. Olomouc, 2017. [cit. dne 08-07-2020] Diplomová práce. Dostupné z: https://theses.cz/id/eytuo3/DP_tisk.pdf?info=1;issn=Jesuit%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DJesuit%26start%3D11.

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. 19. díl. Praha 1902.

PÁNEK, Jiří. Čeští cestovatelé v renesanční Evropě. In: *Český časopis historický*. 1990, s. 661–682.

PÖTTING, Francisco Eusebio de – NIETO NUÑO, Miguel (ed). *Diario del conde de Pötting, embajador del Sacro Imperio en Madrid (1664-1674)*. Madrid 1993.

SCHNIZL, Adolf. Montecuccoli, Raimund Fürst von. In: *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)* [online]. Band 22, Leipzig 1885 [cit. dne 29-07-2020], s. 183–189. Dostupné z: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Montecuccoli,_Raimund_F%C3%BCrst_von.

SMÍŠEK, Rostislav. *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenbergů za vlády Leopolda I*. České Budějovice, 2009.

SMÍŠEK, Rostislav. Služba a paměť: Dvorská kariéra Ditrichštejnů jako nadgenerační životní ideál. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*. Praha 2007, s. 157–170.

SPÁČILOVÁ, Libuše – SPÁČIL, Vladimír – BOK, Václav. *Glosář starší němčiny k českým pramenům. Glossar des älteren Deutsch zu böhmischen Quellen*. Olomouc 2014.

ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002.

WURZBACH, Constantin von. Dietrichstein, Maximilian. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* [online]. 3. Theil. Vídeň 1858 [cit. dne 08-07-2020], s. 299. Dostupné z: <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11807&page=303&scale=3.33&viewmode=fullscreen>.

Internetové zdroje

Ayuntamiento de Lerma. Historia. *Lerma* [online]. Dostupné z: <http://lerma.burgos.es/content/historia>, cit. dne 08-07-2020.

El Escorial. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/El_Escorial, cit. dne 11-08-2020.

El Pardo. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: [https://es.wikipedia.org/wiki/El_Pardo_\(Madrid\)](https://es.wikipedia.org/wiki/El_Pardo_(Madrid)), cit. dne 11-08-2020.

Hauptstaatsarchiv Stuttgart. Wasserzeichensammlung Piccard. *Piccard-Online* [online]. Dostupné z: <https://www.piccard-online.de/start.php>, cit. dne 01-08-2020.

Landesarchiv Baden-Württemberg. *Wasserzeichen-Informationssystem* [online]. Dostupné z: <https://www.wasserzeichen-online.de/wzis/index.php>, cit. dne 01-08-2020.

List of ambassadors of the United Kingdom to Spain. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_ambassadors_of_the_United_Kingdom_to_Spain, cit. dne 30-07-2020.

Liste der Ritter des Ordens vom Goldenen Vlies. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Ritter_des_Ordens_vom_Goldenen_Vlies, cit. dne 12-07-2020.

Manuel Enríquez de Guzmán a Córdoba. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Manuel_Enr%C3%ADquez_de_Guzm%C3%A1n_y_C%C3%B3rdoba, cit. dne 31-07-2020.

MAREK, Miroslav. Dietrichstein 6. *Genealogy.eu* [online]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html>, cit. dne 03-07-2020.

Monroy (Adelsgeschlecht). *Wikipedia* [online]. Dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Monroy_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Monroy_(Adelsgeschlecht)), cit. dne 30-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140826065510/https://www.reppa.de/>, cit. dne 01-08-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Doppia. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20131226010538/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Doppia.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Dublone. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150619091632/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Dublone.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Dukat. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150619080512/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=d&link=Dukat.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Floren. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140312225017/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=f&link=Floren.htm#UyDkryj7Q2w>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Pistole. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20141007004138/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=p&link=Pistole.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Real. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20131226021249/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=r&link=Real.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Münzenversandhaus Reppa. Tolar. *Das große Reppa Münzen-Lexikon* [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140730045432/http://www.reppa.de/lex.asp?ordner=t&link=Taler.htm>, cit. dne 31-07-2020.

Palacio del Buen Retiro. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Palacio_del_Buen_Retiro, cit. dne 11-08-2020.

Stammliste der Habsburger. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Stammliste_der_Habsburger, cit. dne 31-07-2020.

TOMASSINI, Giovanni Battista. "A la brida" and "a la gineta." Different riding techniques in the late Middle Ages and the Renaissance. *The Works of Chivalry* [online]. <http://worksofchivalry.com/a-la-brid-a-and-a-la-gineta-different-riding-techniques-in-the-late-middle-ages-%E2%80%A8and-the-renaissance/>, cit. dne 06-07-2020.

Archivní prameny

Moravský zemský archiv (MZA), fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360.

— Instruction für den graffen hoffmeister, fol. 21–24, 25–28.

— *korespondence z cesty do Španělska*, fol. 333–361, 506–537.

— Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres, fol. 31–35.

— Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672, fol. 29–30.

— Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672, fol. 68–72.

— *plán cesty bez Španělska*, fol. 12–15, 16–17, 19–20.

— *plán cesty ze Španělska do Itálie*, fol. 2–4.

Seznam příloh

Příloha 1 – Tabulky.....	i
1.1 Korespondence z kavalírské cesty do Španělska	i
1.2 Dopisy z kavalírské cesty do Španělska.....	ii
1.3 Koncepty z kavalírské cesty do Španělska.....	iii
1.4 Korespondence z kavalírské cesty do Španělska včetně chybějících položek	iv
1.5 Dochované přehledy útrat	vi
Příloha 2 – Ofocená korespondence.....	vii
1. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu), Vídeň, 5. července 1671, fol. 358, 359.	vii
2. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu), Vídeň, 13. srpna 1671, fol. 357.....	x
3. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 25. listopadu 1671, fol. 361.....	xii
4. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 24. listopadu 1671, fol. 537.	xiv
5. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 9. prosince 1671, fol. 360.....	xvi
6. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 6. ledna 1672, fol. 533.	xvii
7. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 6. ledna 1672, fol. 355.....	xviii
8. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 7. ledna 1672, fol. 535.	xx
9. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 20. ledna 1672, fol. 351.....	xxi
10. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro hofmistra Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 10. února 1672, fol. 534.	xxiii
11. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 17. února 1672, fol. 347, 348.	xxv
12. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 17. února 1672, fol. 532.	xxviii
13. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 2. března 1672, fol. 345, 346.....	xxx
14. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 3. března 1672, fol. 349.....	xxxiii
15. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 16. března 1672, fol. 343.....	xxxiv
16. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 30. března 1672, fol. 527.	xxxv

17. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 30. března 1672, fol. 341.....	xxxvi
18. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 2. dubna 1672, fol. 530.	xxxviii
19. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 21. dubna 1672, fol. 526.	xxxix
20. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 5. května 1672, bez fol.	xli
21. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 8. června 1672, fol. 523, 524.	xlii
22. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 22. června 1672, fol. 521.	xliv
23. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 22. června 1672, fol. 337.....	xlv
24. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 6. července 1672, fol. 339.	xlvi
25. Koncept dopisu Ferdinanda Ditrichštejna pro vídeňského kupce a bankéře Bartolottiho, Vídeň, 12. července 1672, fol. 519	l
26. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 15. července 1672, fol. 520.	li
27. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 20. července 1672, fol. 335.	lii
28. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 28. července 1672, fol. 518.	liv
29. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 3. srpna 1672, fol. 516.	lv
30. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 3. srpna 1672, fol. 514, 515.....	lvii
31. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 17. srpna 1672, fol. 512.....	lx
32. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 17. srpna 1672, fol. 510.	lxii
33. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 31. srpna 1672, fol. 506.	lxiv
34. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 31. srpna 1672, fol. 333.....	lxv
Příloha 3 – Ukázky filigránů	lxvii
Příloha 4 – Ukázky pečetí	lxx
Příloha 5 – Ukázka přehledu útrat.....	lxxi
Příloha 6 – Slovníček	lxxii

Příloha 1 – Tabulky

1.1 Korespondence z kavalírské cesty do Španělska

Pořadí v edici	Fol.	Datum	Kdo Komu	Druh
1.	358, 359	5. července 1671	Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna	koncept
2.	357	13. srpna 1671	Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna	koncept
3.	361	25. listopadu 1671	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
4.	537	24. listopadu 1671	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
5.	360	9. prosince 1671	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
6.	353	6. ledna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
7.	355	6. ledna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
8.	535	7. ledna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
9.	351	20. ledna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
10.	534	10. února 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	koncept
11.	347,348	17. února 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
12.	532	17. února 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
13.	345,346	2. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
14.	349	3. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
15.	343	16. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
16.	527	30. března 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
17.	341	30. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
18.	530	2. dubna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
19.	526	21. dubna 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	koncept

20.	bez fol.	5. května 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	koncept
21.	523, 524	8. června 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
22.	521	22. června 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
23.	337	22. června 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
24.	339	6. července 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
25.	519	12. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Bartolottiho	koncept
26.	520	15. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	koncept
27.	335	20. července 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
28.	518	28. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	koncept
29.	516	3. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
30.	514, 515	3. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
31.	512	17. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
32.	510	17. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
33.	506	31. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis
34.	333	31. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	dopis

1.2 Dopisy z kavalírské cesty do Španělska

Pořadí v edici	Datum	Kdo komu
3.	25. listopadu 1671	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
4.	24. listopadu 1671	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
5.	9. prosince 1671	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
6.	6. ledna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
7.	6. ledna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
8.	7. ledna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna

9.	20. ledna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
11.	17. února 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
12.	17. února 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
13.	2. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
14.	3. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
15.	16. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
16.	30. března 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
17.	30. března 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
18.	2. dubna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
21.	8. června 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
22.	22. června 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
23.	22. června 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
24.	6. července 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
27.	20. července 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
29.	3. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
30.	3. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
31.	17. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna
32.	17. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
33.	31. srpna 1672	Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna
34.	31. srpna 1672	Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna

1.3 Koncepty z kavalírské cesty do Španělska

Pořadí v edici	Datum	Kdo komu
1.	5. července 1671	Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna
2.	13. srpna 1671	Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna
10.	10. února 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena
19.	21. dubna 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena
20.	5. května 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena
25.	12. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Bartolottiho
26.	15. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena
28.	28. července 1672	Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena

1.4 Korespondence z kavalírské cesty do Španělska včetně chybějících položek

Chybějící položky jsou vyznačeny kurzívou.

Kdo Komu	Datum	Poznámka
Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna	5. července 1671	V edici č. 1.
Ferdinand z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna	13. srpna 1671	V edici č. 2.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	25. listopadu 1671	V edici č. 3
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	24. listopadu 1671	V edici č. 4
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Filipa Zikmunda z Ditrichštejna</i>	<i>3. prosince 1671</i>	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 7.</i>
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	9. prosince 1671	V edici č. 5.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	6. ledna 1672	V edici č. 6
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	6. ledna 1672	V edici č. 7
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	7. ledna 1672	V edici č. 8
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Zikmunda z Ditrichštejna</i>	<i>14. ledna 1672</i>	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 11.</i>
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena</i>	<i>14. ledna 1672</i>	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 12.</i>
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	20. ledna 1672	V edici č. 9.
Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	10. února 1672	V edici č. 10.
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Filipa Zikmunda z Ditrichštejna</i>	<i>10. února 1672</i>	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 15.</i>
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	17. února 1672	V edici č. 11.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	17. února 1672	V edici č. 12.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	2. března 1672	V edici č. 13.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	3. března 1672	V edici č. 14.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	16. března 1672	V edici č. 15.

<i>Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna</i>	17. března 1672	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 19.</i>
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	30. března 1672	V edici č. 16.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	30. března 1672	V edici č. 17.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	2. dubna 1672	V edici č. 18.
Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	21. dubna 1672	V edici č. 19.
Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	5. května 1672	V edici č. 20.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	8. června 1672	V edici č. 21.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	22. června 1672	V edici č. 22.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	22. června 1672	V edici č. 23.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	6. července 1672	V edici č. 24.
Ferdinand z Ditrichštejna pro Bartolottiho	12. července 1672	V edici č. 25.
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Filipa Zikmunda z Ditrichštejna</i>	13. července 1672	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 31.</i>
Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	15. července 1672	V edici č. 26.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	20. července 1672	V edici č. 27.
<i>Ferdinand z Ditrichštejna pro Filipa Zikmunda z Ditrichštejna</i>	27. červenec 1672	<i>Chybějící. Odkaz v dopise č. 34.</i>
Ferdinand z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena	28. července 1672	V edici č. 28.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	3. srpna 1672	V edici č. 29.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	3. srpna 1672	V edici č. 30.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	17. srpna 1672	V edici č. 31.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	17. srpna 1672	V edici č. 32.
Gottfried Zurmöllen pro Ferdinanda z Ditrichštejna	31. srpna 1672	V edici č. 33.
Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna	31. srpna 1672	V edici č. 34.

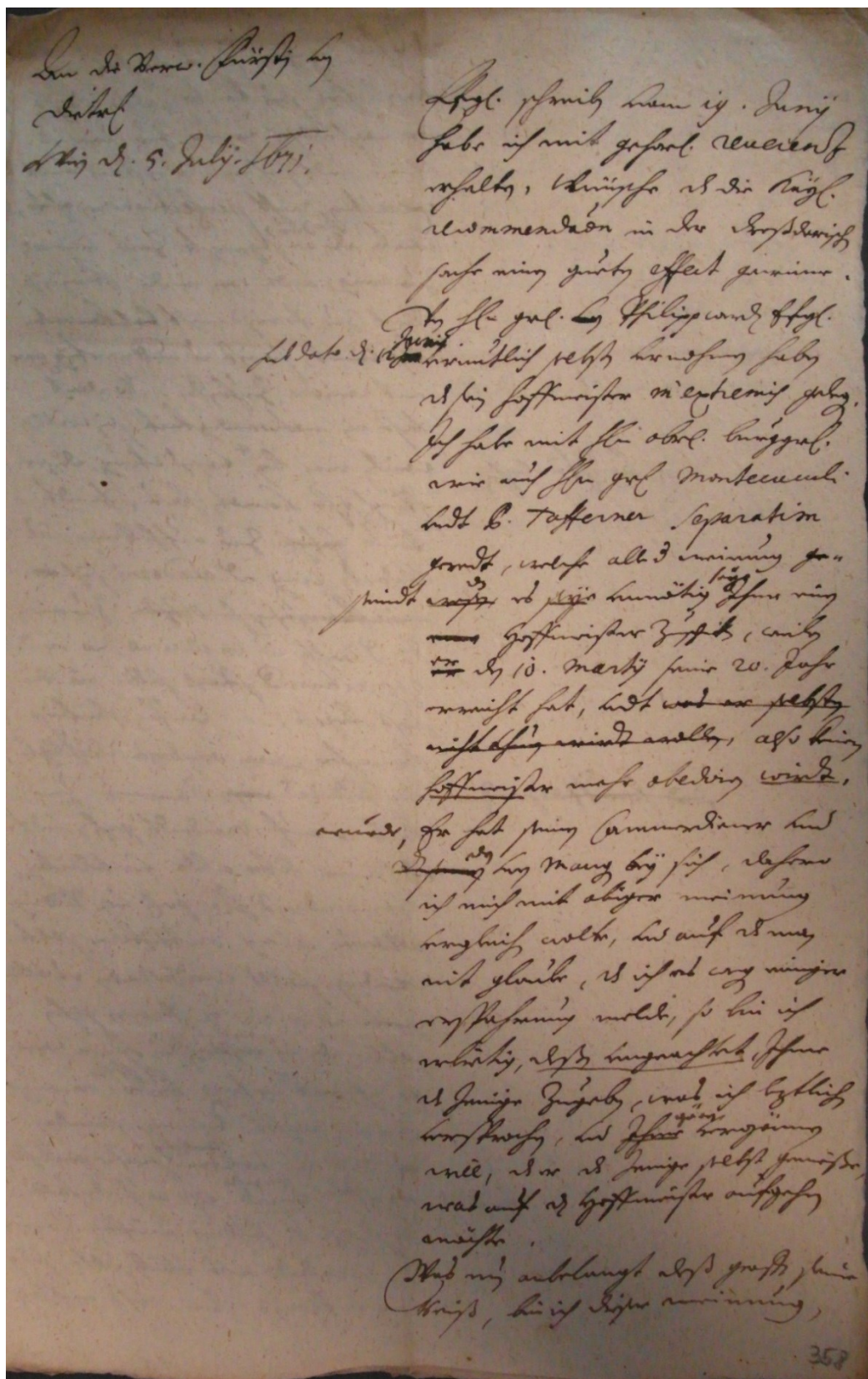
1.5 Dochované přehledy útrat

č.	Název	Datum, místo	Za období	Uloženo
1.	Rechnung von 1. [Septem]bris 1671 bis ultima Decembris selbig[es] Jahres	6. ledna 1672, [Madrid] ¹	září až prosinec 1671	MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 31–35.
2.	Rechnung von 1. January bis ultima Marty 1672	30. března 1672, Madrid	leden až březen 1672	MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 29–30.
3.	Rechnung von 1. [Septem]bris bis ultima [Novem]bris 1672	3. prosince 1672, Grenoble	září až listopad 1672	MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 68–72.

¹ Zde místo vydání není uvedeno, ale víme, že hrabě Ditrichštejn tehdy pobýval v Madridu.

Příloha 2 – Ofocená korespondence

1. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu), Vídeň, 5. července 1671, fol. 358, 359.

auch gemacht nach Italien
 sollte, (Stell, offst. aber so viel wie
 Krieg als als geschickter, in
 andern dem gl. K. K. K. K. K.
 2. best. so wie ich es auch meine
 gar sehr geschicklich, es ist
 eine kleine Veranlassung aber
 nicht genug, weil gar
 schwer zu dem off. K. K. K.
 effecten rade in Antwort
 Zuzug.

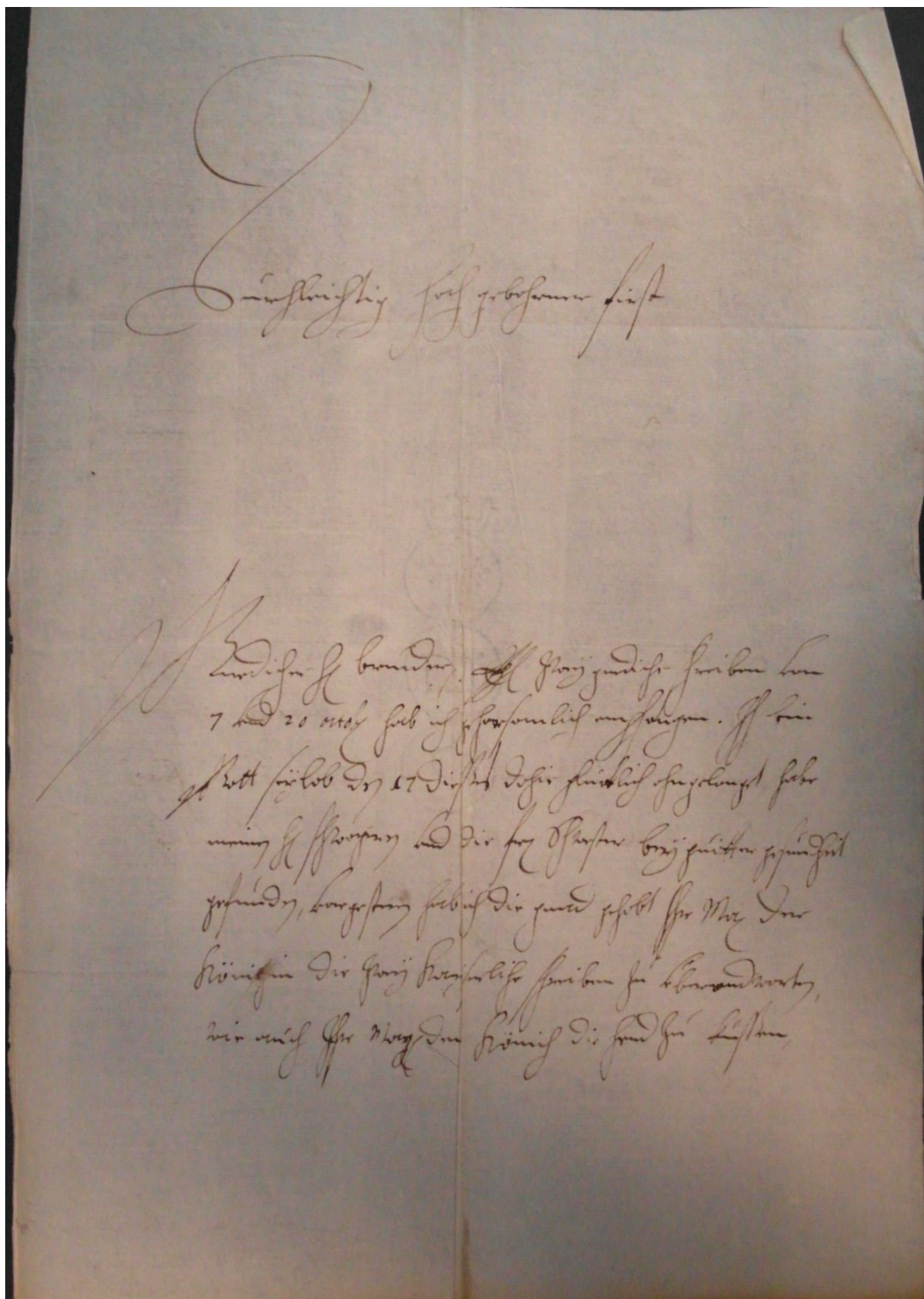
Die Litteratur zu K. K. K.
 ist mit offst. und K. K. K.

[illegible]

^x
was si also in Maderitt ankommen werden
sowen si d'elke Spannen müssen
vahn in der Stadt bis in die
den form der Pfeffer Legen wird.

Vorher in der Stadt der ein von Rotten
hand an der von Rotten mit ihm in Spanien
gehen wollen, wahn man nun kann die
Stadt herüber kan, hand es auch hier
sichere hand lüchig ist, was an die gute con-
fugie in's amme geht, als das sie aus
die Stadt hier herüber, ^x das mir an
den neuen angeschlossen ist. d'ingst
in die, hand das Rotten für die: d'
mir geht das die hand herüber

3. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna,
Madrid, 25. listopadu 1671, fol. 361.

You and mine paper left behind
 and a paper
 Off. Op. H. by Dickstein 364

[illegible]

[illegible]

537

*Henderson's fine got up from
Guthrie Jamieson*

5. Dopis Filip Zikmund z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 9. prosince 1671, fol. 360.

Dringlich 1798

[illegible]

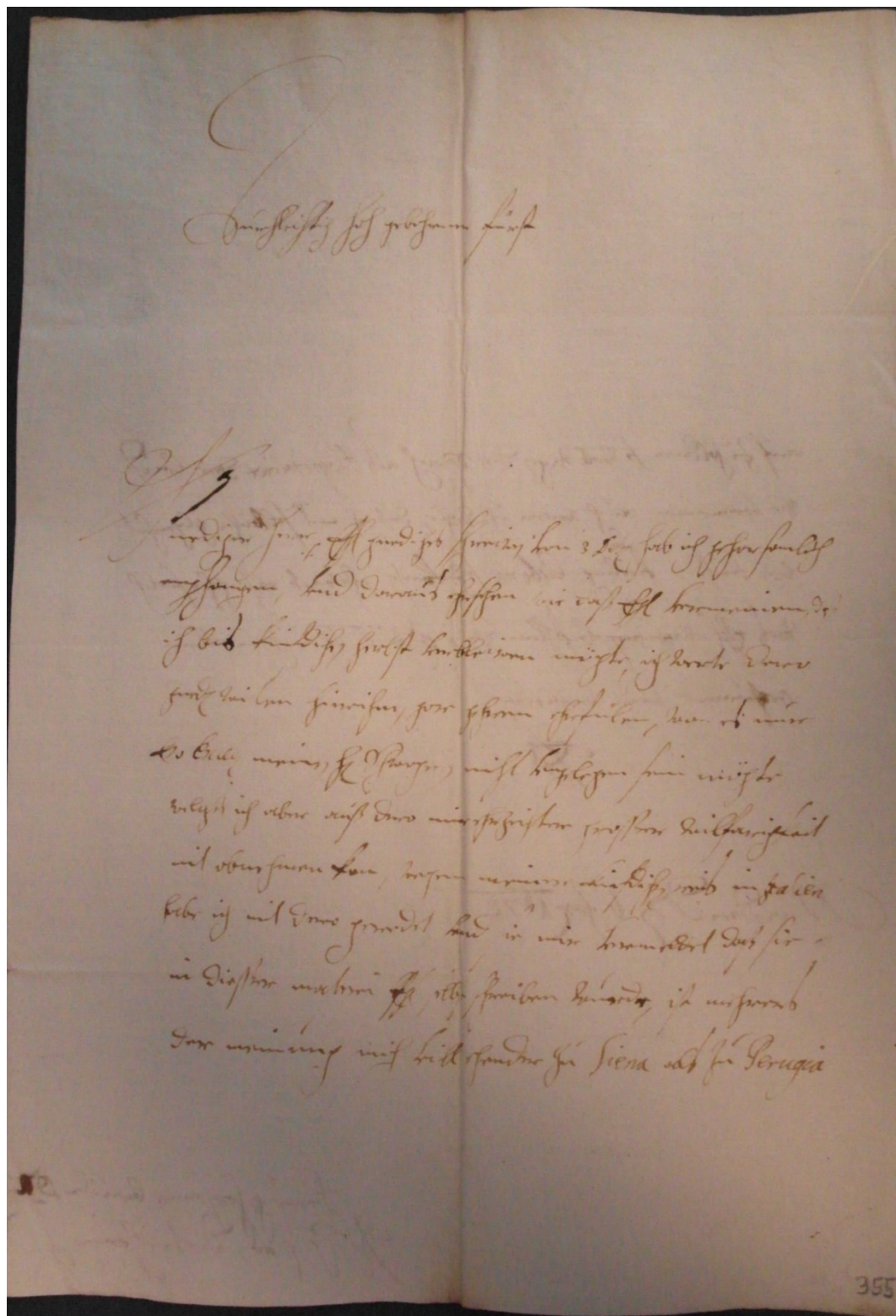
Madrid 9 Decbr 1671

Printed by E. L. Smith

Handwritten: *Handwritten: 360*

[illegible]

7. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna,
Madrid, 6. ledna 1672, fol. 355.

aus zu stellen so wird bey dem Tode als Hypocriten der Lenz
die Lenden auf beiden ist bey, das ist mit selbigen gleiches
bei Linsen führung Linsen so Linsen, also auch alle führung
und die führung Linsen den Linsen, ist mit Linsen
Linsen Linsen Linsen.

St

Medizin 6. Jan 1772

Linsen führung Linsen Linsen
Linsen führung Linsen Linsen

Lisboa

Madrade 9te June 1871.

Lindenberg & Co. Hamburg
G. J. H. Müller

535

[illegible]

[illegible]

ich sel in dem Todwasser erweicht,
solche Dinge die sich leicht abwaschen
so ich in dem Trossen communiciren
werde. Und wird bei dieser Zeit abson-
derlich zu consideriren sein, das solche ab-
geschaltete angestrichelt wird, damit der Herr
Tross bei der grossen Zeit widersteht
zu bleiben, wie möglich, also es den bis
auf die feste zu erhalten sein wird.
Wie ich aber neuer Statu sein wird
abgeschaltete, und wie bei dem Tag
nach einer die ganze Form wird,
solche wird ich das gewisse wissen
und diese das spezifische Repetition
ansehen werden. Und ich am Ende in ihnen wissen wird
das ich die ganze Form wird.

[illegible]

ist mir wohl dem Dicht ist mir desto mehr ein Wunsch
ein wenig zu schreiben, der Liederbuch ist mir schon
ganz gewohnt dem Liede dem ich stehet wie dem Thier
Es hat schon viele Jahre Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir
Es hat schon dem Liede Thier, was ich ist mir

Ich bin sehr dankbar für die
 Güte und die Hilfe die ich
 von Ihnen erhalten habe und
 hoffe dass Sie mir noch
 viel Gutes tun werden.
 Mit freundlichen Grüßen
 Ihr ergebener Diener
 J. H.

Wien den 17. Feb. 1772

Ich bin sehr dankbar für die
 Güte und die Hilfe die ich
 von Ihnen erhalten habe und
 hoffe dass Sie mir noch
 viel Gutes tun werden.
 Mit freundlichen Grüßen
 Ihr ergebener Diener
 J. H.

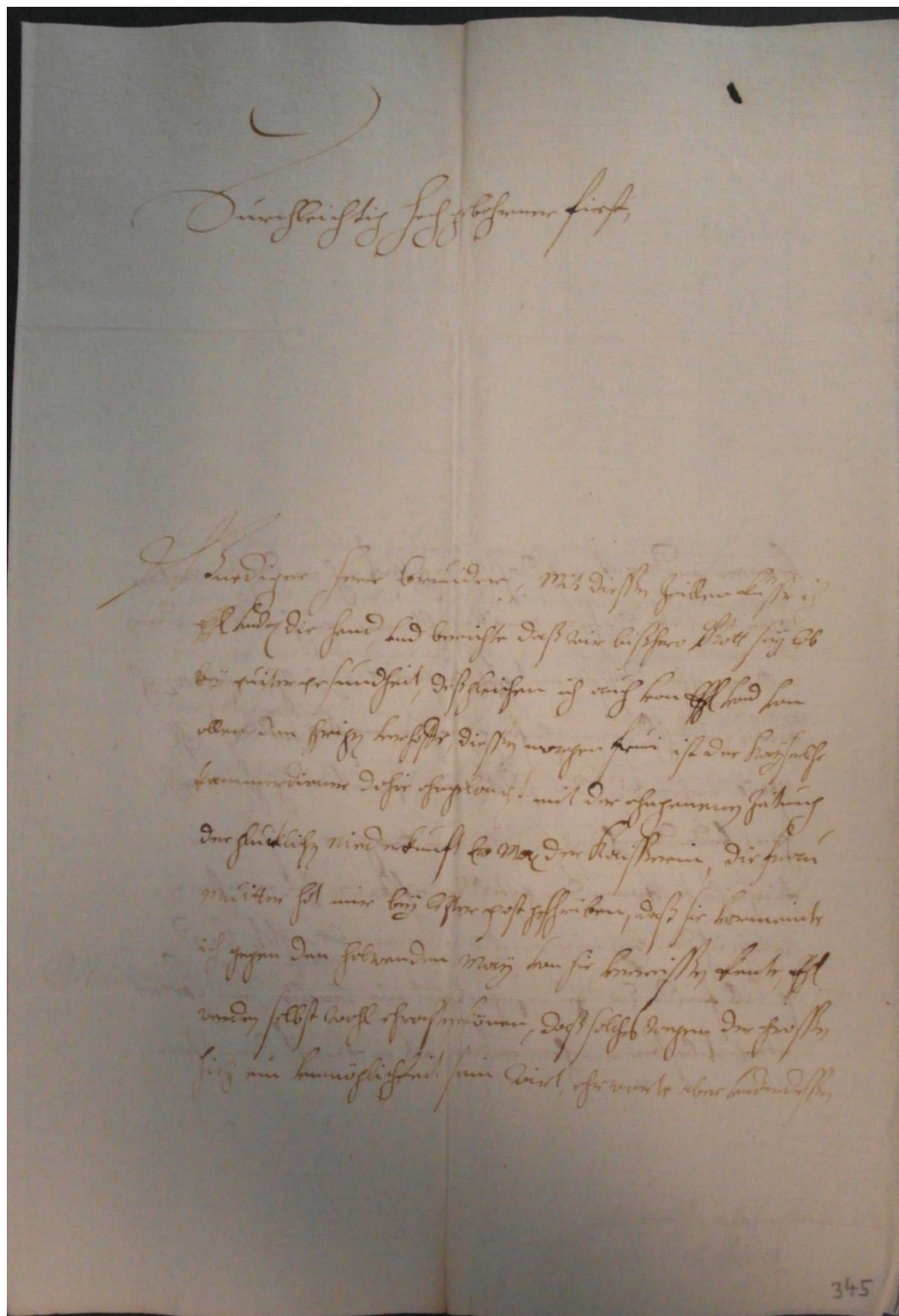
12. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 17. února 1672, fol. 532.

[illegible]

Madame. 9. 17. 1842.

Kindelheim geborgt am 1. Novbr
G. Z. m. l. l.

13. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 2. března 1672, fol. 345, 346.

hervor und wird, auf dieß immer, auch in dieser materi-
gestellten fahr, die fahr mitteln ist mir auch immer und immer
und immer, das für mit der fahrt beifolgt mit dem ist
dieser, die fahrt immer fahrt immer immer, und daß die
dieser immer für die fahrt immer immer immer, die
janz hundertmal das für immer immer immer immer
dieser fahrt immer, die fahrt immer immer immer immer
dieser ist die fahrt immer immer immer immer, und
je mehr fahrt die fahrt immer immer immer immer
immer immer immer immer, als in immer immer immer

Und dieses meine liebste inclination hab ich mich dahin
 zu setzen gott so die selbe befehle in dieser sache
 kommt mit der seinigen überein zu communiciren und ich
 mit eifrigkeit diesen schreiben folge, für mich *Al. Exorcista*
 und exorcismen somit geschicket und befohlen.

Martinus 292 Martini 72

Und dieses meine liebste inclination hab ich mich dahin
 zu setzen gott so die selbe befehle in dieser sache
 kommt mit der seinigen überein zu communiciren und ich
 mit eifrigkeit diesen schreiben folge, für mich *Al. Exorcista*
 und exorcismen somit geschicket und befohlen.

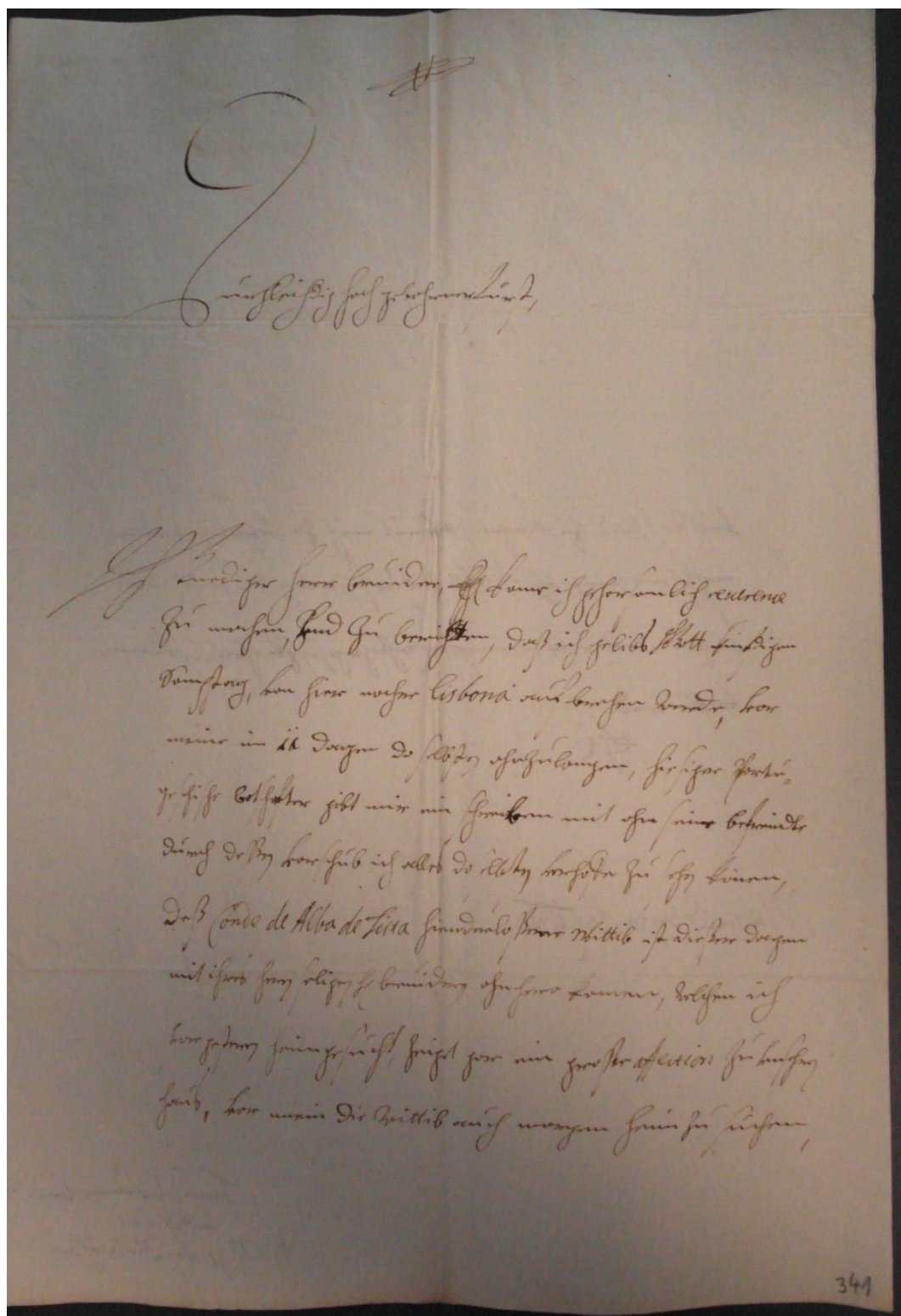
346

[illegible]

[illegible]

[illegible]

17. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna,
Madrid, 30. března 1672, fol. 341.

Ludw. v. Bayern, so mit uns zu besuchend
musselne hier offentlich über die
folgende mit beständigkeit auszuforschen
sich solten können
behalten.

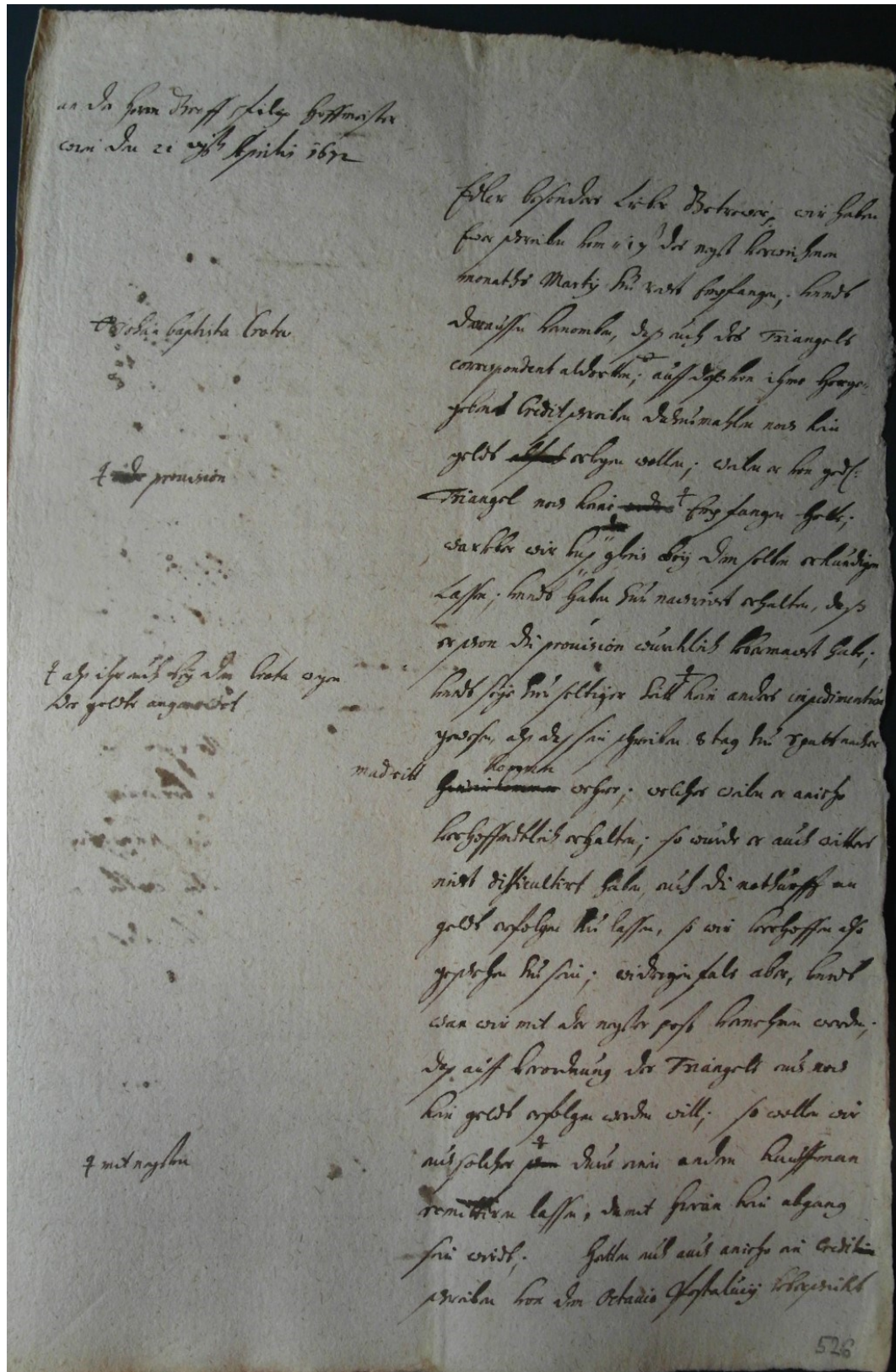
Egl

München d. 30. Nov. 1772

Trunkester amme
Ludw. v. Bayern
H. v. d. D. v. d. D. v. d. D.

[illegible]

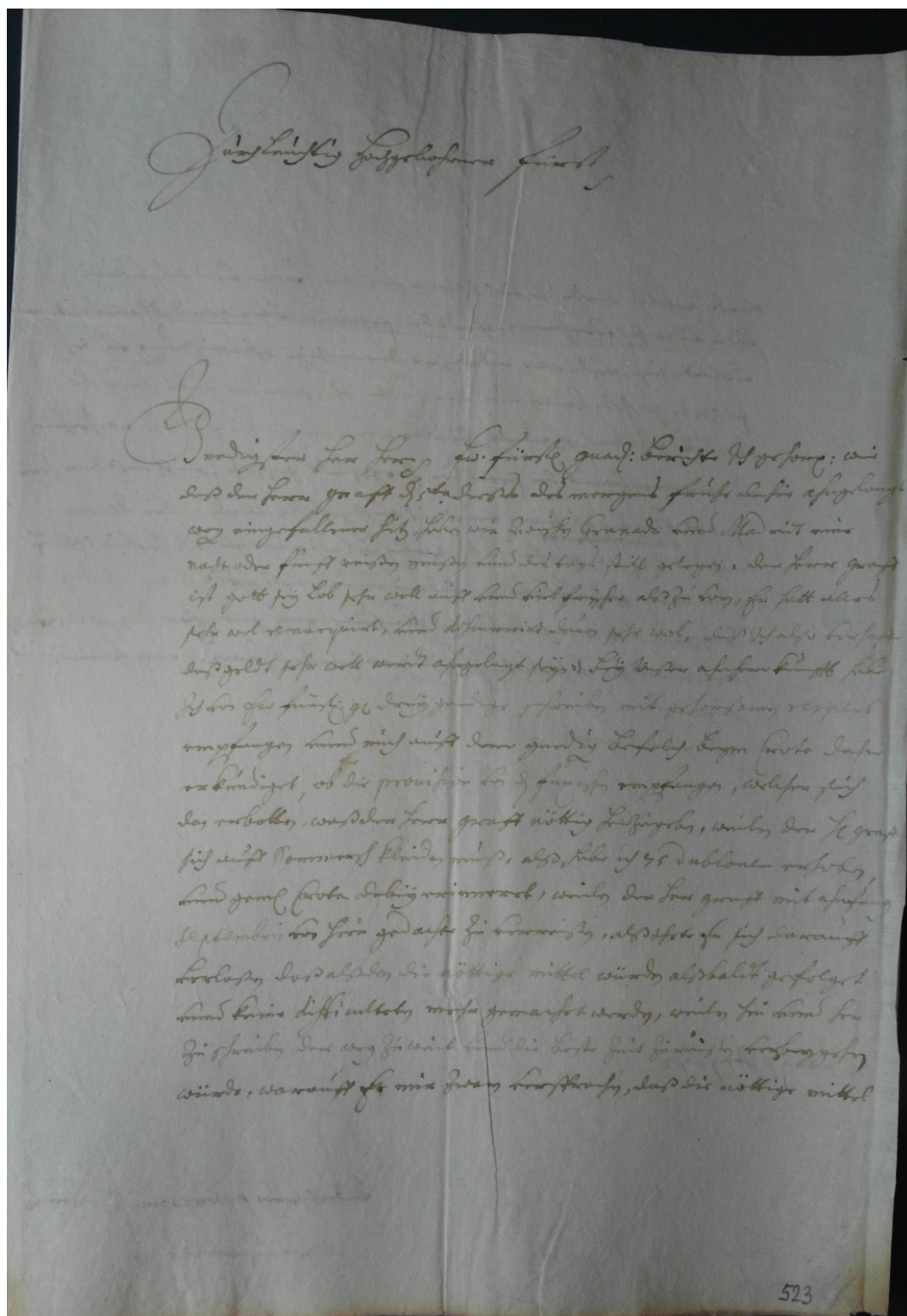
19. Koncept dopisu Ferdinanda z Ditrichštejna pro Gottfrieda Zurmöllena, Vídeň, 21. dubna 1672, fol. 526.

[illegible]

[illegible]

21. Dopis Gottfrieda Zurmöllena pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 8. června 1672, fol. 523, 524.

ma ad
Barcelonne
Chongcton .
Marseille
Pⁱⁿ
Genoa .
Pⁱⁿ
Lisboa .
Pⁱⁿ
Lima .

524

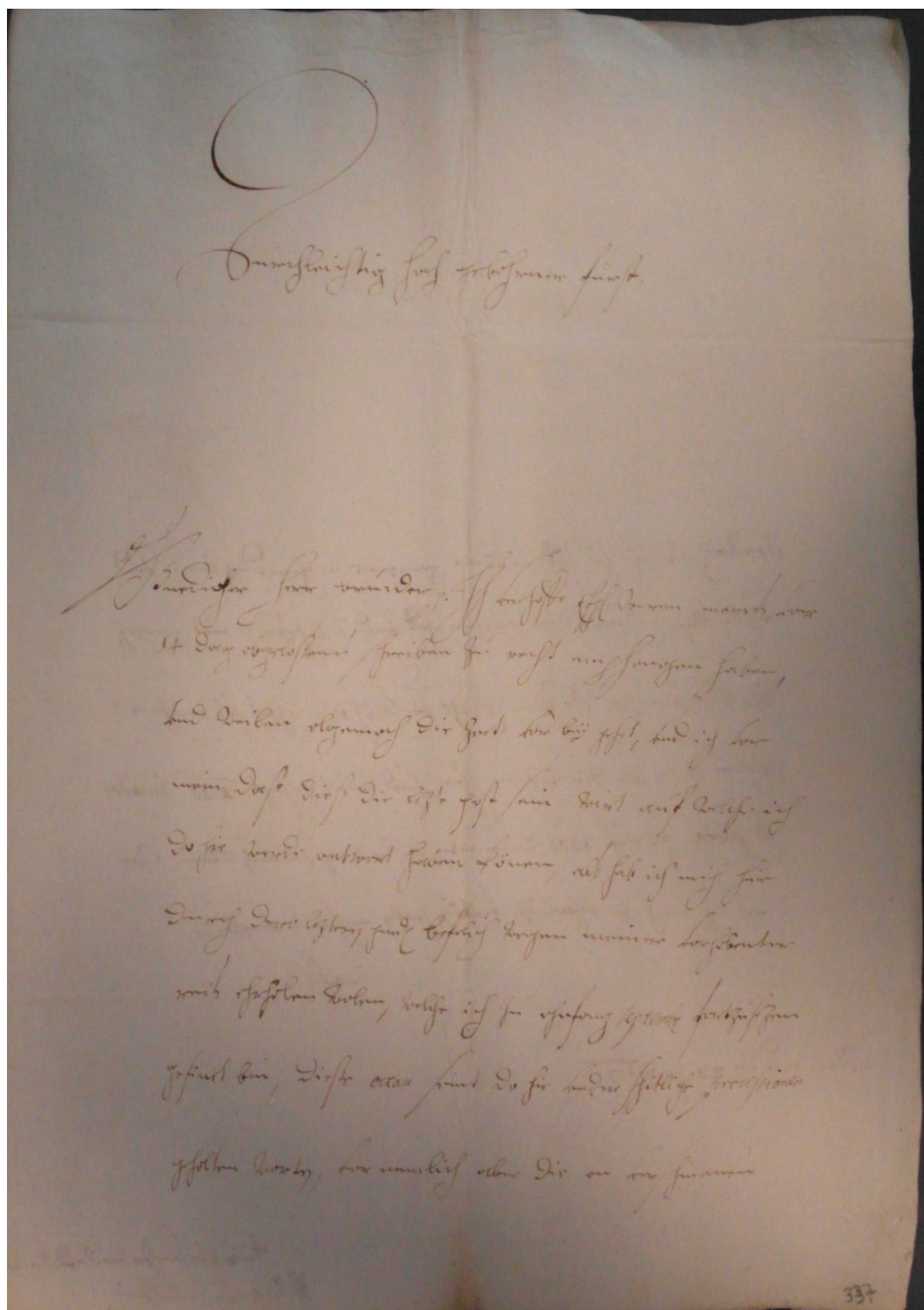
[illegible]

würde provision nicht bedürftig, sondern dass der aufst. p. m. möge
damit den f. m. gewist seyn, dass er die nöthige mittel zu den
w. s. ohne f. m. empfangen könne. wofür mit ihm die best. l. s. f. m.
nach demselben empfangen werden.
die. m. s. o. m. s.:

M. d. g. e. r. f. m. 1672.

Adolphus von Hessen
Gen. d. m. s.

23. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna,
Madrid, 22. června 1672, fol. 337.

[illegible]

Kloster zu sehen, sehr sonnenklar auf dem Fels, dessen Land das
brünliche Salzwasser zu sehen, wird auf der Abgrenzung zu manchen
welchen noch steht, mit der Befestigung sich gerade auf dem Lande.

Wien am 27. July 1872.

Im Auftrag des Herrn Dr. Dr. Dr.
H. v. S. v. S. v. S.

25. Koncept dopisu Ferdinanda Ditrichštejna pro vídeňského kupce a bankéře Bartolottiho, Vídeň, 12. července 1672, fol. 519

an fr. Bartolotto vyz. den 12. July.
1672

Erhaltung seiner ewigen Ehre
In welchem, hi. seiner fr. Bartolotto
Konsolidierung.

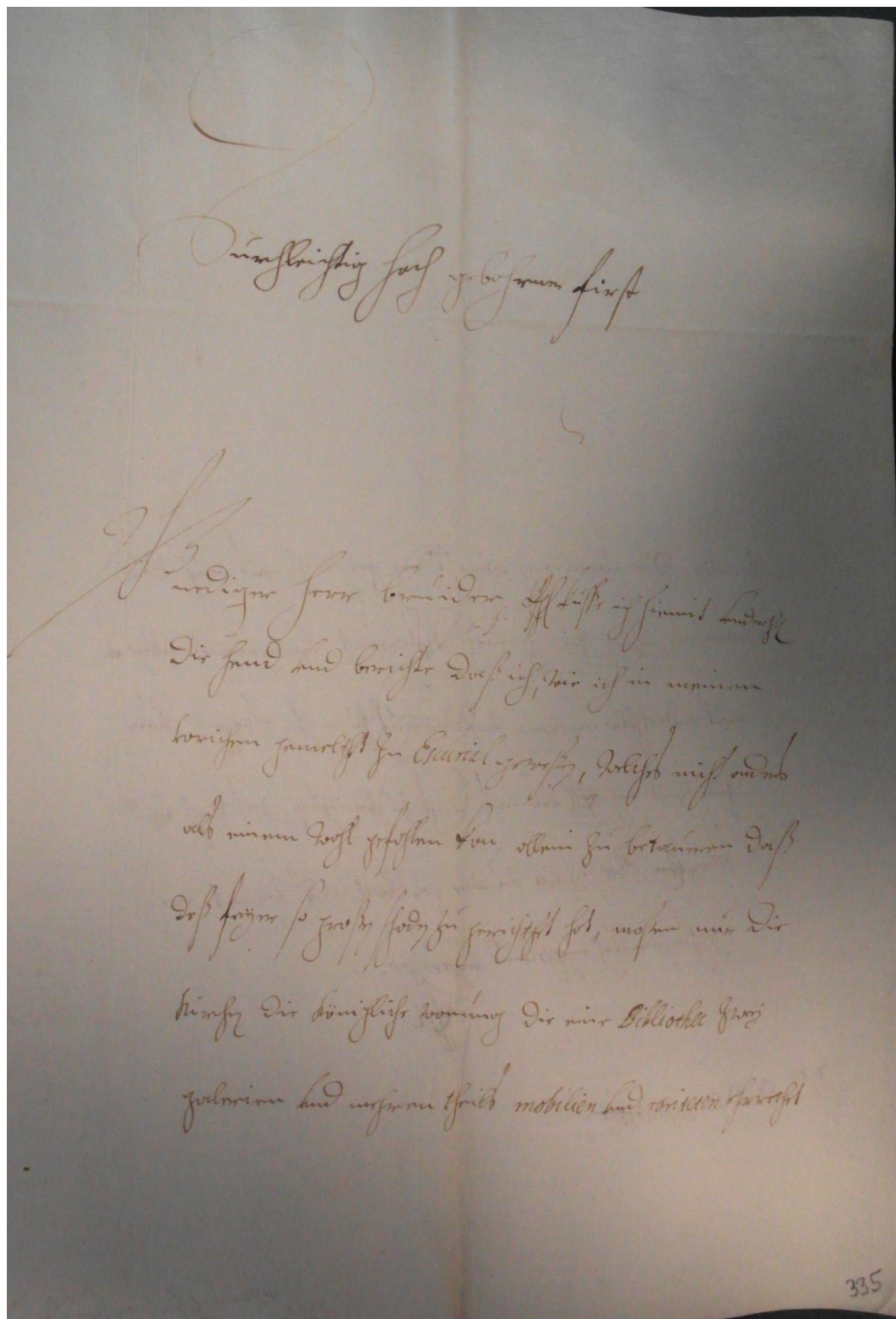
+ Nach dem das hi. Konsolidierung hi.
tho; hi. das hi. Drappa. Lamm
hi. nachtriffen an goldt. ewige. aufgelegt
wird

Lien - also an demselben befohlen wurde, hi. nach
dieser quiblung anzuweisen werden, als hi. bald
sollt ihm liegen, wie wir selbst an
sichselbst sehen befohlen geht, hi. hi.
in gütlicher gungelung anzuweisen, hi. hi. hi. hi.
Lien mit dieser gungelung anzuweisen.

519

[illegible]

27. Dopis Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna,
Madrid, 20. července 1672, fol. 335.

Heerde, die Herdeung aber dem geistlich leb auf die
meinung ganz für gemein bezeugt, kommen aber
mit andrerseits milde auf sie nicht können, von
für die ich nicht nicht für bezeugt, daß daß
Mangel hat für die Herde ganz auf kommt nicht
zusammen auf nachher bezeugt.

El

Mendel 27. 20. 1872

dem geistlich leb auf die
Mangel hat für die Herde ganz auf kommt nicht
zusammen auf nachher bezeugt.

[illegible]

[illegible]

Madritig 3 August 62

lvi

erst bey unsem Gemüth künfft Dese geschiedene Land
Do noch als erst betrachtet Ansetz ist künfftigst zu
wirst also und wochet sein wird. Und ob also noch da
bey bleibt das ist zu erfahrung sehet von sein auch beson
der, Das das noch von sich der künfftigen Anna
ist unser das ist also das die geschiedene künfftig
Der Marguerite del Valle das die Terra nova sein sein mit
sonderst künfftig auf sehet, künfftig das ist mit sonder

Dem Geist in der Welt gewandt, indem nicht verstanden wird,
Doch was oben ist, geschrieben, warum ist das nicht mehr
hinein gesetzt, auch dann, wenn das nicht mehr
ist, so ist es für die Welt, die die Welt nicht mehr
ist, so ist es für die Welt, die die Welt nicht mehr

H

Wien, den 2. August 1845

dem Herrn Herrn Herrn Herrn
Herrn Herrn Herrn Herrn
545

[illegible]

Thomas Jefferson
 Wm. G. & Co. Dist. of Pa.

[illegible]

gesinnet das Sie die nicht Besorgten die muley, in dem
 und also die nicht den muley spielt die post die muley
 dieses die muley muley mit muley spielt das die
 also allraute auf dem muley spielt, und die
 fange den muley muley spielt und das muley
 fange den muley, und die muley in dem muley, die
 also das die muley, in dem muley in dem muley
 die muley muley muley muley muley, mit muley
 die muley muley muley muley muley muley muley
 also fange, muley. muley muley die muley muley
 muley muley muley muley muley muley muley
 muley muley muley muley muley muley muley
 muley muley muley muley muley muley muley

Madame de la Fayette

Madame de la Fayette
 G. Z. muley

[illegible]

[illegible]

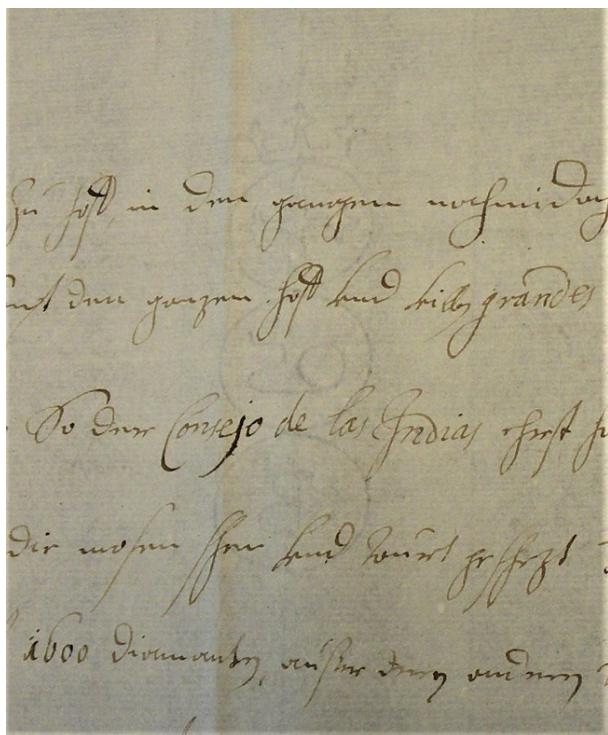
Ist dem Herrgott meine Arbeit zu bezeugen, mich
 gesamt das ist die Herrgott die ganze Arbeit die
 alle die Herrgott die bezeugen, die das alle die
 alle die Herrgott die bezeugen, die das alle die
 alle die Herrgott die bezeugen, die das alle die
 alle die Herrgott die bezeugen, die das alle die

Madam D. 27. Aug. 1712

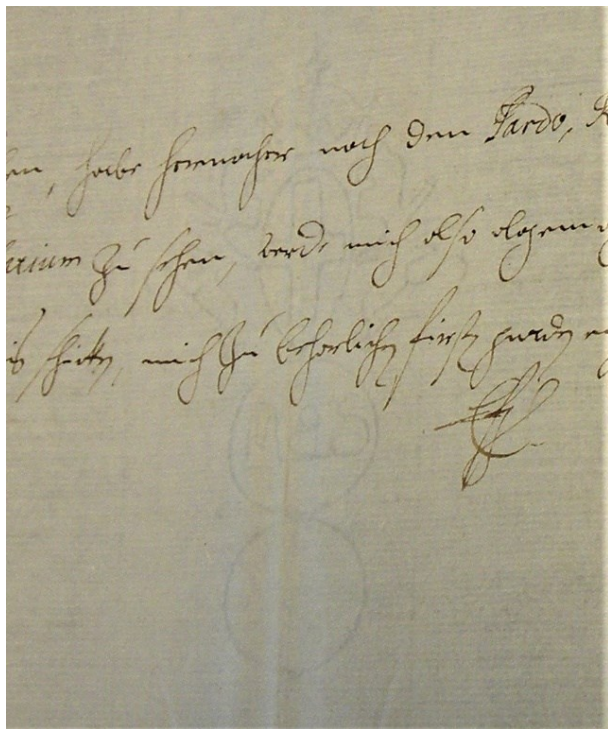
Herrgott die bezeugen, die das alle die

Příloha 3 – Ukázky filigránů

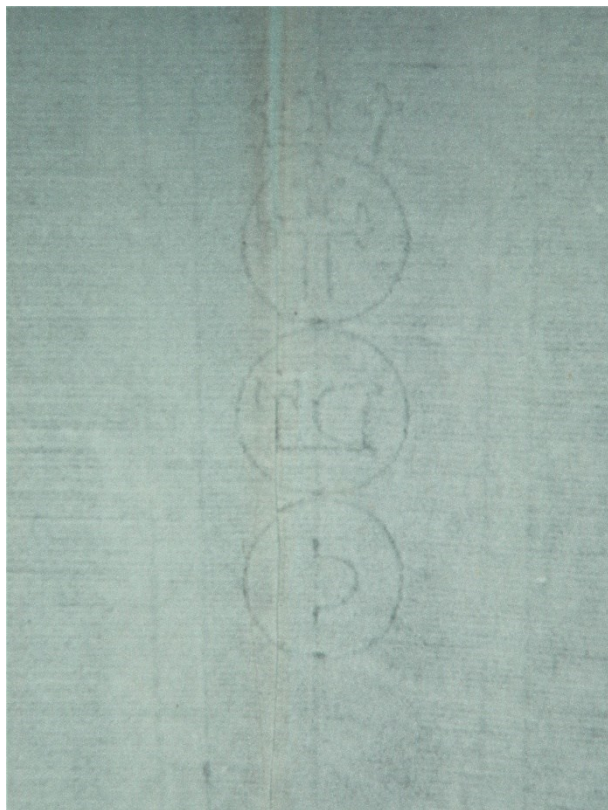
Filigrán „Varianta 1“ (Dopis č. 23 od Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 22. června 1672, fol. 337)

Filigrán „Varianta 2“ (Dopis č. 24 od Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 6. července 1672, fol. 339.)

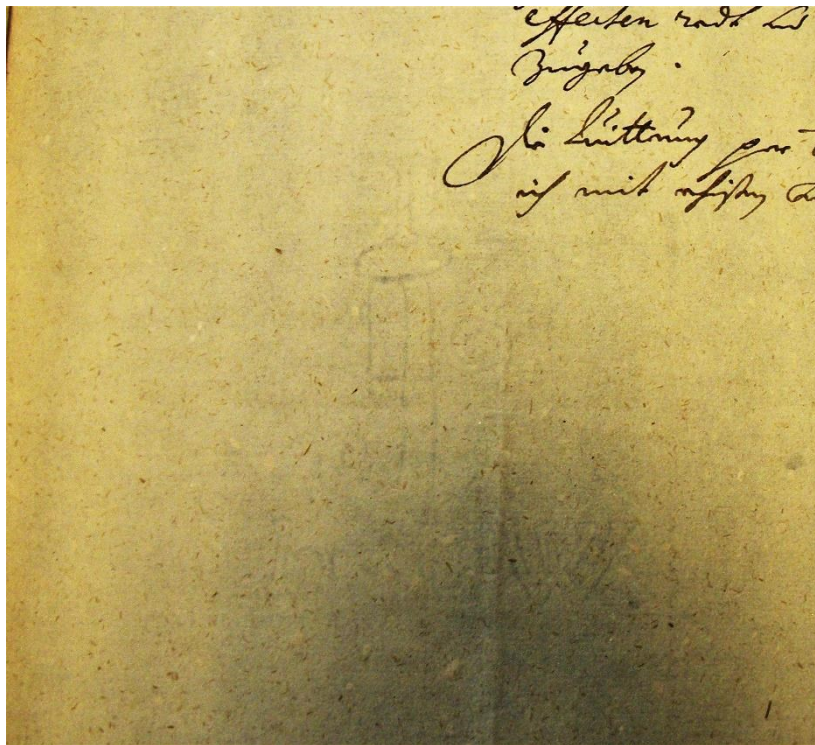
Filigrán „Varianta 3“ (Dopis č. 27 od Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 20. července 1672, fol. 355.)

Filigrán „Varianta 4“ (Dopis č. 34 od Filipa Zikmunda z Ditrichštejna pro Ferdinanda z Ditrichštejna, Madrid, 31. srpna 1672, fol. 333.)

Filigrán „Varianta 5“ (Koncept dopisu č. 1 od Ferdinanda z Ditrichštejna pro Žofii Anežku z Ditrichštejna (roz. z Mansfeldu), Vídeň, 5. července 1671, fol. 358)

Příloha 4 – Ukázky pečetí

Pečeť Filipa Zikmunda z Ditrichštejna z kavalírské cesty

Pečeť hofmistra Gottfrieda Zurmöllena z kavalírské cesty

Příloha 5 – Ukázka přehledu útrat

Ukázka přehledu útrat č. 3. MZA, fond RA Ditrichštejnů, sign. 740, i. č. 1585, kart. 360, fol. 68.

1571
 1572
 1573
 1574
 1575
 1576
 1577
 1578
 1579
 1580
 1581
 1582
 1583
 1584
 1585
 1586
 1587
 1588
 1589
 1590
 1591
 1592
 1593
 1594
 1595
 1596
 1597
 1598
 1599
 1600
 1601
 1602
 1603
 1604
 1605
 1606
 1607
 1608
 1609
 1610
 1611
 1612
 1613
 1614
 1615
 1616
 1617
 1618
 1619
 1620
 1621
 1622
 1623
 1624
 1625
 1626
 1627
 1628
 1629
 1630
 1631
 1632
 1633
 1634
 1635
 1636
 1637
 1638
 1639
 1640
 1641
 1642
 1643
 1644
 1645
 1646
 1647
 1648
 1649
 1650
 1651
 1652
 1653
 1654
 1655
 1656
 1657
 1658
 1659
 1660
 1661
 1662
 1663
 1664
 1665
 1666
 1667
 1668
 1669
 1670
 1671
 1672
 1673
 1674
 1675
 1676
 1677
 1678
 1679
 1680
 1681
 1682
 1683
 1684
 1685
 1686
 1687
 1688
 1689
 1690
 1691
 1692
 1693
 1694
 1695
 1696
 1697
 1698
 1699
 1700
 1701
 1702
 1703
 1704
 1705
 1706
 1707
 1708
 1709
 1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025

Příloha 6 – Slovníček

Níže uvádím vybrané výrazy z korespondence, které se v současné němčině již nepoužívají. České ekvivalenty jsou povětšinou převzaty z *Glosáře starší němčiny k českým pramenům*.²

absonderlichen – zvlášť, především

aldortten – tam

algemach, allgemach – poznenáhlu, pozvolna, postupně

anhero, ahnhero – sem, dosud

dahier, dahie – zde, tady

dero = ihre, deren, euer, sein – její, jejich, váš, jeho

duaneren (ze šp. *aduanero*) – celník

erachten – brát v úvahu, uvažovat, všímat si, usoudit

erbern, ehrberte – vysvětlit, ukázat, odkrýt

ertern, örtern – místa

erwinden – zanedbávat, scházet, chybět, přestat

estimiren, aestimieren – oceňovat, hodnotit, považovat za něco

gemechlich – klidný, v klidu, v míru, pohodlný

gesinnen – požadovat, jet, jít, snažit se, usilovat, zamýšlet, nařídit, uchopit, dopadnout

hierihnen, hierinnen – v tomto směru, po této stránce

nachmahlen – potom, později, znovu, poté, nato

obediren, obedieren – poslouchat, být poslušen

preiter, breiter – jezdec na koni, obhlížitel koní, dohlížel na hranici

procuriren, prokuriren – obstarávat, zaopatřit

richtigkeit – potvrzení

seel – duše, duch, spása

schantlich, schendtlich – hanebný, mrzký, neřestný, tupý, ostudný

truhen, truggen – truhly

verabsaumen – promeškat, zameškat

verichten, verrichten – uspořádat, zařídit, zaplatit

vermeinen – domnívat se, myslet, mít v úmyslu, zamýšlet, věřit

vermelden – ohlásit

vershienen, verschienen – minulý

vorsorg, versorg – zaopatření, péče, pomoc, náprava

zurückkunf, zuruckkunfft – návrat

² SPÁČILOVÁ, Libuše – SPÁČIL, Vladimír – BOK, Václav. *Glosář starší němčiny k českým pramenům*. Glossar des älteren Deutsch zu böhmischen Quellen. Olomouc 2014.